

TRÜ
ÜLDISE AJALOO KATEEDER

JAKOBIINIDE
SOTSIAAL-MAJANDUS-
POLIITIKA

DIPLOMITÖÖ

HERBERT LIGI

TARTU 1953

Sissejuhatus

Prantsuse kodanlike revolutsiooniga ^{XVII} saj. lõpul algas inimkonna ajaloo uus ajajärk — "eesrindlikes maades asetleidnud kapitalismi võidu ja kindlustumise ajajärk" ¹. See revolutsioon vabastas uue kodanlike ühiskonna teda aheldava feodalsismi kammistatust, kujutas endast üleminekut ühest ühiskondlikust formaatsioonist teise.

Inimühiskonna ajalugu näitab, et üleminek ühest sotsiaal-majanduslikust formaatsioonist teise toimub sotsiaalse revolutsiooni teel. Kodanlikud sotsioloogid ja kapitalismi parempoolsetest sotsialistidest apoloogidid püüavad eitada selle ühiskonna arenemise objektiivse seaduse olemasolu, vähendada ja alavääristada revolutsioonide osa inimühiskonna arengus. Revolutsioonid on nende arvates vaid "haiplased kõrvalekalduused" normaalselt arenguteelt. Nii näiteks H. Kautsky ja men-ševikud propageerisid nn. tootmisjõudude teooriat — tootmisjõudude kasv viivat automaatselt tootmis-
suhte muutumisele. H. Cunow tuli

¹ J. Stalin, A. Ždanov, S. Kiran, Märkused uue ajaloo õpiku konjektivi kohta. Ajaloo õppimisest. Tallinn 1949, lk. 28.

välja "teooriaga", et sotsiaalne revolutsioon ei pea tingimata olema poliitiline revolutsioon. Selline "puhtsotsiaalne" revolutsioon võivad toimuda klassivõitluseta, revolutsioonid ülestõuseta. E. Bernstein ütles avalikult lahti proletaarsete revolutsiooni teooriast, kinnitades, et kapitalismi ajal toimuvad kõik muudatused pidevalt, reformide teel, mille tulemuseks kapitalism kasvab sotsialismiks. Tänapäeval kodanlikud ajaloalased, olles hirmul proletaarsete revolutsiooni ees, püüavad taaseluendada reaktioonilise aadlikust historiograafi Toqueville'i kontseptsiooni, nagu poleks XVIII saj. Prantsusmaal olnud mingit vajadust kodanliku revolutsiooni järele. Kii justustavad need haridusega valitsuse poalt ettevõtjatele jagatud haldetest subsidiumidest. Viimased muidugi ei muutnud feodaal-absolutistliku riigi kui aadlike huvide kehty ja majanduspoliitika põhiolendust. Vastandina sellele marksism-leninism õpetab, et sotsiaalsed revolutsioonid ei kujuta endast mingit "kõrvalekalbumist", vaid klassiühiskonna arenemise mõõdapäärmatist, seaduspärasest etappi.

Sotsiaalse revolutsiooni majanduslikuks aluseks on konflikt ühiskonna ühte tootlike jõudude ja vanade tootmissuhete vahel. See konflikt

pole võimalik lähendada vana ühis-
kondliku formatsiooni raamidest. K. Marx
annab sotsiaalse revolutsiooni põhjuse
klassikaliselt selge formuleeringu: „Oma
arengu teataval astmel sisetuvad ühis-
konna materiaalsed tootlikud jõud
vastuolles olemas-olevate tootmissuhete,
või — mis on ainult selle juriidiline
väljendus — omandussuhetega, milles
nad seni arenesid. Tootlike jõude-
de arenemise vormidest muutuvad
need suhted tootlike jõudede kam-
mitsaiks. Siis saabub sotsiaalse re-
volutsiooni ajastu”².

Antagonistlikus ühiskonnas väljendub
konflikt vanade tootmissuhete ja
uute tootlike jõudude vahel lepitamatu-
matus vastuoludes klasside vahel,
klassivõitluses, mis lõpeb vältimatult
vana korra vägivaldse kukutamisega
ja uue ühiskondliku korra keh-
testamisega. Vägivald on äärmama-
daks igale vanale ühiskonnale kui
see on rase uuest ühiskonnast”³.
Tseloomustades igapäevsed tootmissuhete
vägivaldse kõrvaldamise protsessi,
kirjutab J. V. Stalin: „Teatud aja-
ni toimub tootlike jõudude arenemi-
ne ja tootmissuhete muutmise stiiki-
ne”

² K. Маркс. К критике политической
экономии. [Москва] 1952, лк. 7.

³ К. Маркс. Капитал, т. I. [Ленинград] 1950,
лк. 754.

liselt, inimeste tahtest sõltumata. Kuid see kestab ainult teatud momendini, selle momendini, millal tekkinud ja arenevad tootlikud jõud on jõudnud vajalikult valmida. Pärast seda, kui need tootlikud jõud on valminud, muutuvad olemasolevad tootmissuhted ja nende kandjad — valitsevad klassid — selleks „ülepääsmatuks“ taastuseks, mille saab teelt kõrvaldada ainult uute klasside teadliku tegevusega, revolutsiooniga”⁴. Oma teoses „Leninismi küsimusi“ viitab J. V. Stalin kodanliku revolutsiooni alguse tingimusele: „Kodanlik revolutsioon algab tavaliselt siis, kui on olemas kapitalistliku formatsiooni enamvähem valminud vormid, mis on feodaalse ühiskonna raamidest kasvanud ja valminud...”⁵

Kapitalistliku formatsiooni elemendid olid kujunenud XVIII saj. teiseks pooleks ka Prantsusmaal.

XVIII saj. teisel poolel oli Prantsusmaa endiselt agraarmaa: talupojad moodustasid peaaegu 90% elanikkonnast. Valdav enamus talupoegadeist oli küll juriidiliselt vaba, kuid tegelikult tuli neil feodaalide, aadellikku rüügi ja kiriku kaudu kanda terve rida raskeid koormisi. J. V. Stalin näitas oma viimises töös „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus”

⁴ J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn 1952, lk. 524 — 525.

⁵ J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 101.

et feodalismi põhialuseks on feodaalne maaomand⁶. Ka tolleajasel Prantsusmaal oli peamise tootmisvahendi — maa — mono- poolne omandiõigus talupoegade feodaalse eksploatõimise aluseks. 80% kõigist metsadest, aasadest ja tükidest oli privileeeritud seisuste omand⁷. Põllumaad olid enne revolutsiooni suurelt osalt küll talupoegade ja kodanuse käes, kuid nende valdamist käsitleti mõisnike poolt vaid nende maa "pidamisena". Kehtis reegel "ei ole maa ilma senjööri". Maa eest tuli talupoegadel feodaalile maksta kõigepealt muutumatus suuruses rahalist renti — nn. hinnust. Sellele lisandus põimukümnis (champart) — mille arvel talupoeg loovutas feodaalile 1/20 — 1/5 oma viljasaagist. Lisaks rõhu- sid talupoegi nn. banaaliteedid. Edasi tuli maksta kirikule kümnist, aadel- likule riigile — varanduselt võeta- vat taitle'd, isikumaksu (pearaha) ja sissetulekult nn. kahekümnendikku. Üldse oli feodaalsete kohustuste hulk nii suur, et isegi tolleajasetel juristi- del polnud nendest õiget ülevaadet ja tavaliselt võtsid feodaalkoormised ta- lupojalt poolt või isegi enam saagist.

Tugeva feodaalse eksploatõimise taga.

⁶ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid №17 Liidus, [Tallinn] 1953, lk. 89.

⁷ Ф. В. Потемкин и А. И. Молок, Кризис феодално-абсолютистского порядка и бур- жуазная революция 1789 — 1794 годов во Франции, Москва 1952, lk. 4.

järeks oli talupoegkonna valdava enamuse äärmine vaesus. Tõaldus-aastatel, mis maaharihmise madala agrotehnilise taseme tõttu olid saagelased, muutusid tuhanded talupojad kerjusteks. Enne revolutsiooni arva ti Prantsusmaal olevat 1,5 - 2 miljonit täielikult kerjustunud talupoega⁸.

On pikemata selge, et talupoegkonna selline seisund oli taunistuseks progressi le põllumajanduses. Kõigest hoolimata arenesid põllumajanduses siiski kapita listlikud suhted. Seoses manufaktuuri arenguga suurenes põllumajandusliku tööga mittetegelevate inimeste hulk ja seetõttu suurenes nõud mine põllumajandussaaduste järele. Toidu ainetel hinnad tõusid XVIII saj. 30-ndast aastast alates pidevalt. Prantsuse põl lumajanduse tooted hakkasid leidma turgu ka Inglismaal, kus tööstuse areng oli Prantsusmaal omast palju kiirem. Tõue avardamine sundis prantsuse maa omannikke laiendama külvipinda ja kohan dama oma majapidamisi turunõuetele. Hakati üle minema intensiivsematele maa kasutusviisidele. Tuli taastada viljavahel dussüsteem, laiened kartulikasvatuse, hakati kasvatama hein kultuure. Seoses kaubalis rahaliste suhete arenguga suurenes raha rendi osatähtsus. Tõue jaoks tootmise baasil arenes ka talupoegkonna diferent-

⁸ A. Манфред, французская буржуазная ре- волюция конца XVIII века, Москва 1950, лк. 15.

seerumine. Viimase käigus esilekerkinud küla jõukas ladvik hakkas kohati ren- dile võtma ulatuslikke maa-ala. Wol- tersi järgi hakkasid inglise farmi tüü- pi kapitalistlike turve jaoks tootvad majandid Prantsusmaal levima XVIII saj. 20-ndast aastast alates⁹. Ka osa kõr- gematest seisustest pärinevaid maaomanik- ke hakkas rajama kapitalistlike tüü- pi suurmajapidamisi. Kuid maakasutuse kapitalistlike vormide levik oli feo- daal-absoluteistlike korra tingimustes üsni väike. Enamik mõisnike läks kau- balis-rahaliste suhete kätte tingimustes teist teed: eriti sajandi 80-ndatel aastatel võis Prantsusmaal kõikjal märgata nende püü- du tugevdada talupoegade feodaalset eksploateerimist. Seda protsessi nimetavad ajaloolased "feodaalseks reaktsiooniks". Feo- daalse reaktsiooni" isikjalikud meetodid kahtlemata soodustasid mõisnike tulude tõusu. Kuid samal ajal teravdas ta talupoegade rahulolematust ja kutsus esile talupoegade massilisi rahutusi. Vaatamata sellele, et külas oli juba eraldumas palgatööjõudu eksplatee- riv jõukatest talupoegadest ladvik, oli talupoegkond teravina huvitatud kehtiva režiimi, mille juures mõnisa- datuhad privilegeeritud seisuste liiget, mitteמידاغیتەگجیات, karistamatult riisus

⁹фр. Вольере, Очерки по истории аграрных отношений и аграрного вопроса во фран- ции 1700 - 1790 гг., М Л 1923, лк. 182.

rahva määratu enamuse usinuse ja töökause vilju, kukutamisest. Oma anti-feodaalse teotluste ja oma arvukuse tõttu oli talupoegkond revolutsioonis peamiseks löögijõuks.

Tehtiva korra kukutamisest põlunud huvitatud mitte ainult talupoegkond.

XVIII saj. lõpul oli Prantsusmaal sündinud juba aamu tootmise arengut pidurdavaks igandiks muutunud tsunftikord. Tsunftid ja valitsuse poolt teostatav väiklane reglementeerimine ei lubanud tehniliste täiustuste sisseviimist ja palgatöölise arvu suurendamist. See tõttu ei suutnud tsunftid enam rahuldada kasvavat nõudmist tööstuskaupeade järele. Tsunfti kitsendustest vabadel territooriumidel arenes aga jõudsalt kapitalistlik manufaktuur. XVIII saj. Prantsusmaal on manufaktuuri eeskiru selle sõna tõelises mõttes¹⁰. Prantsuse villa-, preegli- ja teised manufaktuuriid tootsid kaupmehe välgaveoks ja määrasid maa tööstuslike arengu summa kui kapitalistlike. Samal ajal kui Inglismaal toimus tööstuslik revolutsioon, tehti ka Prantsusmaal mõnes tootmisharuses katsed rakendada masinaid¹¹.

¹⁰ К. Маркс, Капитал, т. I, лк. 387.

¹¹ Ф. В. Тотемкин и А. Н. Молок, лк. 6.

Need katsed andsid tunnistanud kapitalistliku manufaktuuri küpsusest ja üksikute ettevõtjate püüdest üle minna vabrikutootmisele. Ometi ei võinud antud ajaloolistes tingimustes toimuda tööstuslikku revolutsiooni. Takistuseks oli kõigepealt avara siseturu puudumine — talu p. а. е. к. о. n. n. a. enamik oli äärmiselt väene. Samuti polnud see võimalik laia "vaba" tööjõubaasi loomiseta. Kõigepealt selleks oli vaja kõrvaldada feodaalsed tootmis- suhted prantsuse külas, hävitada tsunftikord.

XVIII sajandi vältel arenes Prantsusmaal tunduvalt nii sise- kui ka väliskaubandus. Ajavahemikus 1715 — 1792 kasvas Prantsusmaa väliskaubanduse käibe neljaks korda¹². Kuid väliskaubanduse veelgi intensiivsemat arengut takistas ainult aadli nõudmisi arvestava valitsuse ebamõistlik kaubanduspolitiika. Nimetagem siin kas või ainult Prantsusmaa majanduse arengut otseselt pidurdavat 1786. a. kaubalepingut Inglismaaga. Sisekaubandusele tegid tohutuid takistusi sisetollid, samuti ühtse mõõdu- ja kaalu süsteemi puudumine.

Ka sellisest lühikesest ülevaatest revolutsioonilise Prantsusmaa majand-

¹² А. Матвеев, Борьба с доробушной и социальное движение в эпоху террора, Москва 1928 Ленинград, лк. 7.

du sest nähtub kapitalistlike tootmissiiside
 elementide kujunemine vana formatioo-
 ni rüpes. See oligi, nagu nägime,
 kodanlike revolutsiooni puhkemise hä-
 davajalikuks eeltingimuseks. Lenin kir-
 jutab: "Üks põhilistest kodanlike ja
 sotsialistlike revolutsiooni erinevustest
 seisab selles, et feodalismist välja
 kasvavale kodanlikele revolutsioonile
 suudab vana korra rüpes pidevalt
 uued majanduslikud organisatsioonid,
 mis pidevalt muudavad feodaalse
 ühiskonna kõiki külgi. Kodanlike
 revolutsioonil oli vaid üks ülesan-
 ne — ära pühkida, kõrvale heita,
 purustada kõik enelise ühiskonna
 kammitsed. Täites selle ülesande, täi-
 dab iga kodanlik revolutsioon kõik,
 mis temalt nõutakse: ta tugendab
 kapitalismi kasvamist" ¹³.

Vana iganevad tootmissuhted vana
 baasi kaitses realiseeris feodaalse
 riigi näol, sest "baas sellepärast
 loobki realiseeritise, et see teiniks
 teda ... " ¹⁴ Ühiskonna arengu huvid
 nõudsid karjivalt kodanlike revo-
 lutsiooni põhiülesande täitmist: "... haa-
 rata võim ja viia see kooskõlla
 olemasoleva kodanlike majandusega ... " ¹⁵.

¹³ B. N. Lenin, *Собр.*, т. 27, лк. 67.

¹⁴ J. Stalin, *Марксизм ja keeleteaduse küsimu-
sed*, [Tallinn] 1953, лк. 13.

¹⁵ J. Stalin, *Ленинизм käsiraamat*, лк. 101.

Kuna Prantsuse kodanlik revolutsioon toimus kapitalismi arengu sel-
 astmel, mil proletariaat "... oma nõr-
 kuse tõttu ei kujutanud endast ega
 võimudki kujutada iseseisvat poliiti-
 list jõudu ..." ¹⁶ mil ta kui klass
 oli alles formeerumas, võis revolutsiooni
 juhiks olla vaid kodanlus.
 " ^{XVIII} sajandil oli prantsuse kodan-
 lus Prantsuse revolutsiooni juhiks,
 kuid mis pärast? Sellepärast, et
 prantsuse proletariaat oli nõrk,
 ta ei esinenud iseseisvalt, ta ei
 esitanud oma klassinõudmisi, tal
 ei olnud ei klassiteadvust ega
 -organisatsiooni, ta sõrkis siis ko-
 danluse sabas ja kodanlus kasu-
 tas teda kui relva oma kodanli-
 ke eesmärkide saavutamiseks " ¹⁷.

J. V. Stalin rõhutab, et ^{XVIII} saj.
 oli kodanlus huvitatud igapäevast
 feodaalse formatsiooni hävitamisest:
 "Kodanliku revolutsiooni ajastul ...
 Prantsusmaal ... kasutas kodanlus
 feodalismi vastu tuntud majandus-
 seadust, mille järgi tootmissuhted pea-
 vad tingimata vastama tootlike
 jõudude iseloomule, kukutas feodaal-
 sed tootmissuhted, rajas uued, kodan-

¹⁶ J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 33.

¹⁷ J. Stalin, Teosed, 2. kd., lk. 59-60.

liinud tootmissuhted ja viis need toot-
 missuhted vastavusse feodaalkorra rü-
 pes võrsumud tootlike jõudude ise-
 loomuga. Kodanlus ei teinud seda oma
 eriliste võimete tõttu, vaid sellepärast,
 et ta oli sellest eluliselt huvitatud¹⁸.
 XVIII saj. ajaloolistes tingimustes esines
 prantsuse kodanlus noore revolutsiooni-
 lise klassina: "... kodanlus oli see
 klass, mis tegelikult seisis liikumise
 eesotsas"¹⁹. Kuid alles rahvamassid
 andsid revolutsioonile jõu, millela ta
 võit oluks võimatu. Nagu selne-
 valt nägime, oli ka talupoegkond
 huvitatud feodalismi hävitamisest.
 Taxistas ju see talumajanduse are-
 nemist, ei lasknud täituda talu-
 poegade taotlusel — saada vabadeks
 maаоmanикекс. Talupoegade määratud
 oma kodanlikus revolutsioonis on mark-
 sismi klassikud korduvalt alla kriip-
 sutanud. Nii kirjutab Engels: "... kõi-
 giis kolmes suures kodanlikus revo-
 lutsioonis moodustavad võitlusarmee
 talupojad ..."²⁰. Seda just sellepärast,
 et oma killestatuse tõttu ei või
 talupoegkond olla revolutsioonis he-
 gemooniks, samal ajal on aga tema
 põhitootlus sama, mis kodanluselgi

18 J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus,
 lk. 106-107.

19 K. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. VII, lk. 54.

20 K. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. XVI, кн. II, lk. 297.

— feodalismi hävitamine. See garanteerib kodanluse ja talurahva klassilise pääsimise revolutsiooni kestel.

Oluline osa revolutsioonis, eriti ta pöördemomentidel oli ka eelproletaarlastel ja üldse linnaplebeidel. F. Engels kirjutas K. Kaitskyle: "... kodanlased .. olid liiga arad, selleks et kaitsa omaenda huve ... alates Bastille'ist, plebs pidid nende sest tegema kogu töö ... tema vahetega miseta 14. juulil, 5. - 6. oktoobril, 10. augustil, 2. septembril jne. feodaalkord oleks alati saavutanud võidu kodanluse üle ... " 21. Ka V. I. Lenin märgib, et see revolutsioon " ... viidi .. läbi ka võitluseski osas rahva aktiivselt-revolutsioonilise massi, tööliste ja talupoegade massi poolt, kes lükkasid, olgugi ajutiselt kõrvale poliitilise ja mõelduka kodanluse ... " 22. Rahvas — talupoegkond ja linnaplebeid — oli revolutsiooni peamiseks liikumapanevaks jõuks, viis revolutsiooni edasi, kandis oma õlgadel kontrevolutsiooni vastase võitluse kogu raskust: "... just linna "plebsi" liit demokraatlike talupoegkonnaga andis hooguse ja jõu ... Prantsuse XVIII saj. revolutsioonile " 23.

²¹ K. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. XXVIII, стр. 81.

²² В. И. Ленин, Труды, 9. кн., стр. 211.

²³ В. И. Ленин, Соч., т. 17, стр. 373.

Prantsuse kodanliku revolutsiooni ajalooline tähtsus seisab kõigepealt selles, et ta vabastas uue kodanliku inimeskonna teada aheldava feodalismi köidikest, puhastas tee kapitalismi edasisele arengule Prantsusmaal ja andis võimsa tõuke võitluseks feodalismi ja absolutismiga kogu maailmas: "Oma klassi jaoks, kelle heaks ta töötas, kodanluse jaoks, tegi ta nii palju, et kogu XIX sajand, see sajand, mis andis tsivilisatsioonile ja kultuurile kogu inimkonnale, moodus Prantsuse revolutsiooni tähe all. Kõigis maailma osades ta ainitult seda tegigi, et viis läbi teostas osade kaupa, viis lõpuni seda, mida olid loonud suured Prantsuse kodanluse revolutsionäärid" ²⁴.

Kui suur ka ei olud Prantsuse kodanliku revolutsiooni ajalooline tähtsus, tuleb ära märkida tema kui kodanliku revolutsiooni ajalooline piiratus, tema kardinaalne erinevus suurest sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist. Need kaks revolutsiooni on sügavalt erinevad oma iseloomult, arenemise käigult, ulatuselt ja ajalooliselt tähenduselt. Kriipsutatagem

²⁴ B. H. Ленин, Соч., т. 29, лк. 342.

siinkohal veelkord alla vaid nende revolutsioonide eesmärkide erinevust: „Oktoobrirevolutsioon ei ole suure Prantsuse revolutsiooni järg ega lõpuleviimine. Prantsuse revolutsiooni eesmärgiks oli feodalismi likvideerimine kapitalismi kindlustamiseks. Oktoobrirevolutsiooni eesmärgiks aga on kapitalismi likvideerimine sotsialismi kindlustamiseks”²⁵. Vabastades rahva feodalismi ja absolutismi ahelatest, iketas Prantsuse kodanlik revolutsioon ta uute ahelatega, kapitalismi ja kodanliku demokraatia ahelatega. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon aga vabastas rahva igasugustest ahelatest, igasugusest eksploatatsioonist.

XVIII saj. Prantsuse kodanliku revolutsiooni käsitlejale on põhilise tähtsusega marksismi-leninismi klassikute teosed. Kuigi ei marksismi klassikute vanema ega ka noorema generatsiooni esindajad pole XVIII saj. Prantsuse kodanlike revolutsioonile pühendanud selliseid erimõtteid nagu XIX või XX saj. revolutsioonide kohta, on nad oma töös korduvalt peatunud selle revolutsiooni üksikülesannete juures ja nende arvukate | seisukohtade

²⁵ J. Stalin, Teosed, 13. kd., lk. 119.

väärtus on muidegi hindamatu. Eriti sagedali on marksimi klassikud peatunud jakobiinide diktatuuri perioodil, mida nad üksmeelselt täie õigusega nimetavad revolutsiooni kõrgpunktiks. Nagu järgnevalt näeme, toetuvad nende avaldused konkreetse olukorra hoolikale analüüsile ja on alati kooskõlas ajaloolise tõepärasusega.

Marksimi klassikute poolt loodud ajalooline materialism avab silmad ka XVIII saj. Prantsuse kodanliku revolutsiooni käsitleva erikirjanduse puuduste ja vigade suhtes. Kuna edaspidi peatun üksikute erikirjanduses silmatorkanud eksimuste ja otseste vigade juures lähemalt, siis tuleks siinkohal märkida neid töös rohkemal kasutamist leidnud autorite üldisemaid vigu.

Kodanlikest autoritest on jakobiinide sotsiaal-majanduspoliitika ühe tähtsama probleemi — elukalliduse vastase võitluse kohta kirjutanud üsna väärtusliku eriuurimuse endine Sorbonne'i professor A. Mathiez. Mathiez-i on teataval määral mõjustanud marksim — ta kuulub ajutiselt isegi Prantsuse kommunistlikku parteisse. Kuid tutvudes marksimiga Jaurès-i interpretatsioonis, siiski muutnud Mathiez siiski kunagi

tõusta tõelise marksistliku ajaloolase ta-
semele, vaid jäi tegelikult väikekodan-
likuks radikaaliks. Sellisena on te-
ma sümpaatia jaganud teelt Robes-
pierre'i poole, kes Mathiezi arvates
oleks hävitanud igasuguse eksplua-
tatsiooni, kui ta ainult juhuslikult
poleks kukutatud. Tõsist sammu kom-
munismi suunas näeb Mathiez van-
toosi seadusandluses. Idealiseerides
robespjeriste, ei suuda Mathiez
mõista jakobiinide ja "pööraste"
sarnast ka jakobiinide partei enda
vooludevahelise võitluse sotsiaalsed
mõtet. "Pöörastes" aga ka hebertis-
tides kaldub Mathiez nägema ai-
nult demagooge, kes tahtnud rahva
rasket olukorda kasutada võimu-
kaaramiseks. Mõistmata jäävad Mat-
hiezi ja ka jakobiinide diktaatori
languse tõelised põhjused.

Sotsiaalmajandus-olustele probleemi-
dele on vaid vähest tähelepanu
osutanud parempoolsete sotsialistide
omaalgseid liidreid H. Cunow oma
töös revolutsioonilise ajakirjandu-
sest. Tõiesti ekslikult peab Cunow
Héberti denatseerunud intelligentsi
ideoloogiks.

Jakobiinide agraripoliitikat käsit-
lenud ajaloolastest tuleks märkida
vene ajaloolast Lutsitskit. Omades

narodniklike vaateid, eitas Lutsitski
 prantsuse talu poegkonna diferentseerimist. Jakobiniide agraar seaduse andlus jäi Lutsitski arvates suuremalt osalt paberile.

Jakobiniide töölispoliitikat, samuti tööstuse olukorda jakobiniide diktatuuril ajal on juba enne Vitsobri revolutsiooni lähemalt käsitletud nüüdne akadeemik E. V. Tarle. Alles juba tollal tugevasti mõjustatud marksisistlikest ideist ja töötades läbi ulatusliku faktilise materjali, suutis Tarle öieti avada Le Chapelier' seaduse sotsiaalse loomuse. Ümeti tegi Tarle tollal ka tõuseid vigu. Nii väidab Tarle, et maksimumi tagajärjel langes tööliste elatustase. Üldse suhtub Tarle maksimumipoliitikasse täiesti eitarvalt. Nii märkib ta, et selle tagajärjel käis alla Prantsuse tööstus ja et maksimumipoliitika tõrjus si saavutamata oma eesmärgi.

Tõhusaks abiks käesoleva töö kirjutamisel oli akad. V. P. Volgini ja akad. E. V. Tarle toimetusel ilmunud "Prantsuse kodanlik revolutsioon 1789 - 1794", milles on muuseas antud enamikes jakobiniide sotsiaal-majanduslike ürituste põhiliselt õige hinnang. Selles ulatuslikes töös li-

duob vaid üksikuid ebatäpsusi. Sa-
muti on praaris kohas ebaaritiili-
selt omaks võetud Mathiezi eks-
likud seisukohad.

Kuna terrikliku ja süstemaatilisest
marksiistlikku ülevaadet ja-
kobiinide sotsiaalmajanduspoliitika-
st seni avaldatud ei ole, siis
kirjutab käesolev töö endast esi-
mest laolise ülevaate andmise kat-
set, misidugi ainult sedavõrd, mi-
nõrd seda lubavad töö kirjutamisel
kasutada olnud materjalide
hulk ja diplomitöö raamid.

Jakobiinide sotsiaalmajanduspoliitika
põhijoonte käsitlemisel on
tahetud näidata, millest oli tingi-
tud jakobiinide mingi sotsiaal-
majanduslik üritus, millisele klassile
orienteerus üks või teine nende
dekreet ja miinõrd see leidis ka-
jastamist praktikas. Jakobiinide sot-
siaalmajanduspoliitikas tuleb näha
ka jakobiinide diktatuuri languse
põhjust. Lõppkokkuvõttes on püü-
tud anda vastus ka küsimusele
jakobiinide klassiolemusest.

I Asutava Kogu, Seadusandliku Kogu ja žirondiinliku Konvendi sotsiaalmajanduspoliitika

V. I. Lenin õpetab, et ... revolutsioon ei ole võimalik revolutsioonilise situatsioonita, kusjuures mitte iga revolutsiooniline situatsioon ei vii revolutsioonini²⁶. Revolutsioonilise situatsiooni peatumused on: "1) ... tipude kriis, valitseva klassi poliitika kriis, mis tekitab lõhe, kuhu tungib rõhutatud klasside rahulolematuse ja raev... 2) Rõhutatud klasside pöördumise ja häädade ebatahtline teravnemine. 3) Tähtendatud põhjustel masside aktiivsuse suur tõus..."²⁷

Tootmissuhete ja tootlike jõudude vaheliste vastuolude järjekindla teravnemise pinnal kujunevad Prantsusmaal XVIII saj. 80. ndate aastate lõpul kõik need revolutsioonilise situatsiooni objektivesed tunnused. Lisaks oli olemas ka subjek-

²⁶ B. V. Lenin, Col., T. 21, lk. 189.

²⁷ Seal samas, lk. 189 - 190.

tiinne faktor — revolutsioonilised klas-
sid, mis olid suutelised revolutsiooni-
liseks tegevuseks, „... tegevuseks, mis on
küllalt tugev, et hävitada .. vana
valitsus, mis mitte kunagi, isegi
kriiside ajal, ei „lange“, kui teda
ei „langetata“²⁸.

1787. a. saabus kaubandus- ja töös-
tuskriis. Kõrgaadi ülemäärased kulu-
tused ja keeldumine enda maksus-
tamisest viis selleni, et lisandus
täielik finantskrahhi: riigikassa osu-
tus tühjaks. 1788. a. külm kevad
ja põuane suvi põhjustasid ikal-
duse ning valminat nappi saaki
tabas veel torm ja rahe. Kaha-
ti saadi vaid pool tavalisest
saagist. Talupoegkonna tundus osa
oli määratud nälgima, seda enam,
et 1788./89. a. talv osutus äärmiselt
karmiks. Kriis ja elukallidus hal-
vendasid ka linna plebeide niigi halba
olukorda. 1788. a. lõpul ja 1789. a.
algul algasid terves reas provint-
sides talupoegade ülestõusud, mis
omandasid eriti laia ulatuse ja
ähvardava ilme 1789. a. märtsi-ap-
rillis. Samaaegselt algasid linna-
plebeide rahutused Lille's, Camb-
rais's, Dunkerque'is, Marseille's,
Toulonis j.m. 27. ja 28. aprillil

²⁸ B. H. Linn, Cor., t. 21, lk. 190.

rüüstasid Saint-Antoine'i eeslinna töö-
lised kahe suurmanufakturisti maju.
Tööliste vastu tuli saata sõjaväed.

1789. a. kevadel oli kogu maa haa-
ratud revolutsioonilisest käärimisest.
On endastmõistetav, et nälgy ja üldi-
ne rahulolematuse, samuti need esile-
kutsunud tööstus-, finants- ja agraar-
kriis olid vaid feodaal-absolutistlike
režiimi üldise kriisi seaduspärasteks
avaldusteks.

Võimatus jätkata valitsemist endisel
viisil sundis kuningat kokku kutse-
ma generaalstaadid. Kuninga arvates
pidid generaalstaadid osalema riiki
aitama leida väljapääsu fi-
nantskriisist, seega tugevdama mo-
narhiat. Hoopis teismuguseid lootusi
sidus generaalstaadide kokkutulekuga
kolmas seisus — rahva määratu ena-
mik: ta taotles feodaal-absolutistlike
korra hävitamist. Asjaolu, et gene-
raalstaadid tulid kokku revolutsioo-
nilise situatsiooni tingimustes, muu-
tiski nad revolutsiooni tööriistaks.

Monarhi ja kolmanda seisuse esin-
dajate vahel tekkis peaaegu konf-
likt generaalstaadide ülesannete
ja töö korralduse küsimuses. Sel-
le konflikti arengu käigus muutu-
tasid kolmanda seisuse saadikud,
tundes end selja taga rahva

enamuse toetust, end Rahvuskogu, mis teatas, et kui teda seunitakse laiali minema, siis kutsub ta elanikkonda üles katkestama maksude maksmise. 9. juulil kuulutas Rahvuskogu end Asutavaks Koguks. Viimase ülesandeks pidi olema konstitutsiooni väljatöötamine. Kuid alles rahvahulkaade revolutsiooniline väljaarstamine, mis avaldas Bastille' vallutamises 14. juulil, muutis Asutava Kogu riigi kõrgeimaks võimuorganiks ja tähistas revolutsiooni tegelikku algust. Selle tingimusi seisid Asutava Kogu ees suured ülesanded: ta pidi looma uutele kapitalistlikele tootmissuhetele vastava pealisehitise. Uued tootmissuhted, uus baas „... sellepärast loobki pealisehituse, et see teeniks teda, et see aitaks baasil aktiivselt kujuneda ja tugevnedada, et ta aktiivselt võitleks vana, igameha baasi ning temale vastava vana pealisehituse likvideerimisest“²⁹. Samal ajal aga ootas lähendamist ka terve rida sotsiaal-majanduslike küsimusi. Seega pidi Asutav Kogu juba etendama uue pealisehitise osa, aitama baasil kujuneda ja tugevnedada. Asutava Kogu ees seisvatest sotsiaal-majanduslikest probleemidest olid kahtlemata tähtsaim agrar küsimus.

²⁹ J. Stalin, Marksism ja reeleaduse küsimused, lk. 13.

Kui XVIII saj. teisel poolel talupoegade rahutused arenesid pidevalt tõusajoones ja erilise hoo saavutasid 1789. a. kevadel, siis Bastille' vallutamine oli signaaliks talurahvarevolutsiooni algusele kogu Prantsusmaal. Kõrveste ja teivastega relvastatud talupojad tungisid lossidesse ja hävitasid kõigepealt dokumendid millele tuginedes mõisnikud nõudsid feodaalkorustuste täitmist. Aadlikele algasid "suure hirmu" päevad. Limousinis püstitati ühe kohaliku feodaalilossi ette võllas, millele riputati silt: "Siin pumakse igaks, kes kavatses maksta mõisnikule renti, samuti aga ka mõisnik ise, kui ta julgeb esitada nüüsgust nõudmist"³⁰. Talurahvarevolutsioon sundis Asutavat Kogu kiiresti kässile võtma agrarüsimust. Seda tehti just aadli esindajate nõudmisel — tundsid ju just nemad enim hirmu talurahvarevolutsiooni leviku ees. Kuulsal 4. augusti öisel istungil deklareeris Asutav Kogu üksmeelselt, et "feodaalkord hävitatakse jäädavalt". Muinasjutulise 4. augusti öö" ei leidnud armu Marat' silmis: "Kui see õhver on dikteeritud puhtast heategevuse vaimust,

³⁰французская буржуазная революция, 1789—1794, Москва 1941 Ленинград, лк. 64.

siis, tuleb tunnistada, kannavõitu tuli
 oodata, kuni see avaldus. Jah, ai-
 nult oma põlevate losside leekide
 valgusel leidsid nad endis hinge-
 üllust, selleks et loobuda oma pri-
 vileegidest ...³¹ Lõpuks küsis Ma-
 rat: "Kas on vaja tõestada, et
 suuremalt osalt on nad [aädli poolt
 toodud ohvid. — H. L.] illusoorid?"³²
 "Rahva sõbra" kartused osutusid põh-
 jendatuks. Järgnenud 4. - 11. augus-
 ti dekreet liigitas feodaalkoormised
 välgastute (isiklike) ja välgastu-
 ga (reaalsed) kaotataviks. Esimeste
 hulka kuulusid vaid sellised vähe-
 tähtsad õigused nagu aadlike mo-
 nopolne jahil, turpidamisõigus jne.
 Kirikukümnist tuli tasuda 1790. aas-
 tani. Nende otsuste sotsiaalpoliiti-
 list mõtet tabada pole raske: ko-
 danlikestunud aadel ja kodanluse
 see osa, mis juba enne revolutsiooni
 kasutas feodaalseid rente, hindas
 kõige enam reaalseid, mitte aegse
 isiklike kohustusi.

Kartes täiesti põhjendatult, et dek-
 reet ei rahulda talupärgi, võttis
 Asutav Kogu rahutuste ennetami-
 seks 10. augustil vastu seaduse ühis-

³¹Т. Нунов, Борьба классов и партии в Великой
 французской революции 1789 - 1794 гг. Москва
 1923 Петроград, лк. 513 - 514.

³²А. Мендфред, лк. 38.

konfliktide rahu rikkujate kohtulikule vastutusele võtmise kohta. Iga kodu-
konda kohustati koostama kindla
tegevuse ja isikute nimekirjad, et neilt
relvi ära korjata. 1790. a. 20. - 29.
veebruari seadusega pandi mõisnikule
tekitatud kahjude tasumine kodukon-
nale ($\frac{1}{3}$ ulatuses).

Mõisnike huve kaitseks ka välja-
ostuküsimise reguleerimiseks antud
1790. a. 15. - 28. märtsi ja 3. - 9. mai
dekreedid. Väljaostmine oli tegelikult
sõltuv mõisniku suvast. Talupojad
pidid korraga välja ostma nii
maa kui ka kõik kohustused.
Viimaste väljaostmisest vabastati talu-
pojad ainult juhul, kui nad suutsid
tõestada, et mõisnike nõudmised on
ebaeaduslikud. Kuna väljaostmis-
naks määrati talupoja poolt aasta
vältel kantavate kohustuste 30-kord-
ne väärtus, siis oli väljaostmine
talupoegade valdavale enamusele
teostamatu. Väljaostu takistamiseks
kehtestati veel ka ühiskäendus, s. o.
küla kodukonna vastutus iga üksiku
talupoja väljaostuoperatsioonist.

Kogu Asutava Kogu agrarsea-
dus-annullusest olid talupojad nõus
ainult fraasiga, mis kuulutas, et „feo-
daalkord hävitatakse jäädavalt“.
Kui neid sunniti endiselt mõisnike

kasuks täitma feodaalseid kohustusi, vastasid talupojad ülestõusudega. Rahutused ei lakanud kogu 1789. – 1790. a. jooksul. 1790. a. juunis andis Asutav Kogu talupoegade „rahustamiseks“ seaduse, mis keelas surmanuhtluse ähvardusel väljastumise feodaalse kohustuste vastu.

Seega hülgas suurkoduks Asutava Kogu näol revolutsiooni põhiküsimises juba õige varakult revolutsioonilise tee: „Kodanluse kõrgemad kihid ei tahtnud revolutsiooni lõpuni viia isegi siis, kui see alles algas“³³.

Asutaval Kogul tuli võtta seisukoht ka kasvava elukalliduse mõjul suurepärase esimese järgu tarbekaalsete hindade takseerimist (maksimumi) nõudma rahvalikkumise suhtes. Olgu tähendatud, et see liikumine algas tegelikult juba enne revolutsiooni. Sii sündis rahvahulk Chamontis juba 1789. a. 2. mail kaupmehi müüma leiba kindlaksmääratud hinnast. Pärast 14. juulit kehtestati maksimumhinnad leivale Aire'is ja Evreux's³⁴. Seega nihutas rahvahulkade loominguline initsiatiiv juba varakult esile maksimumiloosi kui tõhusa arstini elukal-

³³В. Т. Волгин, Социальные и политические идеи во Франции 1748 – 1789 г., МЛ 1940, лк. 6.

³⁴А. Матьез, Бюро с гороховицей..., лк. 15.

liduse tõuse pidurdamiseks. Pariisi
eeslinna Saint-Antoine'i tööliste pe-
titsioonis Asutavale Kogule 26. jaan-
uaril 1791. a. öeldakse: „Me sootame
teilt ... et annate välja seaduse
... mis otjeldab nende kaupmeeste ah-
must, kes oleksid muide valmis üles
ostma kõike kuni patriootite konti-
deni, et müüa neid aristokraatidele“³⁵.

Kuid peaaegu eranditult suurmaa-
pidajatest ja suurkodanlastest koos-
nev Asutav Kogu oli kurt rahva-
hulkaade hädade suhtes. Veel oma
tegevuse lõppjärgus, 22. juulil 1791. a.
esines ta (kahenädalat korda) ab-
soluutse kaubandusvabaduse dekla-
reerijana ja ähvardas vallandamise-
ga neid munitsipaliteetide ametnikke,
kes kehtestavad kindlaid hindu
laia tarbekaupadele.

Eriti ilmekalt iseloomustab Asuta-
va Kogu klassiolemust ka tema
töölispoliitika.

Revolutsioonielset Prantsusmaal
tegelikult pimedus spetsiaalne töö-
liste vastu suunatud seadusand-
lus: absoluutlik monarkhia, tundes
enda vastu kogu kolmanda sei-
suse opositsiooni, lihtsalt ei arves-
tanud töölisi iseseisva sotsiaalse

³⁵ A. Майев, Борьба с гороховицкой..., lk. 35.

tegurina: "... varatuist hulkadest just äs-
 ja me klassi algeona eraldunud pro-
 letariaat ... oli alles täiesti võimetu
 iseiseisvaks poliitiliseks tegevuseks, näis
 olevat vaid rõhutatud, kannatav sei-
 sus ..."³⁶ Pärast oma ühise vaenla-
 se — feodaalse absolutismi kukuta-
 mist tekitab seni sama eesmärgiga
 liidetud kolmandas seisuses avalik
 lõhe. Kui 1790. a. võis Prantsusmaal
 märgata mõningat majanduslikku elav-
 nemist, püüdsid töölised tekkunud
 konjunkturi kasutada selleks, et saa-
 nutada tööpäeva lühendamist 13-14
 tunnilt 10-12 tunnini ja palga-
 tõstmist. Kiiresti kasvas tööliste liitu-
 de arv. Tööliste organiseerumises nägid
 ettevõtjad peaohu oma huvidele.
 Tunnetanud enda ja tööliste taotlus-
 te antagonismi, ruttas võimule pääse-
 nud kodanlus seadusandlikul teel
 kaitsema oma huve: 1790. a. 14. juu-
 nil võetakse vastu nn. Le Chapelier'
 seadus, mille eesmärgiks oli võtta
 töölistelt igasugune võimalus astuda
 ettevõtjate omavoli vastu. Le Cha-
 pelier' seadus keelas karmide karis-
 tuste ähvardusel tööliste ja sellide
 igasugused ühendused, olgu need kas
 või lihtsad vastastikuse abistamise
 organisatsioonid. Võimudel ei lubatud

³⁶ F. Engels, Anti-Dühring, Tallinn 1951, lk. 226.

sellistelt organisatsioonidelt vastu võtta petitsioone, kaebusi ega saadikuid. Samuti ei lubatud niisuguste organisatsioonide liikmetele tööd ühiskondlikel töödel. Tööliste, käsitööliste sellide ja teenijate koosseisud kuuluvad laialiajamisele, osavõtjaid karistatakse. Streigid keelati, nende algatajaid ja neist osavõtjaid ahvardas karistus. Marx nimetas Le Chapelier' seadust kodanlikuks riigipöördeks ja nõhutas, et see seadus, "... mis riiklik poliitiliste vahenditega surus kapitali ja töö vahelise konkurentsi kapitalile soodsatesse raamidesse, elas üle kõik revolutsioonid ja dünastiate vahetused" ³⁷.

Asutav Kogu pärandas absoluutlikult režiimilt suure riigivõla ja äärmises korras finantsid. Riigi päästmiseks finantskriisist oli vaja rakendada erakorraliseid abinõusid. Kuna Asutav Kogu ei julgenud pühendada aadli omandit, kartes luua eraomandi pühaduse printsiibi riknemise hädahohtlikku pretendenti, siis otsustati ohvriks tuua vaimulikud: 1789. a. 2. novembri dekreet kuulutas kirikumaad rahvase omandiks (rahvusvaraks). Selliste

³⁷У. Маркс, Капитал, т. I, лк. 745.

na lasti nad müügile enamrakki-
mise põhimõttel, mis oli soodne kõige-
pealt suurkodanlusele ja talupoeg-
konna jõukamale osale.

Kirikuvaramunduste nationaliseerimisega oli loodud teatav materiaalne baas finantside seisukorra parandamiseks. 1789. a. 19. – 21. detsembri määrusega hakati välja lastama nn. assignaate — riiklike rahalisi kohustusi, millel oli reaalne tagatis nationaliseeritud kirikumaade nõol. Oma ilmumise algul olid assignaadid tegelikult 5-protsendilisteks väärtpaberiteks, mis olid kättesaadavad ainult rikkastele, kuna algul lasti neid välja ainult 1000-livriiliste kupüüridena. 1790. a. 16. – 17. aprilli ja 29. septembri dekreedid muutsid assignaadid paberrahadeks: nad hakkasid käibima võrdsetel alustel metallrahaga. Kuid loodetud finantside tervenemist ei toimunud — emigrandid-aadlikud viisid endaga kaasa kulda, kontrrevolutsionääride agendid ostsid kokku ja peitsid metallvahetusraha ning tegid järele assignaate. Pealttekkiid raskused suurte kupüüridena väljalastud assignaatide peeneks vahetamisel. Seda hakati tege-
ma teise eest. Nii muutus paber-

raha metallrahaast odavamaks. Rahvus-
varade realiseerimine andis riigikas-
sale poolteist miljardit liire'i, mis
mõne nõrre aeglastas assignaatiide
näärtsustumise protsessi.³⁸

Endiste kirikumaade müümisel ei
lähunud Asutav Kogu ainuüksi
finantsilistest kaalutlustest: lisaks
lõodeti, et kirikumaade müümine
tõmbab talu pöögaide tähelepanu mõi-
samaaegselt kõrvalde.³⁹ 1790. a. 15. mai
dekreet soovitas müügil tulevaid maid
sel eesmärgil tükeldada ja lubas
müümist teostada nii, et tehingu soo-
vitamise momendil tasutakse vaid
13% maa koguhinnast, kuna ülejää-
nu kehtus tasumisele järelmaksuna
12 aasta kestel. 1791. a. sügisel aega
mündeti seda määrust tunduvalt
kodanluse kasuks: tasumise aega
lühendati peaaegu kolm korda,
näikeste tükkidena lubati maid müüa
ainult juhuks, kui püüdnud ostja kes-
sunudab ja soovib maaalduid omak-
sada terveks.

Niisi ignoreeris Asutav Kogu
ka rahvusvarade saamise keemi-
ses talurahva valdava enamuse huve.

Asutava Kogu teistest reformi-
dest tuleks märkida tsunftikorra

³⁸ Ф. В. Тютенкин и А. И. Молок, лк. 23.

³⁹ Французская буржуазная революция, лк. 79.

kaotamist 1791.a. veebruaris, sisetolli-
de hävitamist, kaubanduse ja töös-
tuse vabaduse väljakulutamist. Sel-
lega tuldi vastu kodanluse am-
mustele püüdlustele. Tööstusliku ko-
danluse huvides kehtestati protekt-
sionistlikud tollitariifid. Keelati tuba-
ka, linakehvuse, siidkangaste ja
mõnede teiste kaupade sissevedu
ning ehitusmaterjalide, söe, siidi-
kookonite ja teiste toorainete väl-
javedu.

Asutava Kogu klassiolemus ilm-
neb ka tema poolt kehtestatud
maksustustemis: maksude pearas-
kus langeb maaomanikele⁴⁰. Võrd-
lemisi suured olid ka väikeettevõt-
jate maksed. Samal ajal allus
suurkapital võrdlemisi tühisele maks-
ustamisele.

1. oktoobril 1791.a. asus Asuta-
va Kogu asemele uue tsensus-
liku valimissüsteemi alusel vali-
tud Seadusandlik Kogu. Suurko-
danlus domineeris siin veelgi
suuremal määral kui Asutavas
Kogus. Kindlustanud endale Asu-
tava Kogu seadusandliku tege-
vusega poliitilise võimu ning
avard võimalused kaubanduse ja

⁴⁰французская буржуазная революция, lk. 78.

tööstuse arendamiseks, samuti kiirelt
 äraõetud maade omandamiseks, luges
 suurbourgeois revolutsiooni lõppemiseks.

Süveneva finantskriisi beaait
 töusis aga elukallidus, mis koos muu-
 tarva Kogu poolt lähendamata jää-
 nud agraarkeemusega põhjustas klas-
 siõitluse teravnemise. Tugevnes ise-
 maine kontrrevolutsioon — Vendees
 puhkes vaimulike, aadlike ja Inglise
 palgaliste agentide õhutusel kontr-
 revolutsiooniline talupoegade mäss.
 1791. a. lõpus järjekindlalt suure-
 nenud välise interventsiooni oht
 viis 1792. a. aprillis sõja puhkemise-
 ni Austriaga, kellega peatselt liitus
 Preisiimaa. Prantsuse sõjaväed said
 kõikjal lüüa. Kodanlike revolutsiooni
 saavutused olid hädaohus. 11. juu-
 lil püstitas kodanluse vasempoolne
 tiiv loomungi: „Tamaa on häda-
 ohus!“

Talupoegade rahustamiseks ja nen-
 de toetuse saavutamiseks teostas
 Seadusandlik Kogu agraaralal mõ-
 ningaid ümberkorraldusi, eriti pä-
 rast 10. augusti rahvaülelõunee. Nii
 lubas Seadusandlik Kogu 1792. a.
 25. augusti dekreet senjööridel nõuda
 vaid selliste kohustuste täitmist (ja
 järelkult ka väljastatam), mille koh-
 ta neil oli esitada dokument. Ena-

mikul juhtudel polnud senjööridel võimalik seda teha. Nii oli tehtud lõpp feodaalsele printsipiile: „pole maad senjööri“.

Seadusandliku Kogu ees seisis ka kodukonnamaade staatuse küsimus. Kogukonna maavaldus oli revolutsioonilisel Prantsusmaal õige ulatuslik. Eriti suur oli ta erikaal Prantsusmaal kirde-, ida- ja kaguosas. Kodukonnamaid kasutasid külla ja mõis ühiselt. Üha jõulisemalt küllatungiv kapitalistlik tootmisviis nõudis selle iganeimed maakasutusviisiliku dekreerimist. Aadellik riik püüdis kodukonnamaade küsimust lahendada mõisnike huvides: 1669. a. avaldati seadus, mille põhjal mõisnikel oli õigus võtta endale üks kolmandik kodukonnamaadest (nn. triaazj). 1789. a. taluröögade kaebevihkude põhjal 1669. a. seaduse alusel kogukonnadelt võõrandatud maade tagastamist. Asutava Kogu 1791. a. 13. aprilli dekreet aga tunnistas mõisnike seaduslikuks omandiks kõik kodukonnamaad, mis olid nende käes enne 1789. a. 4. augustit⁴¹. Sisuliselt väga vähe uut tõi kodukonnamaade küsimuse lahenda-

⁴¹Е. Н. Петров, Борьба за общинные земли и декрет Конвентом 10 июня 1793 года, Ученые записки, Серия исторических наук, выпуск 6. Ленинград 1940, лк. 167.

misse ka Seadusandlik Kogu 1792.a.
 25. augustil, seega otse oma loielimi-
 nemise eel, avaldas ta dekreedid, mille
 järgi kogukonnamaad kuuluvad ja
 gamisele kogukonnakodanike vahel,
 kelle täielikeks omandiks need maad
 pidid jääma. Selle seadusega võe-
 ti talupoegade suurelt osalt kogu-
 konnamaade kasutamise võimalus:
 külaelanikkond jagunes kodanikeks
 ehk põliselanikeks ja elanikeks ehk
 tulnikkideks. Pealegi vähenes seaduse
 tähtsust klausel, mille alusel roh-
 kem kui 40 aastat mõisnike val-
 duses olnud kogukonnamaad jäid
 endiselt mõisnikele. Talupoegade otus-
 tav protest sundis Kogventi veel
 sama aasta oktoobris selle seadu-
 se tühistama.

2. septembril 1792.a. võeti es-
 märkega suurendada väikeomani-
 ke arv ja vastu otses anda ta-
 lupoegadele tähtsajata kasutamiseks
 emigrantidelt võõrandatud maid,
 kusjuures need maad tuli enne ja-
 gada väikesteks tükkideks. Juhul
 kui talupoeg suutis maksta sulaa-
 rahas, sai ta maa täielikeks oman-
 diks.

Nii näeme, et hoolimata oma
 suurkodanlikest klassikoostisest oli

Seadusandlik Kogu revolutsiooni süvenemise tõttu sunnitud reas küsimustes vastu tulema talupoegade nõudmistele. Nüüd jakobiinide olukorras säilisid endisest senjoraalkorrast dokumentaalselt tõestatud väljastule kuuluvad feodaalkorvused ning senjööride omandiõigus üle 40 aasta nende käes olnud kogu konna maadele.

Kui 1789. ja 1790. a. head lõikused olid teataval määral pidurdanud elukalliduse kasvut, siis 1791. a. tagasihoidlik saak raskendas jällegi masside olukorda. 1791. a. lõpul toimunud laialdased rahutused seoses elukalliduse tõusuga. Seadusandlik Kogu saabus hulgaliselt petitiione, milles nõuti maksimumhindade kehtestamist laiatarvekaupadele. Siin-seal kehtestasid rahvamassid need vägivaldselt. Akadeemikute Tarle ja Volgini toimetusel ilmunud "Prantsuse kodanlikus revolutsioonis" väidab Heifets, et 1791. a. lõpul ja 1792. a. algul toimunud talupoegade väljastumised kasvava elukalliduse vastu, riigihindade kindlaksmääramise eest⁴². Muidegi on seda eks-

⁴²vt. французская буржуазная революция, т. 172.

lik käsitleda tolle aja talu poegkonda
 kui ühtlast massi. Väevalt soovis
 vilja müüv jõukas talu poeg vilja-
 hinna maksimumi kindlaksmäära-
 mist — tuleb arvata just vastupi-
 dist. Küll oli aga viljahindade
 takseerimisest koos linnade plebei-
 liste massidega huvitatud küla-
 kehvikond. Toitlusküsimuse radi-
 kaalset lahendamisest huvitatud
 rahvahulka ideoloogidena astusid
 tollal välja Dolivier ja Lange,
 samuti alustas oma tegevust mak-
 simumi propageerijana hilisem
 „pööraste“ juht Jacques Roux. Kõik
 need püüdsid teoreetiliselt põhjen-
 dada riigi majandusliku vaheli-
 segamise seaduslikkust.

Seadusandlik Kogu ei rakenda-
 nud mingeid abinõusid masside
 nõudmistele rahuldamiseks, pidades
 selles küsimuses rangelt kinni ma-
 jandusliku vabaduse põhimõttest.
 Samal ajal aga, tulles vastu vab-
 rikantide petitiioonidele, milles ker-
 deti tooraine kalliduse üle, keelas
 Seadusandlik Kogu 23. veebruaril
 1792. a. ajutiselt villa, puuvilla ja
 toornaaha väljaveo.

Kuna 1792. a. suvel Seadusandli-
 kus Kogus peremehele föjaanlik
 suurkodanlus ei tahtnud viia re-

revolutsiooni edasi, ei suutnud enam
 seista ta eesotsas, ei suutnud kaits-
 ta revolutsiooni seniseid saavutusi,
 siis kõrvaldati ta 10. augusti rahva-
 ülestõuse poolt.

10. augusti rahvaülestõuse üheks
 tulemuseks oli asjaolu, et uus sea-
 dusandlik organ, mis astus kokku
 21. septembril, valiti demokraatlikema-
 tel alustel ja seetõttu kajunes ta
 oma koosseiselt sedusandlikest ko-
 gust mõnevõrra vasempoolsemaks.

Rahuskonvendi 750 saadikut ja gu-
 neid kolme põhilisse poliitilisse grup-
 pi: 1) 165 žirondiini — kaubandelik-
 tööstusliku suurkodanluse esindajad;
 2) soorakond (tsentrum) koosnes 500
 saadikust ja kaitses kodanluse kesk-
 kihtide huve. Soorakonna poliitika
 oli kõikin, seda nimetas korraldus-
 tus revolutsioonilise olukorra taas-
 tamise ees, kord hirm, et rahva-
 massid tallavad jalge alla era-
 omandi pühaduse põhimõtte; 3) 100 ja-
 kobiiini ehk montanjari — peamiselt
 väike-, agra- ja kesk-kodanluse teata-
 rate kihtide ning kesktalu praegade
 huvide kaitsjad. Jakobiiinid mõistsid
 revolutsiooni süvenemise vajalikkust
 ja revolutsiooni arengu käigus om-
 tuisid nad seetõttu laiaade rahvahul-
 kade eesotsas seisjaks.

Rahuskonvendi arvamine sattus kokku
 murranõuromendiga sõjategevuses Prant-
 smaa kasuks. See muutis kodanlu-
 se julgemaks. Kuulutatud oma esi-
 mesel istungil Dantoni ettepanekul
 igasuguse omandi pühaks ja püütu-
 matuks, teisel istungil Prantsusmaa
 vabariigiks, arvas Rahuskonvent, milles
 domineerisid žirondiinid, et on saa-
 bunud aeg panna piir revolutsioo-
 ni süvenemisele ning kärpida oma
 kasuks rahvamasside saavutusi.
 Kuna Seadusandlikke Kogu poolt
 kehtestatud nationaliseeritud maade
 müük väikeste tükkidena võimaldas
 maid osta ka kesktalu praegadel,
 siis pandi suurkodanluse huve kait-
 seva Rahuskonvendi poolt nende
 maade müümine 1792. a. 11. novemb-
 ri dekreediga seisma.

Teravalt tõusis Rahuskonvendi
 ette elukalliduse tõusu pidurdami-
 se küsimus. Hoolimata 1792. aas-
 ta heast saagist oli viljahind
 kõrge. Jõukad talupojad peitsid
 vilja, oodates hindade edasist
 tõusu. Kaubaringlus maal oli ras-
 kendatud. Tööliste palgad jäid
 1790. a. tasemele ja päevataeme eest
 võis tööline saada vaid 2-3 nae-
 la leiba⁴³. 1792. a. sügisel hakkas

⁴³французская буржуазная революция, т. 293.

paljudes tööstusharudes kujunema kriis, mis halvendas veelgi tööliste olukorda. Lyoni siiditööstuses jäi töötama 30000 inimest. Pidevalt halvenev majanduslik olukord põhjustas rahulolematust rahvahulkaes. Levides departemangust departemangu, haaraid rahutused 1792. a. novembris kogu Prantsusmaa idaosas, samuti tööstuslikult arenenud kogu- ja lõunadepartemangud. Rahva väljastumised järgisid kaheksast esmärgi: tööliste nõudsid palga kõrgendamist ja kohati saavutasidki seda; teisest küljest, tegutsedes koos käsitööliste ja külakehvistega, sunnitsid need kohati poodnikke müüma leiba 1790. a. hindade alusel.

1792. a. sügisel hakkasid rahvaühingud kohtadel looma toitluskomiteesid, millede komissarid võitlesid toiduainete nõltsimise vastu, teostasid külaes läbiotsimisi, sunnitsid talu oegid peksma vilja. Briti hoolika kontrolli objektiks olid pagarid ja lihunikud. Pariisi Kommuni s-aavutas Komendilt igapäevase 12000-frangilise subiidiumi jagamiseks pagaritele, mis võimaldas Pariisis müüa leiba odavama hinnaga. Roomis maksetas munitipaliteet rik. kaid linnale vilja ostmiseks erakorral-

lise maksuga.

Seejärgi oli tootluskiirus 1792. a. sügis-
seks muutunud momendi üheks valu-
samaks kiiruseks. Võimude juures ole-
vad jironõudid ei leidnud selle la-
hendamiseks muid teed kui rahva
rahutuste mahasurumise rehvade abil.
Montanjaride juhid hakkasid selles
kiiruses iseseisvalt väljenduma
alles 1792. a. novembri lõpul. 29. no-
vembril esines kõnega tootlusriisi
põhjustist ja selle ületamise vähen-
deist Saint-Just: „Kui te tahate ra-
jada vabariiki, peate te rahva väl-
ja viima teada hävitavast viletsu-
sest ja kindlusest. Viletsus löi
revolutsiooni — viletsus võib ta hä-
vitada“⁴⁴. Saint-Just väitis, et vaba-
riigi raske majandusliku olukorra põh-
juseks on paberraha liigne hulka:
„Meil on liiga palju rahamärke ja
liiga väheprodukte“⁴⁵. Normaalse
kaubaringluse taastamiseks on vabariigi
finantside terendamisel esmajärgulise
tähtsus. Kuld on käibelt kadu-
nud ja talupojad ei taha vilja va-
hetada väärteseta paberi vastu.
Saint-Just teeb ettepaneku katkestada
edasine paberraha trükkimine, müüa
emigrantide varandused garanteeritud

⁴⁴ Революционное правительство во Франции в эпоху Конвента. Сборник документов и материалов, под редакцией Г. С. М. Луккина. Москва 1926, лк. 227.

⁴⁵ seal samas, лк. 226.

võlakohustuste eest. Talupojad peavad tasuma oma maksud riigile naturaals. Kaubandusvabadus tuleb küll säilitada, kuid ta peab alluma rahva kontrol- lile. 2. detsembril kõneles samast probleemist Robespierre. Ta nõudis rahva elatisevahenditega kindlustamist seadusandlikul teel: "Inimese esimene õigus on eksistentsiõigus. Sellepärast esimene sotsiaalne seadus on see, mis kindlustab ühiskonna kõigile liikmei- le eksistentsivahendid" ⁴⁶. Tõelisel kaubandusel pole midagi ühist vaba kaubandusest takistavate spekulantide ja suurkaupmeeste huvide kaitsmise- ga. "Inimesele vältimatu toit on sa- ma rüha kui ta elu: kõik vaja- lik selle .. säilitamiseks moodustab kodu ühiskonna ühise omanduse; ainult ülejääk moodustab eraomandi, mille võib anda kommersantide kämetusse... Igasugune enda suguste elu kahju- tan spekulatsioon pole kaubandus, vaid röövimine" ⁴⁷. Siit nähtub, et Robespier- re oli vajaduse korral valmis tun- gima õige kaugele eraomandi sfää- ri. Samas aga ta kinnitab: "Ma ei võta rikkastelt inimestelt aerasat kasu- mit või seaduslikku omandit; ma ainult võtan neilt õiguse kahjustada

⁴⁶ Революционное правительство... lk. 148.

⁴⁷ seal samas, lk. 149 - 150.

teiste omandit" ⁴⁸. Sedaslaadi deklaratsioonid olid eriti meeltmööda laiale väikekandlikele massidele, kes soovivad küll rikkaste ahistamist, sugugi aga ei tahtnud kallale tungimist eraomandi põhimõttele üldse. Ent ei Saint-Just ega Robespierre ei pööranud tollal veel tähelepanu linna plebeiliste masside poalt püstitatud toiduainete kindlate hindade loomisele ⁴⁹. Kui novembri lõpul Bose'i töölised, talupojad ja käsitöölised sundisid kaupmehi väevõimuga kehtestama kindlad kaubahinnad, siis otsustas Konvent 8. detsembril üksmeelselt suruda see liikumine maha relvade abil. Nii suutsid girondiinid tänu montanjaaride kõhklemisele kaitsa suurkanduse ja farmerite huve. Veel samal 8. detsembril deklareeris Konvent: "Vilja, jahu ja muud vajalikud juurviljadega kauplemise alal peab kogu vabariigi territooriumil säilima kõige täielikum vabadus..." ⁵⁰

Plebeiliste alamkihtide huve väljendavad 1793. a. alguveerandil "pöörased". Veebruaris oli "pööraste" mõju suur Kordejeede klubis ja Pariisi Kommunis.

⁴⁸ Революционное правительство..., lk. 152.

⁴⁹ Французская буржуазная революция, lk. 297.

⁵⁰ Революционное правительство..., lk. 157.

"Pööraste" juhtidest on tuntumateks ni-
medeks Jacques Roux ja Varlet. Esime-
ne neist oli Pariisi 48 sektiooni poolt
12. veebruaril Konvendiile esitatud pe-
titsiooni autoriks. Petitsioonis nõuti kõi-
gi kaubandusega tegelevate administr.
ratsiooni liikmete karistamist kuu-
aastase sunnitööga. Sama karistust
nõuti kaupmeestele ja põlluharijatele,
kes müüvad 250-nädalise nimekoti
kallimalt kui 25 livre⁵¹. See nõu-
ti sisuliselt maksimumhinna kehtesta-
mist põhilisele leivaviljale. Kordumalt
seda tariifi rikkunud nõuti koguni
surmanuhtlust. Terrori rakendamist
taotleti ka nende suhtes, kes diskre-
diteerivad assignaate. Edasi nõudsid
"pöörased" ühesugust kaalu- ja mõõ-
dusüsteemi kogu vabariigis, samuti
progressiivse maksu kehtestamist.

Jakobiinid võitlesid koos Girondii-
nidega "pööraste" vastu, kelles nad
nägid ohtlikke võistlejaid võitluses
mõju pärast Pariisi plebeidele. Sel-
lal olid jakobiinid ka maksimumi-
loosungi vastu. "Pööraste" vastu
astusid ka Hébert ja teised vasem-
poolsed jakobiinid. Ennatlik on aga
Matthiezi poolt sellest tehtud järeldus
nagu oluks võitlus maksimumi eest

⁵¹ Революционное управление..., lk. 155.

samal ajal ka antijakobiinlikuks võit-
luseks⁵². See näide on eba kriitiliselt
omaks võetud Fleifetsi poolt⁵³. Ometi
olid tollal domineerinuks parteiks Kon-
vendi Girondiinid, pealegi oli rahva-
massidele jakobiinide reast avaldus-
test selge, et selles käsimises pole
jakobiinid kuigi tõusteks vastasteks,
igal juhul mitte sellisteks, et anda
kogu liikumisele antijakobiinlikke
iseloome. Seal aga, kus rahvahulka-
de olukord oli kujunenud eriti ras-
keks, esinesid jakobiinid juba veebruaris
maksimumi pooldajateks. Nii oli
see näiteks Lyonis, kus nael leiba
maksis juba 1793. a. algul 6 sou-
seega kaks korda rohkem kui Pa-
riisis. Juba 1793. a. veebruaril algul
nõudis sealsete jakobiinide liider, hi-
lise revolutsiooni märter Chalier
maksimumi kehtestamist laiat arvekan-
padele.

1793. a. esimese poole vältel rahva-
masside rihtsus aina suurenes. Märtsis
ja aprillis kulutasid Pariisi san-
ktoolid terveid päevi selleks, et saada
kas või mingisuguseidki toidelaimeid⁵⁴.
Ka provintsis ei leidnud Konvendi saa-
dikeid rõhuga rihtsuse pehmenemise-
ks sageli peale rekvizitsioonide muud

⁵² Vt. A. Майев, Борьба с горюховицной..., lk. 111-112.

⁵³ Vt. французская буржуазная революция, lk. 300.

⁵⁴ seal sama, lk. 304.

välja päässe. Nõudmine maksimumi jä-
 rele muutub üha üldisemaks, „pööraste“
 agitatsioon leiab üha soodsamat kõla-
 pinda. Pariisi departemangu aadressis
 1793. a. 18. aprillist korralduse peasegri-
 sõna-sõnalt „pööraste“ avaldusi: „Oman-
 diõigus ei või olla oma kaaskodani-
 ke väljaga piiramise õiguseks. Kaa-
 viljad kuuluvad nagu õhk kõikidele
 inimestele ...“⁵⁵ Edasi nõutakse tera-
 vilja maksimumhiina kehtestamist, vil-
 jaga kasutamise keelamist ja kõigi
 vahendajate kõrvaldamist tootja ja
 tarbija vahelt.

Jakobiinid mõistavad lõpuks, et rah-
 va poolehoidu võitmine ja säilitamine
 eeldab paratamatult maksimuminõudmi-
 se sissehülitamist oma programmi.
 Tuleb arvata, et jakobiinide „meele-
 muutused“ etendas olulist osa elu-
 kalliduse tõus niisuguse astmeni,
 kus see muutus väljakannatamatuks
 ka väikekodanluse jõukamate osale,
 kelle hirmu jakobiinide enamus kõige
 selgemalt kajastab, nii et ka see hakk-
 kas lootma päässe maksimumist.
 Kõhjus ei võimalda käesoleva töö
 kirjutamisel kasutada olmeid ma-
 terjaleid tunda selle väite põhjenda-
 mi.eks küllaldaselt argumente — selleks

⁵⁵ Революционное правительство ... , lk. 163.

tuleks kõigepealt uurida kas või eri sotsiaalse koosseisuga Pariisi sektiioonide petitioone Konvendidile.

5. aprillil nõudis Danton esinedes Konvendis, et vaeste töötased peavad olema kooskõlas liivahinnaga. Vahe tuleb tasuda rikkastel. Argumenteerides oma nõudmist, teatas Danton, et sellise dekreediga "... te ärakate tema [rahva. — H.L.] tõvenisti liituma revolutsiooniga..."⁵⁶

Kui 10. aprillil žirondiin Pétion teatas Konvendidile, et Viljaturu sektiiooni aadressis nõutakse žirondiinide juhtide kohta alla andmist ja abinõude tarvituselevõtmist spekulantide vastu, võttis Mägi selle teate vastu kiidusõnadega⁵⁷. Ilmselt oli kujunemas kokkulepe Kommuni ja sektiioonide ning Mäe vahel. Et selle kokkuleppe esimeseks paragrahviks pidi kujunema maksimumidekreedi vastuvõtmine, seda tõendasid 30. aprillil Konvendi tribüünid, kui nad vilistamisega katkestasid ühe žirondiinist saadiku maksimumi vastu sunnitud kõne.

1. mail tuli Konventi Versailles' naiste delegatsioon loomungiga: "Mõname viljahindade takseerimist". Delegatsoon-

⁵⁶ A. Maizey, Борьба с голодовкой..., lk. 136.

⁵⁷ seal samas, lk. 137.

ni orator teatas: "Teie ees on Ver-
sailles' naiskodanikud, kelle mehed võit-
levad piiridel. Nad tulid teilt palu-
ma leiba. Iga päev tuleb emadel
seista kella neljast kuni kella küm-
neni hommikul pagariäride uste
taga, et saada kaht naela leiba"⁵⁸.

Максимуми kehtestamiseks oli siis
ki vaja Saint-Antoine'i tööliste ot-
sestavaat väljastumist. 1. mail
sisenes Konventi nende delegatsioon
ja nõudis ultimatiivselt "püha mak-
simumi" kehtestamist. Vastasel kor-
ral ähvardati alustada ülestõusu.
"Kagu rahvas, tooge ohvriks oma
huvid, las paljud teist unustavad,
et need on omanikud... Revolüt-
siooni raskest on seni lasunud
vaid varanduseta klassid... Kasu-
tage koos meiega erakordseid va-
hendeid erakordsete hädade vas-
tu..."⁵⁹ Lõpuks teatas delegat-
sioon, et 10000 s. a. n. k. l. o. t. t. i. a. s. u. b.
Komendi koone ees ja on iga
hetk valmis alustama ülestõusu.
Konvent oli sunnitud järele and-
ma: 4. mail 1793. a. võeti vastu
dekreet, mis kehtestas maksimumhin-
na viljale⁶⁰. Viljamaht ja -kaup.

⁵⁸ A. Майбел, Борьба с гороховицной... lk. 143.

⁵⁹ Революционное правительство..., lk. 176-177.

⁶⁰ sealjamas, lk. 177-181.

mehi kohustati kohalikele munitsipa-
 litseedile teatama neile kuuluva vil-
 ja hulga ja liigist. Munitsipali-
 tseedile anti õigus saada and-
 meid kontrollida. Vilja ja jahu
 lubati müüa vaid turguolul. Iga vil-
 jaomanikku kohustati müüma kogu-
 ta enda tarvidusi ületav viili. Suur-
 kaupmehi kohustati pidama erilisi
 registreid, kuhu märgiti nende ostud
 ja müügid. Kohalikele võimudele an-
 ti õigus kohustada viljaomanikke
 müüma turule vilja, et hoida turge
 küllaldaselt varustatuna, samuti lu-
 bati rekviereida töölini vilja jah-
 vatamiseks. Siseministrit lubati rek-
 viereida viljaülejäärke departeman-
 gudest, kus neid esineb, ja suuna-
 ta need kaannatavasse departeman-
 gu desse. Departemangu direktorile
 me kohustati välja töötama iga te-
 raviljaliiigi keskmine hind antud
 departemangu ulatuses — see oligi
 maksimum, millest kõrgema hinna-
 eest ei lubatud antud viljalii-
 ki müüa. Seaduse rikkujat ähvar-
 dati spekulatsioon objektiks olnud
 vilja konfiskeerimisega, samuti trak-
 ta 300-10000 liire; ulatuses. Vilja kuni-
 tahtlike rikkujaid ähvardas sur-
 manuhtlus.

Ent Konvent, millele otustavat osa

etendaid veel žirondiinid, ei võt-
 nud tarvitusele otustavaid abinõusid
 maksimumi elluviimiseks. 4. mai mak-
 simumidekreet oli need kaubanduse
 reglementeerimise küsimuse põhimõt-
 teliseks lahenduseks. Mõnes departe-
 mangus teda ei viidudki sisse, teistel
 ei osutunud maksimumisse valesti-
 kult suhtus administratsioon ta rik-
 keamisele mingit tähelepanu. Jõukas
 talupoegkond keeldus toomast edasise
 ohvreid revolutsioonialtarile ja pei-
 tis viljaülejäädgid. Sõna tõlises mõt-
 tes nälgiale viitab 22. juunist 1793 a.
 s.o. kolm nädalat pärast jakobiinide
 võimuletulekut, pärinev Põhja-
 armee juures viibivate Konvendi
 esindajate kiri: „Toiduainete puu-
 dus on nii suur, et kui me kol-
 me nädalat jooksub ei leia vahen-
 deid pääsemiseks sellest hädast,
 siis me kardame, et osutub või-
 matuks rahvast tagasi hoida ja
 ta tungib kallale toiduainetelaadu-
 dele“⁶¹

Resümeerides espooltoodut, võib öel-
 da, et 1793. a. kevadel, neli aastat
 pärast revolutsiooni algust, polnud
 ikka veel lahendatud revolutsioo-
 ni põhiküsimusi. Talupojad, Prant-
 suse-maa rahvastiku põhimass, ei

⁶¹ Революционное правление..., lk. 196.

saanud rahuldada senise agraarsea-
duse andlusega. Talupoeg võttis revo-
lutsioonilt feodalismi jäägitut lik-
videerimist ja enda varustamist
maaga. Nii nendes kui ka teistes
küsimustes olid talupoegkonna eri-
rihtidel küll ka oma erihuvid, mil-
lest edaspidi lähemalt, kuid feo-
daalkohustuste väljastuta kaotami-
sest, emigrantidelt võõrandatud
maade kiiremast minekust uute
omanike kätte, eriti aga revolutsioo-
ni seniste ja tulevaste saavutuste
kaitsmisest feodaalse absolutismi
taastamise ohu vastu oli havi-
tatud kogu talupoegkond. 1793.a.
kevadel moodustas talupoegkonna
enamus endiselt revolutsioonilise jõu.

Ka linna plebeilised massid ei
rahuldunud revolutsiooni seniste
tulemustega. Vabariik seisis hukku-
mise äärel. Toitluskiirus oli 1793.a.
kevadest muutunud äärmiselt tera-
vaks, sest lisaks elmise aasta
tagasihoidlikule lõikusele ei taht-
nud viljomanikud vilja müüa
näärtsusetustavate assignaatide eest.
Reas departemangudes (Vendée, Bre-
tagne) nõidutses kontrrevolutsioon.
Kõik kõige aga rippus 1793.a. ke-
vadest. Esimese koalitsiooni nõidukate
vägede otsese interventsiooni oht. See-

tõttu mõistis revolutsiooni süvendamise vajalikkust ka tundus osa kodanlastest, nimelt just tema vähenjõukamad kihid. Oli vaja võita see ja välismaelane, viia lõpule revolutsioon, pidada energilist võitlust näljaga. Žirondiinid, suurkodanlase esindajad, olid selgesti ilmutanud oma võimetust nende ülesannete lahendamiseks. 1793. a. kevadel moodustus seetõttu revolutsiooni edasiarendamisest huvitatud sotsiaalse jõudude blokk, mille toetusel tuleb võimule radikaalne jakobiinide partei, kellelt võis loota seda, millega ei tulnud toime žirondiinid. Marx kirjutab: „Esimenes Prantsuse revolutsioonis järgneb konstitutsionalistide valitsusele žirondiinide valitsus ja žirondiinide valitsusele jakobiinide valitsus. Igaks neist parteidest toetab esirindlikumale. Nii pea kui antud partei on viinud revolutsiooni nii kaugele, et ta ei suuda sellega enam sammu pidada, vee vähem seda juhtida — lükkab taga pool seisev julgem liitlane ta kõrvale ja saadab ta giljotiinile. Revolutsioon liigub nii viisi tõusujoones”⁶².

⁶²yl. Marx, Louis Bonaparte'i kaheksateistkümmes brünnäär, Tallinn 1952, lk. 33.

Jakobiinide diktatuur oli kõrgeimaks etapiks Prantsuse kodanliku revolutsiooni ajaloos. Olles tihedalt seotud rahvamassidega ja nende masside survet tarvitades revolutsioonilis-demokraatlik jakobiinide partei plebeilisi meetodeid võitluses feodalismijõudude, samuti aga ka revolutsioonist lahtiütleva suurkodanluse vastu. Väga kõrge hinnangu jakobiinide diktatuurile andis Lenin: "Kodanluse ajaloolased näevad jakobiinluses langust... Proletariaadi ajaloolased näevad jakobiinluses rõhutatud klassi suurimat tõusu võitluses vabastamise eest..."⁶³

Jakobiinid tulid võimule revolutsiooni raskemal momendil. Meil tuli organiseerida revolutsiooni saavutuste kaitset, viia lõpule revolutsioon. Masside koondamiseks kodanliku revolutsiooni saavutuste kaitsele tuli lähendada terve rida sotsiaal-majanduslikke küsimusi. Jakobiinidel tuli lähendada agraarküsimus, päästa rahvas näljast ja viletsusest, viia riik välja finantskriisist, rakendada maa tööstus sõjaväe järele teenistusse.

⁶³ В. У. Ленин, Соч., т. 25, стр. 102.

II Agraarküsimuse lahendamine jakobiinide poolt

Revolutsioon ei võinud lõppeda ega ka oma seniseid saavutusi kaitsta, lahendamata oma põhiküsimust — agraarküsimust. Seda ei suutnud teha ei Asutava ega Seadusandlike Kogu samuti ka Žirondiinlike Konvendi suure sõnalised deklaratsioonid. Terve riida kandvamaid feodaalset sõltuvusest tulenevaid kohustusi püüis jõus ka 1793. a. kevadel. Tõsi küll, talupojad olid enamikus loobunud feodaalkoormiste täitmisest, ent oli tarvis vähemalt legaliseerida nende saavutused. Pealegi polnud talupoegade revolutsioonilise võitluse eesmärgid 1793. a. enam taandatavad ainult feodaalkoormiste kaotamise probleemile. Nisameeti ootas lahendamist revolutsiooni käigus püstitunud talupoegade maavalduse laiendamise ülesanne. 1793. a. omandas see koguni

keskse kohta taluhoolduskonna revolutsioonilises võitluses. Jakobiniid mõistud agraar küsimuse lahendamise mööda-pääsmatust. Seda tõendab parimini 1793. a. suve jakobiinlik agraar seadusandlus, mis hävitas täielikult feodaalsuhted praantuse külas, vähendas mõisnike ja laiendas talupoja maamandit. Agraar küsimuse radikaalse lahendamise hiiglaslikku tähtsust hindas kõrgelt V. I. Lenin: "Praantuse revolutsiooni nimetatakse suureks just sellepärast, et ta oskas tösta oma saavutuste kaitsese laiendatud rahvamassid ..."⁶⁴ Ja teisel: "Võidetud feodalism ... s-öö-nud talupoeg feodaalsete riikide vastu, see on ... s-öjaliste "imede" majanduslik alus"⁶⁵

Agraar küsimuse lahendamisel oli tollal kolm põhimomenti: 1) emigrantidelt nationaliseeritud maade saatus küsimus; 2) kodukonnamaade küsimus; 3) feodaalkorra lõpliku kaotamise küsimus.

Kirikku ja emigrantide varanduste (peamiselt maavaldused) nationaliseerimine õõnestas endiste privilegeeritud seisuste majanduslikku baasi

⁶⁴ B. U. Lenin, Cor., T. 29, lk. 49.

⁶⁵ B. U. Lenin, Cor., T. 27, lk. 4.

ja lõi eeldused taluhooldajate laialdas-
 te ringkondade maanäija leevendamiseks.
 Tundus olis rahvusvarede fondi
 kuulunud maadest oli siirdunud mitte-
 le omanikkudele enamrakumise teel
 juba enne jakobiinide võimule tulekut.
 Enamrakumise süsteem soodustas ko-
 olanlust ning küla jõukamaid. Kesk-
 ja kehvataluhooldajad nõudis seepä-
 rast senise müügi praktika muutmist,
 emigrantide maade tasuta jagamist
 või vähemalt nende tükeldamist väi-
 kesteks osemiteks ja müümist järrel-
 maksuga odava hinnaga eest. Kohe
 pärast jakobiinide diktatuuri kehtes-
 tamist, 3. juunil 1793. a. võtab Kon-
 vent vastu dekreeedi rahvuslike vara-
 de, milleks olid tallad peamiselt emi-
 grantidelt võõrandatud maad, jaga-
 mise ja müügi korra kohta⁶⁶. Selle jär-
 gi emigrantide kinnisvaraad müüakse
 oksjonil sellele, kes maksab nende eest
 kõrgeimat hinda. Seejärel säilitati va-
 rem praktiseeritud enamrakumise
 süsteem. Kuid selleks, et võimaldada
 naistele taluhooldajatele maa
 omandamist, nägi seadus ette müü-
 da maade jagamise väikesteks
 tükkeks „... niivõrd kui see on või-
 malik, kahjustamata iga farmi või
 mõisa territooriumi“⁶⁷. — Müügi äärmis-

⁶⁶ Революционное правительство..., lk. 242 – 243.

⁶⁷ Французская буржуазная революция, lk. 387.

selt ebaäärane formulatsioon, mis
 lubas õige vaba tõlgendamist. Kehviku-
 le tahtis vastu tulla või vähemalt
 neid rahustada sama dekreediga VI osa
 2. paragrahv, mille alusel neis kommuni-
 nides, kus püstituvad jagamiseks kuu-
 luvad kogukonnamaad, ent kus lei-
 dub emigrantide maid, eraldatakse
 viimastest piisav osa vajajagamiseks
 perekonnapeadele, kel pole üldse maad
 või on seda vaid vähesel määral.

Seega jäid rahusvarade müügi tin-
 gimused endiselt soodsaks kodanuse-
 le ja jõukamatele talupoegadele, sest
 just nendel oli võimalus maksta
 „kõrgeimat hinda“, s.o. kinnida maa-
 hinnad kehvematele talupoegadele kättesaa-
 matusse kõrgusse. Maata ja vähese
 maaga talupoegadele eraldi maa-
 fondi loomise tähtsust vähendas
 suuresti kaks tingimust: antud kom-
 munis pidi leiduma emigrantide
 maid ja püstitama kogukonna-
 maad. Tõenäoliselt ei tahtud 3. juu-
 ni dekreediga küll niivõrd luua eri-
 lisi privileege kutsakile, niivõrd saa-
 da vabariigile hädavajalikku raha:
 tuleb arvesse võtta, et finantside olu-
 korol oli tollal lausa katastroofili-
 ne. Ometi oli sel dekreedil suur põhi-
 mõtteline tähtsus: ta oli tegelikult
 esimeseks antud küllakehvitu maaga

varustamisel võime juurest kõrvaldatud klassi arvul.

Minimaalselt avaramad perspektiivid osasaamiseks emigrantide maadest avas kehvikeile Konvendi dekreet sama aasta 13. septembrist⁶⁸, milles püüdis esimeste piirav tingimus, s.o. maata talupojad võisid emigrantide maast saada osemi ka väljaspool oma kommuni piire. Maata ja maksimumestikesse mitte kantud perekonnaräil neis kommuniides, kus polnud kodukonnamaid, võimaldati sda emigrantide maad 20. aastase järelmaksuga 500 liivri eest. Tasumine peidi toimuma nõrdsetes osades, protsente juurde arvestamata.

Kui suur hulk maata või vähesema maaga talupoegi nende dekreetide alusel maad sai, pole kahjuks võimalik kindlaks teha. Se. febvri järgi omandanud talupojad 1791. — 1793. a. Combres'i distriktis 1600 ha kinnakodanlus — 1600 ha maad⁶⁹. Ovesnes'i distriktis olid need arvud vastavalt 4000 ja 850. Siit nähtub, et Seadusandlike Kogu ja Konvendi perioodil läks põhikontingent nationaliseeritud maadest talupoegade kätte. Selgusetuks jääb aga, millist osa mängisid selles

⁶⁸ Революционное правительство ... , lk. 243.

⁶⁹ М. Лефевр, Agrарный вопрос в эпоху императора, Ленинград 1936, lk. 40.

jakobiinide 3. juuni ja 13. septembri dekreedid. Et aga talupoegadele läinud maadest langeb suur osa nit-
sa ladviku kätte, näitab fakt, et Nordi departemangus omandas 4,5% talupoegadest 49,17% müügi-
leläinud maast.⁷⁰

Üldiselt võib öelda, et jakobiinid püüdsid emigrantidele kuulunud maade küsimuses toimida otsustava-
malt oma eelkäijatest ja lasta ta-
lupoegade laiemaid hulki neist osa-
saamisele. Ent karjuv finantsolu-
korra parandamise vajadus sundis
emigrantide maade ostjaina objek-
tiivselt eelistama küla jõukat ladv-
nikut. Lõpptulemusena kontsentree-
ris jõukas talupoegkond enda kät-
te suurema osa nn. rahvusvara-
dest ja muutis sotsiaalses kategoo-
riaks, mis võib olla enim võitis re-
volutsioonist.

Täie teravusega seisis jakobiinide
ees ka kodukonna maade saatus
küsimus. Ei Asutav ega Seadus-
andlik Kogu, samuti mitte Ziron-
dii nlik Rahuskomment ei teinud öis-
ti midagi selle igapäevse maakaas-
tusviisi likvideerimiseks ja päranda-
sid nii jakobiinidele veelgi ühe ru-
tulist lahendamist nõudva proble-

⁷⁰Франк, узская буржуазная революция, т. 493.

mi. Konventi saabus hulgaliselt talupoegade petitioone, millest silmapaistev osa puudutas just kodukonnamaaade küsimust: 10 km vähesel tuli 56 departemangust umbes 220 sellist petitiooni⁷¹. Need ei jäta kahtlust maaelanikkonna põhimassi nõudmistes: enamik petitioone puudab kodukonnamaaade jagamist ja selle vastu on vaid üksikuid (viis kuni kümme petitiooni). Viimaste autorid pärinevad küla kodanlusest ja administratsioonist, kes, kasutades oma valitsevat positsiooni külas, oskavad tervelt kodukonnale kumuluvaid vaid isikliku kasu saamiseks tulukalt eksploateerida. Üheks kodukonnamaaade eksploateerimise mooduseks oli tarakarja söötmine kodukonnamaaadel⁷². Ainult kohati sundis riigijahindade tõus kulaklust puuduma jagamist ja sedagi vaid talle erisoodsatel tingimustel: proportsionaalselt majapidamiste jõukusele. Üldiselt puudub küla ladvik kodukonnamaaade säilitamist, sest revolutsioonilisel Prantsusmaal „... moodustasid kodukonnamaaad justkui mõisnikud ja küla majapidamise tagavarafondi“⁷³. Lõpuks talupojad, nähes,

⁷¹ французская буржуазная революция, лк. 384-385.

⁷² Е. С. Пеиров, Борьба за умиротворение одностороннего землевладения во Франции во время революции (1789 - 1793 г.г.). Ленинградский Политехнический Институт имени М. И. Калинина. Известия экономического факультета. Выпуск I (XVI) 1928, лк. 262.

⁷³ французская буржуазная революция, лк. 383.

et Konvent ei tee midagi nende maa-
 nälja kustutamiseks, hakkasid küsimust
 lahendamata omamoodi: algas kogukon-
 namaade endas valdusse haaramise
 stiihiline protsess. 44 departemangu
 (56-st) petitsioonid teatavad Konventile
 stiihelistest omavolilistest maa jagamis-
 test, mida kohati saadavad rahutused.
 Lutsitski rõhutab õigusega omavoliliste
 maa jagamiste tähtsust, öeldes, et see
 "... sunnib Konventi dekreetima kogu-
 konnamaade jagamise ..."⁷⁴

10. juunil 1793. a. võttis nüüd juba
 jakobiinlik Rahuskonvent vastu dekree-
 di kogukonnamaade suhtes⁷⁵. Selle alu-
 sel loetakse kogukonnamaadeks kõik
 kogukonna territooriumil asuvad kõnni-
 maad. Jagada võib kõiki kogukonna-
 maid, välja arvatud ainult need maad,
 millel on iüriskondlik või üldriiklik
 tähtsus nagu kogukonna metsad, jahu-
 tuspargid, teede all olevad maad, samu-
 ti alad, mille ulatuses leidub maa-
 põuevarasid, jne. Soostunud maad, mis
 mille kinnendamise on teostatav vaid
 kollektiivselt, jagatakse alles pärast
 viljelemiskõlblikuks muutmist. Jagami-
 ne toimub kogukonnas elavate inimeste
 vahel, sõltumata soost ja vanusest,
 samuti sellest kas küsimiseolev isik

⁷⁴ И. В. Лутыцкий, Составные земельно-владельческие
 классов во Франции накануне револю-
 ции и аграрная реформа 1789 - 1793 гг.
 Киев 1912, лк. 147.

⁷⁵ Революционное правительство ..., лк. 233 - 242.

viibiv antud momentil kommunist
 või mitte. Maasaaja peab olema kom-
 munisti elanud vähemalt ühe aas-
 ta. Vanemad kasutanud oma laste
 maasemeid laste 14-aastaseni saami-
 seni. Iga kodanik valdab saadud maad
 täieliku eraomandina, ent tal pole õi-
 gust seda järgneva kümne aastae
 jooksul võõrandada (müüa, pantida,
 kinkida jne.) Endised seujöörid kao-
 tavad õiguse jagamisest osa võtta,
 kui nad on kasutanud triidüü-
 gust. Kodukonnamaade jagamine peab
 olema kohustuslik⁷⁶. Kümme otustab
 nende inimeste koostolek, kellel on õigus
 kodukonnamaist osa saada ja kes on
 vähemalt 20 aastat vanad. Kui kol-
 mandik nendest hääletab jagamise
 poolt, toimub jagamine. Seega, kuigi
 kehtis jagamise vabatahtlikkuse print-
 siip, oli ilmne, et Konvent soovis
 jagamist. Maa jagatakse tükkideks
 vastavalt maasaajate arvule ja maa
 kvaliteedile. Jagamine ise toimub lii-
 su teel. Seaduse järgi võib kom-
 munisti üldkoostolek kodukonnamaad
 peale jagamise müüa, rendile anda või
 jätta edasi kommunisti ühiskamatusse.
 Müümine ja rentimine on lubatud
 vaid neil juhtudel, kui pole võima-

⁷⁶ Vastupidist tõendab ekslikult Kovalovski (vt. М. Ковалевский, Треххонджене мелкой крестьянской собственности во Франции, С. Петербург 1912, lk. 191.)

lik maad muul viisil tulevalt ka-
 sutada. Lisaks kuulub niisugune otsus
 kinnitamisele departemangu direktoo-
 riumi poolt, kusjuures eelnevalt pidi
 omatama districti direktoriumi lu-
 ba. Samasugusele kinnitamisprotsedu-
 rile allus ka ühiskamatusse jäämist
 taotlev otsus. Kinnitamisele kuuluvad
 ka ühiskamatusist korraldavad
 reeglid. Otsus maa müümise, rendi-
 leandmise või ühiskamatusse jäämise
 kohta võis tulla uuesti läbivaatami-
 sele. Seevastu jagamise otsust ei
 saadud enam muuta. Seega ka
 siit ilmneb, et Konvent soovis jaha-
 mist. Tekib küsimus, mis pärast?

Когникопнамааде jagamine hingede
 arvu järgi viis väikeomanike arvu
 suurenemisele. Viimasega püüti korra-
 ga tabada kaht kärvest: eiteks
 arvati, et väikemaaomanikud hari-
 vad maad hoolikamalt. Teiseks
 kavatseti väikemaaomanike arvu suu-
 rendamisega luua revolutsioonile
 soolidsed sotsiaalsed baasi. Just
 väikeomandi püsimist ja kindlusta-
 mist taotles paragrahv, mis keelas
 jagamisel saadud maasemi nõo-
 randamise kümne aasta vältel. Sel-
 lega lootsid jakobiinid vältida maa-
 kontsentreerumist rikkaste kätte. Para-
 ku on aga kapitalistlike tootmisviisi

juures — mille nõidulepääsemises praant-
suse külas oli oma osa ka 10. juu-
ni dekreedil — materiaalsele väärtus-
te kontsentreerumisele vääramatuks sea-
duseks ja parimeel juhul võis nõo-
randamiskeeld seda protsessi veidid
pikendada.

Edasi toonitati seaduses, et kogukon-
dadelt anastatud maad kuuluvad
kogukonnale tagastamisele. Vastupidis-
selt seadusandlikus Kogu 1792. a.
25. — 28. augusti dekreedile ei tunnisi-
tanud jakobiinlik 10. juuni dekreet
40. aastast kogukonnamaa valdamist
senjööri poolt teguriks, mis annab
senjöörite omandiõiguse selle maa-
suhtes. Et edasi kasutada kogukon-
namaid, pidi senjöör esitada доку-
менти nende maaade ostmise kohta.
See aga "... oli võrdne kogukonna-
maade täieliku konfiskeerimisega
kogukondade kaudu, kuna oli praae-
gi nõimatu esitada selliseid akte"⁷⁷
Oluline tähtsus oli ajalool, et
dekreet annuleeris kõik enne 1793. a.
10. juunit teostatud kogukonnamaa-
de jagamised, mis põlvned toimui-
nud 10. juuni dekreedis määritud
printsüptide kohaselt. See oli hoopiski
kubakute ahnete näppude pihta:
kubakud, kes seisid enamasti kogukon-

⁷⁷У. В. Лурмунский, стр. 122-123.

konnamaaade jagamise vastu kartes jagamist hinge de arvu järgi, olid hakanud kogukonnamaid omavoliliselt n. ö. preventiivselt jagama, kus juures jagamise kard oli reiti vastukäiv 10. juuni de vree di põhimõtetele. Tavaliselt toimetasid nad seda proportsionaalselt majapidamise jõukusele.

Maagu juba varem mainitud, toimis 10. juuni seaduse välgatöötamine ja vastuvõtmine talu paegade rahutustes, petitsioonides ja omavolilistes maade enda valdusse võtmises avaldava tõsise surve du korras. Seadus kujutas endast vastutulekut talurahva laialdasimatele nihtidele — keskmisele ja kehvikutele. Seadus andis tugeva hoobi mõismikele ja jättis külaked ilma selisest kogukonnamaaade ekspluaateerimisest. Seevastu ta las kis laialdased demokraatlikud nihid jagamisele. Seejuures aga, orienteerudes kogukonnamaaade küsimises keskmisele ja kehvikutele, võttis jakoviinlik komponent paikkuse tsemnusega maasaamise õiguse tenelt sotsiaalselt kategooriaalt — tekkinalt külaproletariaadilt, sest „mulane on praantuse kiita vähim paigaline element, just tema mündab tööstinguid aasta jookul

korraldalt oma elukohta ühe ringkonnana piires⁷⁸. Kahjuks pole võimalik rahuldavalt vastata küsimusele: küinõrd laialdaselt teostati 10. juuni dekreedid alusel kogukonnamaade jagamist. Dembaux' järgi toimus jagamisprotsess aeglaselt⁷⁹. Lutitski ise gi kinnitab, et enamikus departemangudes dekreeti ei rakendatud ja 10. juuni seadus oli vaid tühipaljas deklaratsioon⁸⁰. Viimane seisukoht on nõukogude autorite poolt üldiselt taunitud. Fakt on siiski, et karjakaaratusdepartemangudes jäid kogukonnamaad endiselt ühiskamatusse. Peamiselt neist — Vendées ja Bretagne'i noitleid talupojad kontrevolutsiooni poolt ja mõismike poolt anastatud kogukonnamaid siin kogukondadele ei tagastatud.

Lutitski märgib õigesti, et 10. juuni dekreedid eesmärgiks oli väikeoma- nike arvu suurendamine ja dekreet viis vabade palgatöölise hulga vähenemisele ning töölise palgade tõusule. Tööpoolet suureneski 1793. a. teisel poolel nõudmine töökaite järele, eriti pärast massilisi väetseeristusse närbumisi ja see võimaldas töölistel alustada noitlust töötamise tõstmise

⁷⁸ С. Кукицкий и В. Позняков, Обыкновенные земли в эпоху Великой французской революции, Москва 1927, стр. 162.

⁷⁹ О. Дембо, Аграрное законодательство французской революции. Советское государство и право, 1940, кн. 2, стр. 130.

⁸⁰ И. В. Луцкий, стр. 125.

est. Kahtlase kaaluga on aga Lutsi-
 ki väide, nagu oleks sel alusel keju-
 nenud manufaktuuristide protest sundi-
 nud jakobiine aeglustama või koguni
 peatama kogukonnaade jagamist,
 et ettevõtjailt mitte rüünda töökäsi.⁸¹
 Tegelikult jätsid jakobiinid kogukon-
 naade kasutamise iseloomu koguk-
 ondade eneste otsustada ja jumi-
 davad andmed, mis lubaksid oletada
 da Konventi vaheseisamist sellese
 kogukonna sisekõsimise. Pealegi
 ei tarvitsenud ettevõtjad töökäte vä-
 hene mise või paljude tööm järeast
 liigset muret tunda, sest nii selles
 kui ka teises küsimuses tulid jakobi-
 inid neile vastu, kehtestades töö-
 tassi maksimumi ja teostades laial-
 daselt tööjõu rekvireerimist. Muidugi
 ei piisanud tavaliselt kogukonna-
 ma jagamisel saadud osenist elu-
 jõulise iseseisva majapidamise asu-
 tamiseks ja külakehvitsul tuli tahes-
 tahtmata endiselt otsida väljaspoolt
 lisavõtist.

10. juuni dekreedid tähtsus seisnes
 vaba taluomandi tugevdamises.
 Faktid kõnelevad selle poolt, et 10. juu-
 ni dekreediga Konvent, andes hoo-
 kogukonnaade anastajatele — mõis-
 nikele ning riivates tõusva keelak-
 luse huve, tuli vastu taluomand

⁸¹ Vt. U. B. Лутыцкий, стр. 125-126.

kesk- ja rikkemate osale.

Kuigi revolutsiooni särevenemise sur-
vel Asutav ja Seadusandlik Kogu
olid mõned määrad talupoegade
nõudmistele suunatud vastu tulema-
ka feodalismi hävitamise küsimuses,
oli see jakobiinide võimule tulekuni
siiski lõplikult lahendamata. Nagu
deklareeris Konventi saadik Y. J. Oré
15. juulil "... feodalismipime on järe-
tud ilma ainult okstest; on vaja
riiskuda ta välja koos juurtega, põ-
letada ja pilduda tuhk tuulde"⁸².

Ka jakobiinid ei viinud feoda-
lismi hävitamist lõpule kohe voi-
mule tulles. Alles talupoegade jätku-
vad rahutused ja petitsioonide vool
sunnis Konventi 17. juulil 1793. a.
andma oma kumbla dekreeidi, mis
on võib-olla revolutsiooni heledai-
maks seadusandlikuks aktiks üldse.
Temale omase geniaalse üldistamis-
jõuga kirjutas J. V. Stalin: "... talu-
poegade revolutsioon likvideeris feo-
daalid ja kaotas ekspluatseerimise
feodaalse vormi"⁸³. Ka prantsuse
talupoegade revolutsiooniline võitlus
viis seal 1793. a. feodalismi likvi-
deerimiseni.

⁸² D. K. Петров, Ликвидация сеньерального режима во Франции по документам, изданным Савьяном и Кароном. Университетские известия. Киев 1915, кр. 8, лк. 154.

⁸³ J. Stalin, Ленинизмի küsimisi, лк. 392.

Oma ajaloolisel 17. juuli istungil dekreeteeris Konvent: "Kõik endised feodaalse õigustega seotud senjööriaalsed maksud ... kaotatakse väljaosteta" ⁸⁴. Feodaalkohustusi tõestavate dokumentide valdajaid kohustati andma need dokumendid lähema kolme kuu jooksul kohalikele munitsipaliteetide hävitamiseks. Taoliste dokumentide varjajaid ähvardati 5-aastase sunnitööga. Puhtakujuliselt maa suhteist tulevad rendid ja maksud jäeti jäsima.

Raske on üle hinnata 17. juuli dekreedide tähtsust. Ta viis olulises osas lõpule feodalismi hävitamise protsessi Prantsusmaal: "17. juuli dekreediga anti kõigi senjööriaalrežiimile uus ja lõplik hoop: ta kaotati terve viisi nii faktiliselt kui ka juriidiliselt" ⁸⁵. Seni veel feodaalkorvini kandnud talupojad muutusid vabadeks maaomanikeks, " ... kes põlvned koormatud mingisuguste maksudega teiste inimeste kasuks neile muulma maa eest. Nüüdsest peale kõik vanad maksud senjööridele jäid rabe omaniku taskusse" ⁸⁶.

17. juuli dekreediga tulid Jakobiiid

⁸⁴ Революционное правительство... lk. 231.

⁸⁵ У. В. Луцкий, lk. 116.

⁸⁶ seal-samas.

vastu taluhooldajatele teenikuna — olid
 ju kõik talupojad huvitatud feoda-
 lismi täielikust väljajuurimisest. Eba-
 meeldivalt püüdnud tundis end
 olevat vaid osa rahvusvarade rent-
 nikke: seaduse 5. paragrahv kaotas
 ka nende senioriaalset õigused, ju-
 hul kui nad olid koos rahvusva-
 rade rendilevõtmisega saanud või-
 maduse selliste õiguste kasutamiseks.

Uue, kodanliku omandi kaitse suu-
 dis Konventi edasi lükkama feo-
 daalkoorumisi tõendavate dokumentide
 põletamist, sest tihti kirjutati ühele
 ja samale dokumentile nii puhtalt
 maasuhetest tulenevad kui ka feo-
 daalkoortused. 29. juunil 1794. a.
 võeti feodaalkoorumisi tõendavate do-
 kumentide põletamise küsimus mää-
 ramata ajaks päevakorras.

Siiiski ei piisanud ainult 17. juu-
 li dekreedist feodalismi lõplikuks
 likvideerimiseks. Sama aasta 7. sep-
 tembril andis Konvent uue dek-
 reedi, mis keelas kodanikuõiguste
 kaotuse ähvardusel kõigil prants.
 last kasutada feodaalsetest õigus-
 test ja servitutidest tulenevaid sis-
 setulekuid⁸⁷. Üldse andis Konvent
 pärast 17. juulit välja 46 dekreeti
 feodalismi likvideerimise üldiste ja

⁸⁷ Революционное управление..., lk. 232.

üksikute küsimuste kohta. Kuid on ti-
 ei tunne ühegi teise Euroopa maa
 ajalugu põllumajanduse nii põhjalik-
 kui ja kiiret rabaennist feodalismi
 kannatustest. Engels kirjutab: Prant-
 smaa on maa, kus ajalooliselt
 klassivõitlust on enam kui keesit-
 mujal peetud igal korral otsustava la-
 henduseni ... ¹⁸⁸

Kuidgi jakobiinid oma agraarpolii-
 tikas ei väljunud revolutsiooni kodan-
 likest iseloomust dikteeritud piiridest
 ja isegi mõisnike maanomand punktuma-
 tu eraomandi liigina jäi senisest
 piiratumat kiiret püsimist, oli nende
 agraarseaduse andlusele siiski tohutu aja-
 looliselt progressiivne tähtsus. Neli aast-
 tat võimul püsinud suurkodanlus ei
 suutnud revolutsiooni põhikiirsimust
 — agraar küsimust — lahendada. Revolu-
 tsioonilise kindlameelsuse ja kiire-
 sega teostasid jakobiinid varsti pä-
 raste võimule tulekut feodalismi hä-
 vitamise prantsuse külas — selle,
 mille eest siinne talupoegkond oli
 võidelnud juba 'jacquerie' päevil. Tal-
 upojad said seni nende käes hin-
 nuse ja ja teiste feodaalkoormiste
 kandmise alusel kasutada olnud
 maa sõltumata omavõlts. Lisaks

¹⁸⁸ H. Marx Louis Bonaparte: kaheksateistkümmes
 brümmäär, lk. 7.

laiendas tundur osa talupoegadele oma
valdusi kiriku, emigrantide ja kogu-
konnamaade arvel.

1793. a. jakobiinlik agraarseadus-
andlusel oli ka teine oluline külg:
„Mitte proletariaat, kes oli arvuliselt
väike ja organiseerimata, ei vabas-
tanud seal talurahvast feodaalkor-
rast, vaid seda tegi kodanlus.
Seal astus talurahvas vana korra
vastu koos liberaalse kodanlusega.
Seal moodustas talurahvas kodanluse
reservi. Seal põhjustas revolutsioon
seetõttu kodanluse poliitilise kaalu
tohtu suurenemise“⁸⁹. See ajaolu
ilmnes juba revolutsiooni vältel.
1793. a. jakobiinlik agraarseadusandlus
oli tõhusaks relvaks revolutsiooni saa-
vutuste kaitset, ta tõstis sellers mil-
jonid prantsuse talupojad. Tabasalt
kirjutab Lenin: „Alatasas viidatakse
prantslaste sangarlike patriotsmi-
le ja sõjalise vapuse imetegude-
le aastail 1792 — 1793. Aga unes-
tatakse need materiaalsed, ajaloolis-
majanduslikud tingimused, mis just
tegidki need imeteod võimalikuks.
Tõeliselt revolutsiooniline lõpparve iga-
nemud feodalismiga, kogu maa üle-
minek ja sajandel tõeliselt revolutsioo-
nilis-demokraatlike kiiresse, otsustavusse

⁸⁹ J. Stalin, Leninismi käsimees, lk. 33.

energia, enese salgamisega kõrgemale
tootmisviisile, vabale talupoegade
maavaldusele — need on need ma-
teriaalsed, majanduslikud tingimused,
mis „imeväärse“ kiirusega pääst-
sid Prantsusmaa ... " 90

Kuid jakobiinide agraar poliitika ei
suntud kaotada viletsust ja maa-
pundust prantsuse nihas. Hävitades
silmapaistva järjekindlusega feodaal-
se rõhumiise, rajasid jakobiinid
tee talupoegade kapitalistlikule eks-
pluaateerimisele. Kapitalismi areng aga
viib vaba talupojaomandi järk-jär-
guliselt ruineerumisele. Olgus oli
Engelsil, kui ta ütles, et ka XVIII saj.
Prantsuse kodanlikus revolutsioonis
"võitlusarmees on talupoegkond, kuid
just talupojad on selleks klassiks, mis
pärast võidu saavutamist paratama-
tult laostub selle võidu majandusli-
ke tulemuste tõttu " 91.

⁹⁰ V. I. Lenin, Valitud teosed, II kd., Tallinn 1946,
lk. 89.

⁹¹ K. Маркс и др. Эмманс, Сор., т. XVI, л. II, lk. 297.

III Jakobiinide võitlus nälgaga

Teine maksimum

Eespool nägime, et masside vahetus survel oli Konvent 4. mail lõpuks sunnitud kehtestama maksimumhinna viisjale. Kuid Girondiinlik Konvent ei võtnud ette midagi tõsisemat maksimumidekreedi elluviimiseks. Ka jakobiinide võimaloleku esimesed nädalad polnud sanktioonide nõudmistele rahuldamise osas palju tõotavad. Vabariigi olukord oli endiselt üli raske. Interventide väed jätkasid edukat pealetungi. Vendée mässulised saavutasid ühe võidu teise järel. Võidetud, kuid mitte purustatud Girondiinide vastupanu muutus aina ägedamaks. Samal ajal süvenesid majanduslikud raskused. Assignaatide väärtus langes pidevalt. Sanktioonid, mille abil jakobiinid võimule tulid, ootasid oma nõudmistele rahuldamist. „Kuid aeg möödus ja ei toonud neile jääsemist viletsust, dukalliduse kasvuga muutus see veelgi

talumatu maks⁹²

Jakobiinide sõjiaal-majanduspolitiikat 1793. a. on võimatu mõista, pidamata silmas pidevat survet plebeiliste masside (töölised, käsitöölised, küla kehviistid) poolt. 1793. a. septembrini olid nende masside reaktsioonidele sõjiaal-majanduslike nõudmistele väljendajateks „pöörased“. Milhist osa nad mängisid 31. mai - 2. juunil ülestõusmis ja sellele eelnevat žirondiinlike Konventi perioodil, sellest oli juttu eelnevalt. Küüd ja kub nende tegevus meile huvi vaid niivõrd, niivõrd see avaldas mõju jakobiinide sõjiaal-majanduspoliitikal 1793. a. ja niivõrd „pöörased“ väljendadesid rahvamasside nõudmisi. Täi-rast jakobiinide võimuletulekut ei piirdunud „pööraste“ nõudmised enam maksimumhinna kehtestamisega viljale ja assignaatide sundkursi kehtestamisega. Küüd nõudsid „pöörased“ energiliselt kindlate hindade kehtestamist kõigile esimese järjega tarbekaupadele, metallrahaga hangeldamisega keelamist, kõigi „kahtlaste“ areteerimist. Nende abinõude rakendamise tagamiseks pidasid nad vajalikkuks muuta Rahvapääste komitee koosseisu, milles juunis ja juuli algul määrati

⁹²A. Манфред, lk. 104.

vaat osa etendas Danton. Seoses me
 konstitutsiooni projekti arutamiseega taot-
 lesid "pöörased" oma sotsiaalmajan-
 duslike nõudmistega lühitamist konsti-
 tutsiooni teksti. 25. juunil luges
 J. Roux Konvendidile ette "pööraste"
 liidrite poolt koostatud aadressi,
 milles heideti jakobiinidele ette, et
 need pole oma konstitutsiooniprojek-
 tisse sisse võtnud ažiotaazi kõr-
 valdamist, pole piiritlenud kaubandu-
 se mõistet. "Vabadus on vaid tü-
 hi sõnakõrk, kui üks klass ... võib
 piinata teist näljaga"⁹³ Sanktsionitide
 sidumiseks revolutsiooniga, revolutsioo-
 nile tugeva sotsiaalse baasi loomises
 on vaja parandada masside mate-
 riaalset olukorda, lõpetada riisum-
 ine kaubanduse vabaduse vildi all,
 väidab J. Roux. "Kvaldage määrus spe-
 kulantide ja ülesostjate vastu... ja
 sanktsionitid sumuvad oma odadega
 täitma teie dekreete"⁹⁴ Selleks nõutakse
 nn. revolutsioonilise armee (toitlusarmee)
 loomist. Aadress nõuab ka kodukon-
 namaade järgamist. Elasi küsib Roux:
 "Kuidas elavad väikerantjeed, kui
 ei lõpetata ažiotaazi...?"⁹⁵ Siit
 nähtub, et "pööraste" oles ekslik nä-
 ha mingi kindla, näljakujuvõimud

⁹³ Революционное правительство..., lk. 181.

⁹⁴ Сеalsамас, lk. 182.

⁹⁵ Сеalsамас, lk. 183.

ideoloogid kandjad nagu seda teevad
 mitmed ajaloolased. Mathiez väidab,
 nagu oleks ainus Roux'le
 lõpuni truusk jäänud sektiioon
 (Gravilliers) koosnenud peamiselt käsi-
 töölistest⁹⁶ ja näeb Roux' väike-
 kaupmeeste ja käsitööliste huvide
 kaitsjat⁹⁷. Ekslik oleks ka pidada
 "pööraseid" sotsialistideks või isegi kom-
 munistideks nagu seda teeb Michelet⁹⁸.
 Tõsi, 25. juuni aadressis kehitakse re-
 tooriliselt: "Kas tõesti on röövlite
 omand pühkam inimelust?"⁹⁹ Kuid
 juba juunis märkis täiesti õieti, et
 Roux isegi ei vihjand tootmisvee-
 hendite nationaliseerimisele¹⁰⁰. Karejevi
 järgi oli Roux' peadeeks surmanuht-
 luse nõudmine "kerge rikastumise"
 inimestele¹⁰¹. Kuid seegi avaldus nõuab
 korrektiivi: terroristid "pöörased"
 vaid oma sotsiaalpoliitiliste taot-
 luste teostamise vahendit. "Pööras-
 te" kogu programm on suurtes joon-
 tes taandatud nõudmisele: esimese
 järgu tarbeained olgu kõigile kätte.

⁹⁶ A. Mathiez, Борьба с дороговизной ..., lk. 31.

⁹⁷ seal samas, lk. 120.

⁹⁸ J.-L. Кареев, "Коммунистическая" петиция Жака
 Ру в секции Гравилье. Русские записки,
 1916, nr. 1, lk. 133.

⁹⁹ Революционное правительство ..., lk. 182.

¹⁰⁰ J.-L. Кареев, lk. 134.

¹⁰¹ seal samas, lk. 121.

saadavad. Selline programm ühendab "pööraste" selja taha võrdlemisi hete. rohkused ühiskondlikud jõud. Selline ühendus aga ei võinud teiste ühiste taotluste püüdumise tõttu olla piisiv ega tugev.

20. juulil nõudis Pariisi lähedase Ecoeni kommuni deputatsioon Kon- vendilt maksimumhinna kehtestamist kõigile laiatarbe kaupadele. 26.-28. juu- nil toimusid Pariisis rahutused seebi- püüdumise pärast, mis veelgi teravdasid jakobiinide ja "pööraste" vahelist võit- lust. Jakobiinide liidrid alustasid ägedat kampaniat "pööraste" vastu. Roux'd süüdistati isegi varguses¹⁰².

30. juunil käisid Robespierre ja Col- lot d'Herbois Kordeljeede klubis tege- mas Roux' vastast agitatsioonitööd. Nad saavutasidki lõpuks Roux' ja Leclerci väljajäetmise klubist. Var- let' l ei lubatud külastada klubi istungeid. Kuid "pöörased" polnud veel kaugeleki purustatud. 11. juu- lil toimusid Pariisis kasvava elu- kalliduse pinnal uued rahutused, mis lõppesid verevalamisega. Massid hak- kasid ellu viima "pööraste" loom- git halastamatust võitlusest speku- lantidega. Tekkis jällegi masside jakobiinidest nõordumise ja "pöörastega"

¹⁰²J.C. Kapreeb, lk. 131.

kaasamine mise reaalse oht. Jätkares küll endiselt sõda "pööraste" juhtidega, on jakobiinid masside surve all sunnitud omaks võtma rea "pööraste" loomungeid.

Sii avaldatakse 26. juulil 1793. a. Konvendi dekreet ülesostjate vastu.¹⁰³ Ülesostmine kuulutatakse kriminaalkorruptsiooniks ja sellel süüdlasena loetakse kõiki, kes ei lase kaupri igapäev rabelt müügil, rikuvad või lubavad esimese järgu tarbainete, tööstusele vajalike toorainete või poolfabrikaatide rikkest. Nende tagavarade omanikke kohustatakse oma tagavaradest teatama munitsipaliteetidele ja laskma kaupri müügil "tavajärgise kaubaga". Täpse hinna määramise õigus jäi siiski kaupmeestele. Kaupluse või lao sissekäigu juurde tuleb üles seada nimekirj see olevate esimese järgu tarbainete hulga ja liigi kohta. Olütaazi esmärkeid ülesostetud kaubad kuuluvad konfiskeerimisele. Ülesostjaid karistatakse surmaga. Kõneleva seaduse rikkestest teataja saab ühe kolmandiku konfiskeeritud produktide väärtusest. Kaupmehed antakse revolutsioonilise politsei järelevalve alla.

¹⁰³ Революционное правительство..., 183-186.

Kui kaupmees keeldub müümisest, teostab seda poliitseikomissar.

26. juuli dekreet oli järeleandamiseks plebeiliste hulkade nõudmistele ja ilmselt saamuses üldise maksimumi rehtestamise suunas. Need seadust tervitavad ka spekulatsiooniga mitte tegelevad talurahva keskkonnad - panni ta ju aluse disproporsiooni likvideerimisele talu paegade peamise müügiartikli - vilja - ja teiste laiatarbenaurade hindade vahel, mille oli tekitanud 4. mai maksimumide dekreet. Üldse võib selle seaduse kohta ütelda, et ta oli pöördel punktiks kindlakäelisema toitluspoliitika poole jakobiinide partei domineerima hakkava roberpjeristliku suuna poole.

9. augusti dekreediga kohaselt tuli igas distriktis asutada nn. külluse aidad¹⁰⁴. Kodanikele pandi ette tasuda oma maksud naturaals nendesse aitadesse. Täiesti asutada ka riigi pagari tööstusi, mille kasuks võimudele anti õigus rekviireerida linnade pagari tööstusi. Oma kutsesala hülgavaid pagareid ähvardas aastane vabadusekaotus. Viljakohaldate asutamine siiski sunnitud leevendada toitlusriisi, mille all kannatajad kõigepealt suured

¹⁰⁴ Революционное правительство..., lk. 186.

linnad.¹⁰⁵ Funktsioneerima võisid nad hakata alles pärast lõikust. Tegelikult jäid need aidad rohkem paberile ja nende eesmärgiks oli pigem nälgijate rahustamine lubaduste andmisega. Nii tunnistati Toitlus- ja Varustuskomisjoni ringkirjas 23. mail 1794. a. et kõigile korraldustele vaatamata pole riiklike viljahooldlaid organiseeritud.¹⁰⁶

Elu ise kirjutas Jakobiniidele ette nii maksimumipoliitika süvendamise kui ka selle rikkimise. Nii teatasid Konvendi liikmed Collot d'Herbois ja T. oré 7. augustil Disne. et. Vise'i departemangust, et maksimumi suhtes on võimalikud vaid spekulandid, ja tegid ettepaneku kehtestada maksimum ka jahule.¹⁰⁷ Dekreeti oodates tegutsejad nad nii nagu oleks neil selline juba teinud: rekviireerisid vilja ja keerti, kehtestasid mõlemile ühise maksimumi, rekviireerisid töölisi lõikuseks ja viljaprekuseks. Kuid mõne päeva pärast olid samad komisarid sunnitud lubama põllumeestele ergutuspremiaid.¹⁰⁸ 17. augusti dekreet kehtestas 10. aastase sunnitöökaristuse koos vilja konfiskeerimisega viljatagavara-

¹⁰⁵ A. Maïbez, Творца с гороховуной ..., lk. 226.

¹⁰⁶ Sealsamas, lk. 347.

¹⁰⁷ Sealsamas, lk. 229.

¹⁰⁸ Sealsamas, lk. 186.

de kohta ebaõigete andmete esitamise eest. 18. augustil nõudis Konvendi saraklik hebertist Simon maksimumi kehtestamist peale vilja ka teistele laiatarbekannapadele, põhjendades oma nõudmist sellega, et vastasel korral loobub põllumees teravilja kasvatamisest ja hakkab näitama teisi kultuure.¹⁰⁹

19. augusti määrusega volitaski Konvendi departemangude direktorid kehtestama kindlad hinnad rüüperadele, turbale, puu- ja kivisöele.¹¹⁰ 20. augustil ilmus Konvendi Jakobiniide klubi ja algkoosolekute delegatsioon, nõudes laiatarbekannapade hinna alandamist. Delegatsioon teatas, et mõnedes departemangudes maksab leivanaal 12-16 sou'd. Delegatsioon lõpetas ähvardusega: "Päätke spekulandid ja intrigandid meeleheitel aetud rahva viha eest..."¹¹¹ 29. augustil teatasid Konvendi komisarid Calvini Rahvajäättekomiteele, et Ylle- et. Vilaine'i departemangus ei teideta 4. mai seadust ja et naaberdepartemangudest soolab vili seetõttu sinna.¹¹² La Manche'is maksis kott vilja 55 livre'i, Ylle- et. Vilaine'is — 110. See avaldus lubab mureas järelدادا,

¹⁰⁹ Cl. Mathez, *Tropoda e gororobuznou ...*, lk. 232.

¹¹⁰ sealsamas, lk. 233.

¹¹¹ sealsamas.

¹¹² sealsamas, lk. 289.

et mõnes departemangus 4. mai max.
siinuni siiski täideti.

Augusti väitel toetusolukord ei
paraneund. 1793. a. lõikus ei osutu-
nud põua tõttu rahkem kui taga-
sihoidlikuks. Lähenes talv ja koos-
temaga nälg. Pariisi sanikülotid
nõudsid jakobiinidelt energilisemat
suunirahendite rakendamist. Neile
nõudmistele järel andes tühistati
25. augustil 1. juuli dekreet, mis
lubas administratiivsetel organitel os-
te teostada erasikute käest rahetult
kodu ja mis oli n. ö. seaduslikusta-
tud võimalus 4. mai maksimumist
möödahiilimiseks, kuna sellised ostu-
müügi operatsioonid ei allunud kont-
rollile¹¹³.

Jakobiinide ja "pööraste" vaheline
võitlus riis augustis-septembris, "pöö-
raste" lõplikku purustamiseks. Muide
de nõideldes "pööraste" vastu an-
dis Konvent Pariisi toetusolukorra
parandamiseks Rahvapäiate komitee
käutusse märkimisväärsed raha-
summad: 24. juulil anti liha ja
riisi ostmiseks 540000 franki, 7. au-
gustil — 2000000 franki vilja ja ja-
hu ostmiseks, 14. augustil — 3000000
jne.¹¹⁴ Jakobiinide suhteliselt kergelt väi-

¹¹³ А. Майев, Борода с дороговизной..., лк. 219.

¹¹⁴ А. Майев, французская революция, т. III. Террор.
Москва 1930, лк. 39.

tu soodustas ka ajaolu, et nad hakkasid üle võtma "pööraste" sotsiaal-majanduslikku programmi. Eriti käib see grupp vasakpoolsete jakobiinide — hebertistide ja isometistide kohta, kes seisis Pariisi Kommuni esotas. Peale Kommuni olid nende kantseerisatsioonidest tunduvalt osa ja Kordejeeide klubi. Juba augustis teostas Hébert paralleelselt Roux'ga kampaniaat radikaalsete abinõude rakendamise eest tootlusriisi leevendamiseks. Teatud mõttes on õigam Mathiezi, kui ta väidab, et Hébert hakkas "pööraste" programmi üle võtma seepärast, et "pööraste" ajalehed hakkasid Héberti "Le Père Duchesne"ilt ära tõmbama tema lugejaid¹¹⁵. Igatahes võis "pööraste" ajalehtede lugejate arv olla nende loomingu kaalava populaarsuse kriteeriumiks.

Chaumette ja Hébert väljendavad majanduslikult vähekindlustatud, poolproletaarsete väikekodanlike rihtide huve¹¹⁶. 1793. a. sügisel läksid nende ga ka töölised. Hébertistide sotsiaal-majanduslikku programmi tähtsamateks punktideks olid: "kahtlaste" varanduste konfiskeerimine sanktsioonide

¹¹⁵А. Майев, Борьба с дороговизной..., lk. 211.

¹¹⁶Французская буржуазная революция, lk. 349.

калык, карм максимуми rakenda-
mine, une range seaduse väljand-
mine' spekulantide vastu. Chaumette
lähenes koguni kaubanduse ja töös-
tuse nationaliseerimise mõttele, kui-
gi ta selle rajalikkusest põhjendas
antud ajaloolise momenti revolüt-
sioonilise otsustabekohase kaalutus-
tega¹¹⁷. Osa jakobiinide nihkumist va-
sakule võib seletada asjaoluga, et
kodanlik revolutsioon soodustas väi-
kekodanluse ja talupoegkonna tea-
tud kihtide proletariseerumist.

1793. a. septembri alguses saabus
majandusliku olukorra pideva hal-
venemise tingimustes Pariisi teade,
et inglased on okupeerinud Toulo-
ni. Teade ajendas 4. - 5. septembril
linnakehviiste rebastatud väljastu-
mise mis oli ette valmistatud "pöö-
raste" poolt. Kuna aga viimaste
juhid olid areteeritud, võtsid lii-
nemise juhtimise enda kätte heber-
tistid ja isometistid. 5. septembril sui-
tas Chaumette saankiistide delegat-
siooni esotas Konvendidile rahva nõud-
mised, millistest peamised vastu võeti.
Põhimõtteliselt jaatavalt otsustati ka
üldise maksimumi sisseviimise küsi-
mus. Konvendi toetusalase seadusand-
luse elluviimiseks otsustati lühia re-

¹¹⁷ французская буржуазная революция, к. 406.

volutsiooniline armee, mis pidi seni-
 sest ulatuslikumalt teostama rekvizi-
 tsiooni. 4. - 5. septembri liikumine
 viis ka hebertistide osavõtmiseni
 valitusest. Järele andes rahva sur-
 vele lubas Konvent 5. septembril ju-
 ba näidata jooksul kehtestada kind-
 lad hinnad kõigile esimese järge
 tarbainetele. Ent Konvendi 11. sep-
 tembri dekreet¹¹⁸ piirdus tegelikult vaid
 4. mai maksimumiseaduse kordamise-
 ga. Siiski oli selles ka rida uusi
 elemente. Kõigepealt allus nüüdsest
 peale konfiskeerimisele teravilja kõr-
 val ka jahu ja keert. See pidi kaa-
 sa aitama sõjaväe varustamisel
 erineva spekulatsioonide likvideerimise-
 le. Districtide direktoriumidele anti
 õigus nimetada erilisi komisare vil-
 jaomanike juures läbiotsimise kor-
 raldamiseks. Vili, jahu ja keert,
 mille olemasolust omadnik pole
 teatanud munitsipaliteedile, kon-
 fiskeeritakse, kusjuures teataja saab
 poole konfiskeeritud näivõtmusest. See
 viis muudugi klassivõitluse teravne-
 misele külas ja küla jõukamate
 kihtide jahenemisele jakobiinide suhtes.
 Siiski, kes äritevad vilja, ja-
 hu või keerdiga väljaspool turge,

¹¹⁸ Революционное правительство..., lk. 186 - 191.

karistatakse trahviga kauba kahekord-
 ses väärtuses. Kaheterane tähendus oli
 aga asjaolul, et trahvi pidid maks-
 ma võrdselt nii ostja kui ka müü-
 ja — kardeti küll osta, ent mõlemad
 pooled muutusid tehingu sooritamise
 järel nagu kaasvandeseltslasteks ja
 ostja ei julgenud ametivõime toi-
 munud seaduserikkumisest infor-
 meerida. Põhimõtteliselt uus oli ka
 ühte maksimumhinnu kehtestamine
 viljale, jahule ja neerdile kogu vaba-
 riigi territooriumil. Kvintali (74 nae-
 la) esimese sordi nisu hinnaks
 määrati 14 liire; kõrgema sordi
 nisu — 20 liire; ja esimese sor-
 di rukis — 10 liire. Sellele hinna-
 le lisatakse juurde veel transpor-
 dikulud. Enim pundustkannatavasid
 Pariisi sakkilotte pidi rahuldama
 nende eelisolekorda asetamine — ko-
 gu sõja vältel pidi Pariisi varus-
 tamine toimuma armeega samadel
 alustel, s. o. esmajärjekorras.

Pii muutus 11. septembri dekreet
 miteki kangeemale minevaks 4. mai-
 omast ja andis tunnistust jakobiini-
 de resolutsioonest võitluses vabarii-
 ki ähvardava näljaga. Plebeilised
 massid suhtusid nende seadusse
 heakskiiduga. Politseiagent Beroud
 teatas 28. septembril 1793. a.: „Kind-

lad hinnad toiduainetele põhjustand
 saint. Antoine'i esihinnas ja paljudes
 teistes maritaalides rahuloleu" ¹¹⁹.

Ent küsimus ei seisnud juba am-
 mu enam viljahindade fiksseerimise-
 ses. Esimese järgu tarbainete kõr-
 gete hindade all kannatavate san-
 ktsioonide hulgas muutus üha popu-
 laarsemaks üldise maksimumi loos-
 ung: viimases nähti täielikult lei-
 nahinna maksimumile. Sama nõudis
 ka suur osa talupoegkonnast, kelle-
 le see oli vilja maksimumi kom-
 pensatsiooniks ja korrektiiviks. Ena-
 mik Kouvendi komitee märkisid,
 et kindlad viljahinnad põhjusta-
 vad põlluharijate hulgas rahul-
 olematust ja esitarid abinõuna
 selle vastu üldise maksimumi. Mii-
 kirjutas 6. septembril üks neidest
 Normandiast: "Põllumehed tun-
 nistavad, et kui neid ei seunitaks,
 nad ei hakaks oma vilja peks-
 ma" ¹²⁰. Bresse'is lõi 78. aastane va-
 nake turule mõõdu vilja ja ei
 tahtnud seda müüa odavamalt kui
 30 livre'i, s. o. palju kallimalt mak-
 simumist ¹²¹. Kui talit küsiti, miks ei
 alista ta seadusele, vastas ta, et

¹¹⁹ Новая история в документах и материалах.
 Под редакцией Г. М. Лукина и В. М. Далкина.
 Москва 1934, лк. 186.

¹²⁰ А. Майер, Борьба с голодовкой..., лк. 288.

¹²¹ Sealhambas, лк. 292.

60 aasta jooksul on ta möödu vilja
est elati saanud paari saapaid
ja tahab seda ka nüüd. Sellise
loogikaga rehvitatud ametnikel
tuli vanamees rebastada.

5. septembri sündmuste järel moo-
dustati Konvendi poolt nn. kuu ko-
mittee üldise maksimumi seaduspro-
jekti väljatöötamiseks. Rahva nõud-
mised lubati rahuldada näidata
jooksul, s. o. hiljemalt 12. septemb-
riks. Ent projekt: väljatöötamine
venis. "Kuu komitee" mõned liik-
med püüdsid tööd venitada ja ei
ilmunud istungeile¹²². 22. septembril
saatsid Kommuun ja ta 48 sektioo-
ni Konventi deputatsioonid meenuta-
ma rahvale antud lubadust. Rah-
vas „... loodab, et toiduainete hinnad
ei kehtestata kõrgemad 1790. a. mini-
maalsetest hindadest, et viimased
kumbutatakse nüüd maksimumiks“¹²³.
Samal ajal Konvendi liige kalevi-
kaupmees Lequantre nõudis, et mak-
simum hinnad kehtestatakse 1790. a.
omadest kaks korda kõrgemad¹²⁴.

Kommuuni ja sektioonide saatkond
rahvahulka de toetusel sundis juba

¹²² A. Maibez, Борьба с гороховицкой..., lk. 280.

¹²³ seal samas, lk. 282.

¹²⁴ seal samas, lk. 284.

järgmisel päeval, s.o. 23. septembril esitama seaduseelnõu, mis nõeti vastu 29. septembril. Selle järgi kehtestati maksimumhinnad kõigile laiatarvekaupadele. Viimaste hulka loeti: „... värsked ja soolatud liha, rasv, kooreõli, paastuõli, kariloomad, soolakala, viin, äädikas, õunavein, õlu, küttepuid, puu- ja kivisüsi, küünlad, põletusõli, sool, sooda, suhkur, mesi, valge paber, nahk, raud, malm, inglisiin, teras, nakk, kanep, lina, vill, lõuend, vabrikute vajalik tooraine, pumkingad, saapad, seep, potas, tubakas“¹²⁵. Välja arvatud puud, süsi, lõigatud tubakas, sool ja seep, millele määrati seaduses kindlad hinnad, kehtestati kõigile espoolnime- tatud kaupadele igas departemangus eraldi 1790.a. omast ühe kolmandi- ku nõrra kõrgem maksimumhind. Laiatarvekaupade maksimumist kõr- gema hinna eest müüjaid kohel- dakse kei kahtlasi. Lisaks selle- le maksab müüja trahvi kauba kahekordses näärtuses. Samale ka- ristusele allub ostja, kei ta ei teata sooritatud seaduserikkumist. See klaus- sel parandas 26. juuli dekreedis teh- tud taktikalise vea. Trahviraha läheb isikule, kes teatab spekulatioo-

¹²⁵ Революционное правительство..., lk. 191.

nist. Seega oli viimase tasu tundu-
valt tõstetud, milline asjaolu oma-
korral pidi tõhustama võitlust spe-
kulatsioonide vastu. Kaupmehi kohus-
tati välja panema oma kaupluse
maksimumhindade tabelid. Lõpuks
keelati esimese järge tarbete, väl-
ja arvatud soola väljavedu ko-
gu sõja vältel. Piirist väheem kui
kahe nädala kaugusel vastava
muutispoliitika loata transporta-
vad laia tarbekaubad konfiskeeritak-
se koos transportivahenditega üles-
andja kassas. Kauba omanikke ja
vedajaid karistatakse 10. aastase sun-
nitööga.

Nii oli Konvent vastu oma taht-
mist sunnitud samm-sammult teos-
tama "pööraste" sotsiaalmajanduslik-
ku programmi. Poliitagent Rousse-
ville teatas juba üldise maksimumi
kehtestamise päeval: "Dekreedid kind-
latest hindadest küttepuudele ja söe-
le, saabastele, pumkingadele ja tei-
tele esemetele põhjustavad suur-
kaupmeeste rahulolematust ... kõik
sanktsionid on rahul sellega, et pan-
di piirid kergele kassale ja ihuue-
le ning õnnistavad Konventi ja re-
volutsiooni"¹²⁶. Legendre, Konvendi ko-

¹²⁶ Новая история в документах..., 186.

missar Allier's teatas, et sealne sla-
 nikond "... võttis dekree di toiduainete
 kindlastest hindadest vastu kui Kon-
 vendi ühe suurimatest heategudest;
 ta tõstis rahva meelele ...¹²⁷ sama-
 sugune pidulik toon valitseb Kon-
 vendi Toulouse'i komissari kirjas
 20. oktoobrist. 10. oktoobrit teatasid
 Saint-Jean-du-Gardi jakobiinid Kon-
 vendi liikmetele, et dekreetides
 kindlad hinnad esimese järgu tar-
 beainetele, tabasid nad ühe hoo-
 ga intrigante ja mõõdukaid¹²⁸ 9. ok-
 toobrit kirjutasid Beanne'i (Côte d'Or
 departemangus) jakobiinid: "Sea-
 duseandjad, te sooritate suure õig-
 lusakti ... Te purustate intrigeeri-
 va aristokraatia sepiused, kes püüab
 nägja abil saavutada kontrevolutsi-
 iooni võitu ... Teie dekreet on hea
 juba selle pärast, et rikkad mõista-
 vad tema hukka ja neavad te-
 da ..."¹²⁹

Kuid maksimumi rakendamine ei
 vastanud sanktsioonide lootustele. Ot-
 sekohhe põrkuti kodanluse ja melan-
 luse meeleheitlikule vastupanule.
 Kaupmehed, töösturid, mõeldrid,
 jõukad talupojad "... sülitavad

¹²⁷ A. Maibez, *Торговля с гороховузой* ..., lk. 295.

¹²⁸ seal samas

¹²⁹ seal samas

Konvendi dekreedile ¹³⁰ nagu kirju-
 tas „Le Père Duchesne“ . Pärast jä-
 nast maksimumi väljakuulutamist
 kaebasid Orléansi elanikud, et neil
 pole võimalik osta kaupi määrat-
 tud hinna eest, kuna kaupmehed
 kasutavad igasuguseid trikke mak-
 simumidekreedi täitmisest mööda hii-
 limiseks: nad ei nõustu müüma,
 kui ostja ei anna neile allkäsma-
 ku, mis mõnikord ületab kauba hin-
 na kaks kuni kolm korda ¹³¹. 19. ok-
 toobril teatatakse ühes proklamatsioo-
 nis Haute-Saône'i departemangust:
 „Kõikjal peidetakseprodukte, kõik-
 jal keelduvad põllumehed peksmast
 oma vilja ja viimast seda turule...“ ¹³²
 Pariisis avaldati maksimumihinnad
 alles 12. oktoobril ¹³³. Seega kahe nädala
 vältel pärast maksimumi keh-
 testamist müüdi kaupi endise hin-
 naga.

Laiatarbekaubad kadusid turult. Ok-
 toobri lõpul ei jätkunud paljudes
 kohtades jahusaadusi, toidu kaupi
 ja jooki võltsiti. Konvendi liige
 Albitte kirjutas 26. oktoobril Lyonist:
 „... ma kohtasin kõigjal eluks hä-“

¹³⁰ Французская буржуазная революция, т. 395.

¹³¹ Э. В. Тарле, Рабочий класс во Франции в эпо-
 ху революции, т. II, С.-Петербург 1911, т. 338.

¹³² А. Матье, Борьба с голодовкой..., т. 302.

¹³³ Sealsamas, т. 296.

tarajaline mate saaduste püüdumist, inimesheta tükkje turge ja suurt hulka suletud kauplusi ... Kõikjal kehtestatakse erisugune maksimum, mõnel pool on tooraine kallim, kui temast valmistatud produkt teisel ... Siin maksimum õuntele ... , teisel — kogumit: pähkleile. Rekviziitsiooniga koormatud põllumees toob oma vilja ja tahab saada riideid, kuid ta ei leia enam kalleid ... Kasvab tume rahulolematuse" ¹³⁴. Orléansis olid liha ja teised toiduained kolm korda maksimumist kallimad (lihanal maksis 30 sand ettenähtud 12 asemel) ja siiski oli liha raske saada. Energiiliselt viidi maksimumidekreedile ellu neis kohtades, kus teostati suuri kroonitöid ¹³⁵.

Võitlusvahendeid maksimumi vastu oli kaupmeestel palju — alates kauba peitmisest kuni riknenud kauba pakkimiseni. Leinaga eriti aega lihaga kauplused kasutasid maksimumist mõõdalähiliseks järgmist võtet: nad müüsid kõiki sorte kõrgema sortide maksimumihinnaga. Palju olenes dekreedide täitmisel kohaliku administratsiooni suvast. Juba

¹³⁴ Г. С. Соловья и история в документах ... , lk. 197.

¹³⁵ Э. В. Ткачев, lk. 318.

14. septembri dekreedid puhul avaldas
Konvendi komisar Charente'i kar-
tusi: "Kui kõik ametiisikud külas
on maanomaniid ja müügi vilja
omaniid, kas võib loota neile
kei nende kasumit märgatavalt
nähtava seaduse täitjale" ¹³⁶

18. novembril tungis Billand-Varen-
ne kallale administratsioonile: "Te
kohute teada saada, et täidetakse
ainult need dekreedid, mis on sood-
sad administratsioonile ... sellised
dekreedid täidetakse maksuvõlliku
punktiga ... Dekreedid spe-
kulatsioonist jooksevad märkama-
tult tühja, sest nad ahistavad rik-
kaid kaupmehi, kellest enamik mu-
lub samal ajal ka administratioo-
ni koosseisu. Samal põhjusel ootu-
vad tootlusalased seadused mitte-
küllaldasteks, sageli aga isegi hukka-
tuslikuks, neid ei täideta kogu va-
bariis ühtlaselt. Meil on nabariik,
kuid samal ajal on erakivi ko-
dani tegevuse ainus stiimul" ¹³⁷

Samal tühjadest turgudest hakkas
lokkama spekulatsioon laia tarbe-
kaupade jaoks. Sellega tegelevad mi-
mesed kõige mitmesugusematest elu-
kestetest ja ühiskonnakihtidest: "... en-

¹³⁶ A. Maibez, Борьба с городовой..., lk. 290.

¹³⁷ Seal sama, lk. 314.

dised nunnad ja endised vrahviinad,
 endine markiiis kauples saabastega,
 sepp — riidega, kingsepp — kohvi ja
 suhkruga, pagar — veini ja viina-
 ga¹³⁸. Kaupmehed peitsid kaup-
 jõunad talupojad — vilja. Eriti Pa-
 riis kannatas toiduainete puuduse
 all: Vendiist lõppes härgade saat-
 mine, sõda katkestas lihaiimpordi
 rüütmalt. Viimase olulist osa näi-
 tab fakt, et varem veeti igal
 aastal Saksamaalt sisse 16000 lam-
 mast¹³⁹. 1793./94. a. talvel moodustas Pa-
 riisi sisseveetava liha kogus vaid
 veerandi hädaajalist¹⁴⁰. Lisaks tu-
 li toita ka tolle aja kohta hiig-
 laslikku armeed. Lihaturul valit-
 ses iga päev tohutu tunglemine. Toi-
 duainete puudust teravdas eriti 1793. a.
 ikaldus. Oli puudus küttest, selleks
 lõhuti mööblit. Külmuised veereser-
 vaaarid. Ei olnud toiduainete rüütmii-
 si: pagarid lisasid leivasse rohkem-
 ti soola ja ka tuhka, et teha seda
 raskestamaks. See põhjustas isegi hai-
 gestumisi.

Aja jookul muutis aga jakobiin-
 iid peamiselt sunnivaheendite abil
 sisenudada ankaartust oma dekreetide

¹³⁸ Французская буржуазная революция, lk. 395.

¹³⁹ А. Матвеев, Борьба с голодовкой..., lk. 375.

¹⁴⁰ Жалсама, lk. 374.

vastu. Lõjaj ja sisesegaduste kõrval oli maksimum ühens teguriks, mis nõudis terrori tugendamist. 5. septembril 1793. a. loodud revolutsiooniline armee, mille ühens peavõltsandem di Komendi tootluspoliitika elluviimine teostas laialdasele rekrutatsioonile, suurt abi maksimumi poliitika tõhustamisel osutariid võimuroganeile nii liana- kui ka maakehvitud. Need ositariid revolutsioonilise armee üksteisel leida peidetud laiatarbekaupade tagavarau ja paljastada nende ja spekulleeri- jaid. Külas ositas kehvistu võime võitluses kubanuga vilja pärast. Eri- ti energiliselt rakendati jakobiinlik- ke seadusi nende munitsipaliteetide poolt, kus kehvistu mõju oli tugev. Ent valitus, kartes kehvistu otustava toetamise korral tõrjuda eemale need jõukamad kihid, mis veel olid säilitanud trumduse revolutsioonile ei teinud midagi kehvemate rihti- de mõju tugendamises osavali- tustes.

Juba žironduinide valitsemisel oli kehvistatud poliitilistel kaalut- lustel Pariisi pagaveile toetuse maks- mise süsteem, mis võimaldas müüa leiba Pariisis odavamalt kui mu- jal Prantsusmaal. Leib muutus hin- nalt alamrihtidele kättesaadavamaks,

kuid selle tulemusena hakkas Pariisi
 leiva järgi valutama ümbrikoonna ela-
 nikke. Ka paljud pariiistased ^{ostsid} lendale lei-
 va üle otsese vajaduse. Päevade kau-
 ra püsisid leivakampluste uste ja-
 ga pikad järjekorrad. Lisaks eelista-
 sid pagarid sageli üht otjat lei-
 sele. Sellise ebanormaalse olukorra
 likviideerimiseks kehtestas hebertistlik
 Pariisi Kommuni 29. oktoobril 1793. a.
 kaardisüsteemi leivale. Muide, seda
 meetodit di mõnes sektioonis realiseeri-
 tud ka varem. Sii püüdis Gros-
 Cailloux sektioon juba augusti al-
 gul kehtendada leivakaarte. Ka kaar-
 disüsteemi kehtestamine toimis rah-
 vahukade otsesel survel: 27. oktoob-
 ril ilmusid kommunis 48 sektioo-
 ni esindajad ja nõudsid uute abi-
 nõude tarvituselevõtmist rahva ra-
 hustamiseks, sest kaupade saamine
 muutvat üha raskemaks ¹⁴¹. 29. ok-
 toobri määrusega kohustati kõiki pere-
 konnapäid teatama, kui palju lei-
 va nad vajavad ¹⁴². Sellele vastavalt
 määrati kindlaks iga pagari poolt
 küpsetatava leiva hulk. Ent uue
 süsteemi rakendamine võttis aega
 ja lõpuini jõuti sellega alles det-
 sembris.

¹⁴¹ D. Майев, Борьба с дороговизной..., lk. 300.

¹⁴² Leal'samat, lk. 367.

Kaardisüsteemi positiivseist tulemusist teatas 21. detsembril siseministeriunni salaagent: "Leivakaartide väljandmine lõpeb. Pagaritöötajate taga pole enam rahvahulki... Vaenulised elemendid on sellisest asjaolust ängistatud"¹⁴³.

Mitmed linnad järgnesid Pariisi eeskujule. Nii kehtestati 22. jaanuaril 1794. a. kaardisüsteem Beauvaisis¹⁴⁴. Maa- ja jagati 12 kvartaliks. Igale kvartalile määrati oma ametlik pagar, kes andis leiba välja vaid munitsipaliteedi booni alusel. Besançonis ja Mathiezi arvates ka teistes linnades anti leivakaart vaid vaestele ja puudustkaundajatele, sest paljudel linlastel olid oma põllud ja nad valmistasid endile leiba ise. Kuna esines leivakaartidega äritsemist, andis Besançon munitsipaliteet 19. vantoosil (10. III) määruse, mille järgi leivakaartidega äritsejaid loetakse spekulantideks.

Kuid kaardisüsteem ei laienenud kunagi kogu Prantsusmaale: küladel teda ei tuntud.

Lisaks leivakaartidele kehtestati Pariisis ja mõnes teises suuremas linnas ka lihakaardid, tõi küll, siinult kaale järgi müüda linnas

¹⁴³ Французская буржуазная революция, lk. 397.

¹⁴⁴ О. Матьез, Борьба с голодовкой..., lk. 367-368.

suhtes¹⁴⁵. Pariisis andis lihakaart õigu-
se saada mõelduka hinna eest vä-
hemalt pool naela liha viie päeva
kohta¹⁴⁶. Mõnes linnas, näiteks Cham-
beris eelistati lihata päevade — „it-
malike paastu“ sisseseedmist. Kuid
ka lihakaart ega „itmalike paast“
ei muutunud sunduslikeks. Lihatar-
vitamise piiramine jäi kohalike väi-
mude ajaks.

Osaliselt jaotati Pariisis ja ka
mujal kaardi alusel veel seepi, võid,
suhkrut, soola jms. Nii kehtestati
nimega Besançonis nn. soolapiiletid¹⁴⁷.
Seega kontsentreerus linnades esimese
järgu tarbainetega kauplemine
tunduras ulatuses riigi kätte. „Revo-
lutsiooni tõelises kummutas kodan-
like revolutsiooni teoreetilise dok-
triini — kaubanduse ja tööstuse va-
baduse“¹⁴⁸

Максимуми teostamisel esinevatest
väärnõukustest ja seaduse enda jum-
dusist kõneles 3. novembril Kommu-
nis Rahvapäästekomitee nimel Barère¹⁴⁹.
Максимуми esimehe ja peamine juu-
du. peitub seaduse ebakindlas täitmi-
ses, mis Barère'i arvates tuleneb ad.

¹⁴⁵ А. Майев, Борьба с голодовкой..., лк. 374.

¹⁴⁶ Sealтамас, лк. 377 — 378.

¹⁴⁷ Sealтамас лк. 379.

¹⁴⁸ Французская буржуазная революция, лк. 398.

¹⁴⁹ Революционное правительство..., лк. 200 — 205.

ministratsioonil loidusest, ta põhimõtte-
 te muhtlikkusest, mõnede administraa-
 torite kviitlikkusest, kelle sugulased
 ja sõbrad tegelevad kaubandusega.
 Seda püüdust arvab Barrière sunnivat
 kaotada, tugedades centralisatsioonil:
 tuleb takseerida kõik kaubahin-
 nad keskest, laiendada Bonvendi
 22. oktoobri dekreediga loodud Toitlus-
 ja Varustuskomisjoni võimupiire.

Максимуми teine püüdus peitub Ba-
 rière'i arvates seaduse endee pooli-
 kuses. Ta peab hääramat kogu kau-
 baringluse, abates toorainete tootjast
 kuni kodanikele kaupmüüja väi-
 kekaupteheni. Kaubandusega tegeleva
 väikekoostajuse jõukama osa, kelle hu-
 ve maksimumiseadus küllaldaselt ei
 arvestanud ja kelle toetus jakobiin-
 nidele ilmselt ähvardas kaduma
 minna, majandusliku olukorra pa-
 randamiseks tegi Barrière ettepane-
 ku, et kaupmeestele ja fabrikanti-
 dele, kes tõendavad, et nad on mak-
 simumi tagajärjel kaotanud oma va-
 randuse või et nende varandus on
 selle tõttu vähenenud summani alla
 10000 liivre'i, anda rahalist toetust.
 Lomont avaldaski selliselisel dekreedi-
 mille erakorralt selge klassisatsioon
 avaldub paragrahvis, mis kuulutab kaht-
 laseks kõik suurkaupmehed ja rab-

rikkandid, kes katkestasid või katkestavad pärast maksimumi kehtestamist tootmise või kauplemise. Üldise maksimumi seadust täiendati lisaandiga, mis lubab suurkaupmeestel võtta ka summit 5% ulatuses kauba hinnast, väikekaupmeestel — 10%. Kauba hinnale lisatakse veel ka transportikulud.

Siis kõrgendas uus seadus mõnevõrra esimese järgu tarbainete hindadele maksimumihind kehtis vaid tootmis kohal, tarbijani jõudes oli see kõrgem transportikulude ja kaupmeeste kasumi võrra.

1793. a. viljakaldus sundis Kanvenit 15. novembril avaldama dekreedid, mis kaotas perekonna tagavarafondi. Varem raskendas rekvireerimisi asjaolu, et viljaomanikud viitavad 11. septembri paragrahvile, mis lubas alles jätta perekonnale vajaliku koguse vilja¹⁵⁰. Uus dekreet andis rekvireerimistele arava tegevusvälja. Kogu saak kuulutati rahvuse omandiks ning pidi sellena minema Toitlus- ja Varustuskomisjonile kämblusse ja muulma koondamisele riiklikesse viljahooldatesse.

See ga viljaga kauplemine tüvel te-
gelikult lõppes. Riik pidi võtma enda

¹⁵⁰ А. Матвеев, Борьба с голодовкой..., л. 354.

kätte kogu toiduainete jaotuse tootvate ja turbinate rajoonide vahel. Nii linna kui ka maelanikkond pidi varustuma riiklikest fondidest.

Konvendi 15. novembri dekreet lubas möldreid vilja jahvatamisel ühe kvintali (74 naela) kohta võtta mitte rohkem kui 15 naela kliisid.¹⁵¹ Pagaritele oli see täks kohustuslik, isiklikeks vajadusteks jahvatamisel lubati jahusse jätta ka rohkem kliisid. Leib tuli valmistada segajahust, mille nisujahu moodustaks kolm neljandikku, rukki. või odrajahu ühe neljandike. Odrajahu tuli rakendada kohtades, kus pole piisavalt rukist. Sellisest jahust valmistatud leib sai endale nimeks „võrduse leib“. Collot d'Herbois ja Fouché viisid Lyonis „võrduse leiva“ sisse juba brümmääris.¹⁵² Moulinis (Alliersi departemang) lubas Fouché küpsetada samuti ainult üht sorti leiba ja müüa seda 3 souci nael endise 10 sou asemel.¹⁵³ 15. novembri dekreet oli loogiliselt lähiks jakobiinide toiduspoliitikas: ta oli antud sihiga parandada elu armees ja rahvamasside varustamist põhilise toidusega. Peale selle pi.

¹⁵¹ Революционное правительство..., lk. 194.

¹⁵² А. Майев, Борьба с гороховицной..., lk. 365.

¹⁵³ seal sama, lk. 293.

di ta olema kõigi rahvakihtide nõrd-
 suse sümboliks. Kuigi dekreedis kõnel-
 di, et rukki või odrajahu lisanda-
 mine toimub leiva parema säiliva-
 se tagamiseks, oli ilmset süiski te-
 gemist praetuse rahva peamise lei-
 vavilja — nisu — kokkuvõidu taotluste-
 ga. Oli si piirduvad kallite lei-
 vasortide keelamisega. Reas linnades
 (Могонис, Беарнаис' s j.m.) keelati ka
 kondiitrisaaduste valmistamine.¹⁵⁴

Konvendi komissarid jälgisid kohta-
 del hoolga „nõrduse leiva“ dekreedid
 täitmist, rõhutasid, et erisortide küp-
 setamine on vastupidis kõigi koda-
 nike nõrduse põhimõttega ja et
 „... häda ajal ei tule vaesele väi-
 data nalget leiba õgiva rikkas
 egoisti vaatepilti, kuhu vaene on
 sunnitud toituma madalama kvali-
 teediga leivaga.“¹⁵⁵

Жакобинидel tuli maksimumiseaduse
 elluviimise eest pidevalt võidelda ja
 ometi ei saanud nad kunagi
 selle täpiseadset täitmist. Vastusena
 Rahvapäästekomitee ühe agendi aval-
 dusele, et tema piirkonnas maksimi-
 miseadus on muutunud sõnakõlksiks,
 teatas Максимми Кесквйгго кодуни,
 et maksimumiseadust ei täideta rea-

¹⁵⁴ А. Майев, Борьба с дороговизной..., стр. 365.

¹⁵⁵ Французская буржуазная революция, стр. 397.

aegu üheski ringkonnas¹⁵⁶. J. P. Tarle ni-
 metab seda autoriteetseimaks ja hin-
 nalisimaks avalduseks. Ta jõuab otse-
 sele, et maksimum jõuks liivale ja
 et ta „hahendas tarbija olukorda“¹⁵⁷
 ja teisel: „...elasti töiasi on püstita-
 tud vanumalt: maksimum sai täil-
 liku läbikukkumise osaliseks“¹⁵⁸. Vae-
 valt on aega põhjust võtta Maksimu-
 mi Keskbüroo avaldust puhta null-
 na ja liiatigi teha temast nii ka-
 tegoorilist järeldust. Palju kaalu ei
 oma ka selline argument, et „...tar-
 nitse: terrorid ... pärast Robespier-
 re'i langemist nõrgeneda ... ja kae-
 based maksimumiseaduse peale sa-
 dasid igast küljest. Täiesti g. ter-
 midoori maksimumist kirjutanud pub-
 litsistid mõistavad ta üksmeelselt huk-
 ka ...“¹⁵⁹ Kõigepealt on ekslik väi-
 ta, et terror pärast g. termidoori
 nõrgenes — ta võttis ainult teise
 summa. Teendast mõistatavalt ei saa
 mõki maksimumi pooldajad reakt-
 sioonidajal omi mõtteid vabalt aval-
 dada. Maksimumi taastamine oli
 aega 1795. a. rahvaülestöusede üheks
 pealoomingiks.

¹⁵⁶ Э. В. Тарле, стр. 338.

¹⁵⁷ Seal sameas, стр. 309.

¹⁵⁸ Seal sameas, стр. 339.

¹⁵⁹ Seal sameas, стр. 342.

Pole muidugi kahtlust, et maksimi-
 miseadust alataa rikutakse ja et
 kohati võis ta rakendamise tõesti
 läheneda nullile. Samuti ei võinud
 ta igal olulisel juhul, sest "... maksimi-
 miseaduse vastu võitles võimad,
 kättesaamatu ja ananüümine vaen-
 lane ... : когн мажандусеу лаад.."¹⁶⁰
 XVIII sajandi lõpul. Tõrrel on õigus,
 kui ta ütleb, et "... kõikvõimas Ro-
 bespierre'i kirves polevad suuteline
 looma tagavarade küllust ja nende
 odavust"¹⁶¹. Ent naevast oligi see mak-
 simumi eesmärgiks. Põhjus oli selleks
 rahvahulkaade niiletuse leevendamise
 antud, väga raskest ajaloolisest
 momendist, rahvamasside koondamine
 jakobiinide ümber sisenise ja välise
 kontrarevolutsiooni lämmatamiseks. Ja
 selle eesmärgi ta saavutas. Pärast
 maksimumi seaduse tühistamist ter-
 midoorlikes Kourendi poolt halv-
 nes aga masside olekorra järskult.
 Tuleb ühineda Lefebvre'i lakoonilise
 avaldusega: "Robespierre'i valitus
 ... päästis Prantsusmaa näljast"¹⁶².
 Energiliselt võitlesid jakobiinid ka
 põllu majanduse toodangu tõusu eest.

¹⁶⁰ E. B. Шадре, lk. 340.

¹⁶¹ seal samas, lk. 338.

¹⁶² A. Майев, 'Борьба с голодовкой ...', lk. 363.

Nii teostati laialdast kampaaniat
 külvipinna laiendamiseks. Olalt saavutati
 seda kogukonnamaade jagamise-
 ga (kogukonnamaad olid tavaliselt söö-
 dis). Vähem efektiivsed olid sellised
 meetodid nagu tihvide külvendamise,
 riinamarjastandide hävitamine nende
 võtmiseks külvil alla jne. 12. jaanua-
 ril 1794. a. võttis Konvent vastu dek-
 reedi, millega kohustati munitsipi-
 teete, kelle territooriumil võib osa
 põlde jääda seemendamata, hoolitse-
 ma nende seemendamise eest¹⁶³. Maa-
 ülesharijale lubati saagist maks kol-
 mandikku pluss seeme. Kui üks kuu
 enne lõikust maomanik ei nõua osa
 saaki endale, saab harija selle ter-
 venisti. Dekreet puudutas kõigepealt
 muidugi armeesestunute maid. Sõ-
 durite ja nende perekondade maade
 harimise eesmärgil praktiseeriti õige
 ulatuslikult ka pikenduste andmist nel-
 sealustele ja sõdurite puhuseleluba-
 mist. Oluline osa osustati maaviljaku-
 se töstmisel agrotehniliste teadmis-
 te levitamisele. Eriti innukalt pro-
 pageerisid jakobiinid juurviljade kas-
 vatamist. 1793. a. võeti laialdaselt
 tarvitusele need kultuurid - kartul,
 kapsas, porgand, naeris. Olalt seepä-
 rast, et hajutada tollal kartuli suh-

¹⁶³ Революционное правительство..., lk. 259.

tes valitsesid eelarvamusi, seundi Rah-
 napääste komitee 1. naukoosil (19.2) oma kuul-
 sa määruse, milles kästi külvata
 kartuleid 'Tuiherie' ja Luxembourggi
 aedadesse ¹⁶⁴. 12. florealil (1.2) anti mää-
 rus porgandi, redise, karpia ja
 peedisemnete taunta jagamise kohta.
 Konvent lubas preemiidid neile, kes
 toovad kõige varem turule juurvil-
 ja. Püüti edendada ka loomakas-
 vatust. Loomade arv vähenemise ten-
 dentside peatamiseks võttis Konvent
 27. brümääril vastu dekreedid, mis
 keelas tappa lambaid vanusega alla
 nelja aasta ¹⁶⁵. Sama määrus regu-
 leeris üksikajaliselt ka lammaste si-
 givuse suurendamise küsimust. Tou-
 louse'is tuli vasika või sea tapmi-
 seks hankida toitlusbüroo luba. Ko-
 kati peeti jahti koertele ja kassi-
 dele kui kasutule söödikeele. Võit-
 lus tarbainete hulga suurendamise
 eest oli tihedalt seotud võitluse-
 ga põldude hooldama harimise eest,
 samuti intensiivsema töötamise eest
 tööstuses ja põllumajanduses (püha-
 de arv vähenemine).

Kuid kõik need vahendid võivad
 enamal või vähemal määral efek-
 ti anda alles teatava aja möödudes.

¹⁶⁴ A. Maibez, *Tourada e goroobuznou ...*, lk. 337.

¹⁶⁵ *Sealsamas*, lk. 341.

Tegelikult oli palju suurem tähtsus olemasolevate toiduainete õiglasele jaotamisele eri piirkondade vahel, iga piirkonnas aga eri sotsiaalsete kategooriate vahel.

Lisaks laiatarkemate maksimumhinna kehtestamisele piirdsid jakobiinid kibedat püüdust kannatavate varatute kihtide viletsust, mida oli äärmiseni teravdanud revolutsioonivastustuste ja sõjaga kaasnenud majanduslik laostumus, leevendamiseks sotsiaalse hoolikandega. Jakobinlikus „Inimese ja kodanike õiguste deklaratsioonis“ öeldi: „Ühiskond on kohustatud hoolitsema varanduseta kodanike ülalpidamisest töö võimaldamisega ja elatisvahendite kindlustamisega neile, kes pole võimelised töötama“¹⁶⁶. Juba 23. augustil 1793. a. andis Konvent välja dekreedid abi organiseerimisest naistele¹⁶⁷. Sellel teatati, et vanemad, kes elatuvad ainult palgast, on õigustatud saama toetust, kui neil tekib raskusi perekonna ülalpidamisega. Iga palgast elatu inimene, kellel on kaks last, on õigustatud saama toetust, kui sünnib kolmas. Kellel on kolm või rohkem last, võib saada

¹⁶⁶ Французская буржуазная революция, lk. 340.

¹⁶⁷ Революционное правительство..., lk. 250 - 253.

toetust neljanda lapse sündimisel, kui ta maksab maksu, mis ei ületa 5 päeva töötasu. Viienda lapse pealt makstakse toetust, kui vanemad maksavad maksu vähem kui 10 päeva töötasu ulatuses. Toetust lapse pealt makstakse lapse 12. aastaseks saamiseni. Sõltumata lastearvust makstakse viimastele toetust isa töövõime tase korral. Isa surma puhul võetakse lapsed riigi täielikule ülalpidamisele. Õigus toetuse saamisele on sel juhul ka lasteval. 12-aastaseks saanud laps, kes ilmub valdusest mingiks käsitöös, pannaakse riigi kooli õppima. Kes aga eelistab tegeleda põllumajanduses, saab riigilt 200 liivri: ühekoradset toetust. Vallalapsed võtavad riiki oma täielikule ülalpidamisele. Varanduseta vanad või töövõimetud inimesed on õigustatud saama riiklikku toetust ülemääraga 120 liivri: 60. aastane pensionär saab poole, 65. aastane — kaks kolmandikku, 70. aastane — terve toetusmäära. Vanad võivad saada toetust kodu või minna ka vaestemajja.

Vabariigi kaitsejate ja nende perekondade majandusliku olukorra kindlustamiseks oli Konvent abinõusid rakendanud juba enne jakobiinide

nõimale tulekut. (7. ja 21. veebruari dek-
reedid¹⁶⁸ pensionide maksimisest ja rah-
nussarade arvul maafondi loomisest
sõduritele). Samamoodi edasi oli Konven-
di 27. juuni dekreet, mis suurendas
tunduralt isamaakaitjatele eraldatud
maafondi¹⁶⁹.

Suurt aktiivsust osutasid sotsiaalse
hoolekande teostamisel Pariisi Kommuna
ja sektioonid. 20. - 22. septembrist ala-
tes funktsioneerisid mitmes sektioonis
nn. heategenuse komiteed, mis jagasid
toetust vanadele, invaliididele, rasedatele
ja imetavatele emadele, samuti suurte
pererkondadega ja ajutiselt majandus-
likesse raskustesse sattunud isikutele¹⁷⁰.
1793. a. augustis andis Konvent veel väl-
ja eridekreedi, milles tehti sektiooni-
dele ülesandeks tõmmata püüdnud kan-
natajaid armeele riiete valmistamise
töödele¹⁷¹. Alguks loodi uus töökoda, hil-
jem organiseeriti terve sektioontöö-
koda võrk. Seejuures sektioonid
enamasti neist töökodadest kann si-
saanud. Muidugi ei suutnud nad
armee riistega varustamiselt välja-
tõrjuda erateenõitjaid, kuid siiski
oli neil teatav tähtsus Pariisi elu-
nikkonna vaesemate kihtide häda-

¹⁶⁸ Дт. Революционное правительство..., lk. 256 - 257.

¹⁶⁹ Sealсамас, lk. 102.

¹⁷⁰ Французская буржуазная революция, lk. 354.

¹⁷¹ Sealсамас, lk. 355.

de leevendamisel.

Et sõttaalset hoolikannet ei teostatud üle kogu Prantsusmaa vajaliku energiilisusega, tunnistas fakt, et Konvent oli sunnitud rakendama karistusevahendeid massilise kerjamise likvideerimiseks. 15. oktoobril 1793. a. võttis Konvent vastu dekreeidi, milles nähtakse organiseerida ühiskondlikke töid naestele.¹⁷² Pakk neil töötavatele isikutele määrati kolm neljandikku paik. konna keskmisest töötamust. Selle kõrvale nägi dekreet ette ranged karistused isikutele, kes ei loobu kerjamisest. Lisaks asetatakse naeste varju paigad, kuhu pääsevad aga ainult need naased, kes on elanud antud kommuniis. Selle tingimuse täitmine pole nõutav endistele isamaakaitsetele, 70. aastastele ja vanematele naistele, alla 21. aastastele töövõimetutele isikutele, samuti haigetele, kel puuduvad elatisevahendid.

Eraldi peatumist nääriv 29. septembri (üldise maksimumi) dekreediga kehtestatud töötasu maksimumi küsimus. Üha kasvav elukallidus sunnib suurem nõudmine töökäte järele (sõjateellimused ning suure osa töövõimeliste meeste siirdumine sõjaväkke) teatud

¹⁷²Революционное управление, т. 253 — 256.

piires võimaldas töölistel nõuda kõr-
gemat töötasu. Ent kehtestades 29. sep-
tembril maksimumhinnad esimese jär-
gu tarbekaartele, külmatarid jakobiinid
ka tööliste palgad. Tsaariparik-
onna komitee presonõukogu voliti
ta fikseerima tööliste palgad nii,
et 1790. a. töötasu suurendatakse 50%
võrra¹⁷³. Samuti lubati muunitsepalitsee-
tidel karistada 3-päevase arestiga tööli-
si, kes kaaluvate põhjusteta keelduvad
jätkamast oma harilikku tööd. Töö-
tasu maksimumi kehtestamisega tulid
jakobiinid vastu juba ammu pro-
vintsi kostvatele vabrikantide häälte-
le, mis nõudsid tööliste palgade tak-
seerimist¹⁷⁴.

Töötasu maksimum oli töölistele
raskeks hooiks. Kuiigi nominiaalpal-
kadeis rohkem kei esimese järgu
tarbekaartele maksimumhinnad, jäi
reaal-töötasu 1790. a. tasemest mada-
lamale, sest paljud kaubad kadusid
turult sootuis ja neid tuli hankida
altkää, seejuures aga juba ei kehti-
nud hindade maksimum. Tule jär-
gi "... tarbeseimed libisesid üra tak-
seerimise alluusest ja müüdi 3-4
1794. a. keskel koguni kuni 10 korda

¹⁷³ Революционное правительство..., lk. 192.

¹⁷⁴ Е. В. Титарев, lk. 387.

kallimalt kui 1790. a.¹⁷⁵ Palga eest töö-
 tajaad on alati huvitatud töötasu
 miinimumi kindlaksmääramisest. Jako-
 biinid aga kehtestasid selle maksimu-
 mi. Seega asusid nad ettevõtjate
 ja tööliste vahelises antagonismi
 esimeste poolele, ilmutades sellega
 oma klassiloomust. Töötasu maxsi-
 mumina kindlaksmääramise ja
 kontrolli usaldamine kohalikele võimu-
 dele, mille esitas provintsis seised
 tavaliselt jõukamate riikide esindajad,
 tähendas seaduse rakendamist tööand-
 jate huvides. Kohati olid võimud
 sunnitud maksimumidekreeti: tööliste
 kasuks rikkuma ja seda kõigepealt
 juhtudel, kui see oli kasulik maa-
 kaitse huvide seisukohalt. Nii ilmu-
 neb Rahvapäästekomitee 14. preveriaali (2. VI)
 erimäärusest, et veitranspordi töölis-
 tele on 27. Jerminaalil (16. IV) lubatud
 peale maksimumiseaduse järgi nei-
 le kuuluva palga enda ka pree-
 miat¹⁷⁶. Sellest hoolimata hakkasid
 töölisel töötamast ja müüd ähvar-
 dab neid kahtlasteks kuulutamise.
 Töötasu maksimum muutus peat-
 selt jakobiinide ja tööliste vaheliste
 lahkhelide allikaks. Töölisel tegid
 suure jõupingutusi oma elatustase.

¹⁷⁵ B. Шапе, lk. 399.

¹⁷⁶ A. Майер, Труды с горонобугой ..., lk. 433.

me töstmiseks. Kui nad kohtaid või-
mude või ettevõtjate vastupanu, nad
keeldusid tööst. Nii Orléansis keeldusid
musta tööliste alistumast maksimumile¹⁷⁷.
Kohalikud nõimud ruttasid konstatee-
rima tööliste "ahnest" ja "ebaõiglust",
kuna töölistel, ise keeldudes alistu-
mast maksimumile, nõuavad samal
ajal, et neile müüdaks kaup maksimumi
alusel.

Jakobiinide diktatuuriparoodi
mitmel organel tuleb veel kordu-
valt anda seadusi ja määrusi töö-
liste vaoshooldamiseks. 16. septembril
1793. a. ilmub seadus, mille järgi
päevilisi, kes on mobiliseeritud far-
merite kämblusse ja kes julgevad
streikida töötares töstmise eesmärgil
karistatakse üheksakuise vangistusega¹⁷⁸.
Tootlus- ja varustuskomisjoni 1. detsemb-
ri ringkirjega määratakse, et paljud töö-
listel, eriti metsa- ja söetöölised
nõuavad maksimumist kõrgemat töö-
tase, mistõttu raskeneb elanikkonna
varustamine niittega¹⁷⁹. Administrat-
sioni kohustatakse aru anda töö-
tase maksimumist kinni pidamisest.

Rahvapäästekomitee määrus 1794. a.
17. veebruarist¹⁸⁰ määratakse, et Joigny'

¹⁷⁷ E. B. Шарле, lk. 405.

¹⁷⁸ Франки, узская буржуазная революция, lk. 402.

¹⁷⁹ Революционное правительство..., lk. 244-245.

¹⁸⁰ Leal sama, lk. 245-246.

distrikti metsatöölised moodustavad
 ühinguid kõrgema töötasu saamise
 eesmärgil. Määrus teeb kohalikele
 administratsioonile ülesandeks esita-
 da tööliste järgmised küsimused:
 1) kas töölised karatsuvad oma kut-
 sealal edasi töötada; 2) kui jah, siis
 kas nad keelduvad tööd jätkamast
 juhul, kui neile ei taruta maksimu-
 mist kõrgemalt ja ei lasta õhtul
 peid koju kaasa viia. Vastused kir-
 jutatakse üles ja iga tööline peab
 selle kohta andma oma allkirja.
 Tööliste, kes keelduvad edasi töötä-
 mast, vaadatakse kui kahtlastele.
 Jõigny' distrikti administratsiooni no-
 litatakse vajaduse korral karutama
 relvastatud jõudu määruse ellu-
 viimiseks. — Kahjuks pole võimalik
 vartata küsimusele, kas antud ju-
 hul piisab giljotiinist tööliste hir-
 mutamiseks.

Resümeerides eespool toodut, võib
 öelda järgmist:

Jakobiniid polnud hoopiski maks-
 simumpoliitika initsiaatorid. Nad
 ütlesid vaid kahtlusega lahti kau-
 badeslike tehingute vabadusest, mõis-
 tes, et viimase range säilitamine hu-
 ketaks nebariigi. Maksimumi ra-
 hendati vaid järk-järgult, plebeilis-
 te hulka de kahetu surve all. Mak-

siinemi poliitika omakorda sundis jakobiine üha enam otsima toetust kehvikoonalt, laiendas nende sotsiaalselt baasi, viitas koasa jakobiinide diktaatoride muutumisele revolutsioonilis-demokraatlikeks diktaatoriks.

Esimene järgu tarbainete hindade takserimine ja terroristlikud abinõud, mis olid seotud võitlusega taelluviimise eest, päästid prantsuse rahva nälgist revolutsiooni raskesti, 1793./94. a. talvel.

Et jakobiinid 1793. a. vähemalt püüdnud leevendada masside viletsust, sellest andis tunnistust nende poolt teostatud sotsiaalne hoolekanne.

Kuid samal ajal aruolid jakobiinid tööliste ja ettevõtjate vahelises antagonismis viimaste poolele, kehtestades töötase maksimumi. Sellega paljastasid jakobiinid oma klassi-veerulust. Üsalielt vabandab seda, mille vabariigi erakorolne seisund, keid jakobiinidel oli muudugi võimalus neeretada suurem koorem töötajate õlgadele, kes kannatasid raske majandusliku olukorra all kangelalt vähem, vähem rangelt kiinipidada eraomandi puutumatuset põhimõttest. Jakobiinid ei teinud seda.

IV Jakobiiinide tööstus- ja finantspoliitika 1793.a.

Alinaks käesoleva töö kirjutamisel kasutada olnud teoseks, milles veidi peatatakse Prantsuse tööstuse olukorral jakobiinide diktatuuri ajal, on enne Oktoobrirevolutsiooni ilmunud J. V. Tarle "Töölisklassi olukord Prantsusmaal revolutsiooni epohhil". Teid selleski on jakobiinide tööstuspoliitika kohta pühendatud väga vähe tähelepanu. Pealegi Tarle, lastes silmist tööstuse rakendamise sõjaväelaste rahuldamiseks, jõuab ühekülgsele ja seetõttu ekslikule järeldusele nagu oleks jakobiinide majanduspoliitika viinud tööstustliku tootmise langusele. Selle väite tõestamiseks esitab Tarle manufaktuuristide ja teiste ettevõtjate poolt enamasti järeast terminoloogilisi rüüripöördeid jakobiinide aadressil tehtud etteheiteid. Pole muudu-

gi vajadust hakata toetama selliste avalduste erapoolikust. Kuigi veenev pole ka Tarle poolt esitatud väide, et "... isegi neil hirmsail aegadel Robespierre'i viimastel nundel julgesid vabrikandid oma pälvkirjas kord teatada, et just maksimumiseadus hävitab "kõrgema tootmise" " ¹⁸¹. Ollikmaterjali puudumise tõttu pole kahjuks võimalik anda piisavat ülevaadet nimetatud küsimusest.

Pole muudugi kahtlust, et terres reas tsiviiltootusharudes toimis märgeatav langus. Siiä kuuluvad just Tarle poolt lähemat käsitlemist leidnud tootusharud (siidi-, nahk-, seebi- jne. tööstus). Kuigi jakobiinide tööstusalasest poliitikast saaksime täiesti väärast pildi, leppides selle fakti konstaterimisega. Kõigepealt tuleb ära märkida jakobiinliku Rahvapäästekomitee energilist tegevust maa tööstuse mobiliseerimisel sõjaväe vajaduste rahuldamiseks.

23. augustil 1793. a. avaldas Konvent decreedi sõdurite massilise värbamise kohta. Kõik kodanikud 18. - 25. eluaastani loeti mobiliseeritaks kodumaal kaitses. Decreedis öeldi: "Kõõred inimesed lähevad võitlema rin-

¹⁸¹ E. B. Шапе, lk. 380.

dele. abielumehed peavad valmistama
relvi ja vedama kohale toidumoo-
na. naised hakkavad valmistama
telke, riideid, ja teenima haigla-
lapsed — rikumees jargiend vanast
pesust; vanad lasevad end viia
väljakule, et õhutada sõdureis vap-
rust, viharuumi kuningate vastu ja
vabariigi ühtsuse mõtet¹⁸².

(Selle) dekreedid elluviimisel oli kõige-
pealt vaja varustada relvadega 500000
mobiliseeritud. Kuid selleks oli tarvis
rauda, vase ja salpeetrit. Enne sõda
tootis Prantsusmaa aastas vaid mil-
jon punda salpeetrit, suurem osa
veeti sisse Indiast. Kuna sissevee
võimalus oli ära langenud, tuli suu-
rendada oma tööstuse tootmist.
Jakobiinide klubi kutus kõiki revo-
lutsiooni pooldajaid üles hakkama
tootma salpeetrit. Pariisi sektioo-
nid koostasid koguni hümnid sal-
peetri auks. Ja üheksa kuud jook-
sul hangiti maapinnast üheksa
miljonit punda salpeetrit. Grenoble'i
püssirohtehas andis 1794. a. aprill-
is 6000 naela püssirohtu päevas, juu-
nis — 20000 naela. Kirikumellade pronks-
läks suur tükkide valmistamiseks. Terve ri-
da oma aja suurimaid teadlasi oli
tõmmatud sõjatoöstuse ette kerkimise

¹⁸² Революционное правительство..., lk. 323.

ülesannete lahendamisele. Nii juhtis Bert-
hollet uurimistööid lõhkeainete kallal.
Tuntud keemik Monge asendas vana-
nenud vasevalamisviisi täiuslikumate-
ga ja avaldas populaarse brošüüri
relva tööstuse töölistele — „Kahurivala-
mise tehnika kirjeldus“. Ka Lavoisier
ja Berriier võtsid aktiivselt osa kait-
seprobleemide lahendamisest. Püssirohu,
kahurite ja munde relvade tootmise
tõhustamiseks korraldati Pariisis erili-
sed kursused, millistel 800 provintsi-
saadetud inimest kuulanid oma aja
suurte teadlaste loenguid.

1793. a. septembris avas Konvent Pa-
riisis relvatehase, mis andis oma esi-
mised 6 püssi alles novembris. Kuid
peatselt hakkas ta andma 700 püs-
si päevas; kolm teist uut tehast
andsid 16000 püssi kuus. Konvent
avas ka rea tehaseid kahurite val-
mistamiseks, mis andsid 13000 suur-
tükki aastas, kuna enne sõda too-
deti vaid 400 suurtükki aastas. Lah-
tise taeva all töötas Pariisis 258 se-
pikoda¹⁸³. Üldse ületas relvade toot-
mine jakobiinide diktatuuri ajal sõ-
jaeelse taseme viis korda.

Võitluses tööstustoodangu tõusu eest
tuli jakobiinidel kokku pörgata ülitö-
siste raskustega: rea ettevõtjate,

¹⁸³ H. Mandreg, lk. 117.

kellele tootmine ei annud enam endisi
 kasumeid ja kes seepärast otsisid tihki
 ettekäändeid tootmise lõpetamiseks, õtte-
 ne sabotaaž; tootmiseks hädavajaline
 toorainete näppus — sõda katkestas
 Prantsusmaale puidurite toorainete
 sisseveo (mii lõppes puuvilla import
 pärast Inglismaa sõttaastumist) ja
 ka oma põllumajanduses toodetava-
 te tehniliste kultuuride saamine oli
 rasken datud, kuna tootjad keeldusid
 neid müümast määratud hinnast,
 edasi oli küllaltki valusaks näsimu-
 seks tööjõu, eriti kvalifitseeritud töö-
 liste vähesus. Mii näites oli rel-
 vantsrite järel 1793. a. mii suur
 vajadus, et Billand-Varenne nõudis
 Konvendiilt kindlalt dekreedi väl-
 jaandmist, mis lubaks lukkseppadel
 töötada vaid relvatöökohtades¹⁸⁴. Osuse-
 tööliste põuale viitab ka 3. septemb-
 ri seadus, mis käsib areteerida
 Prantsusmaale vaenulike riikide ko-
 danikke, välja arvatud manufak-
 tuuride ja teiste ettevõtete töölised,
 mii kanns Kommuni liiget toen-
 darad nende usaldusväärsest¹⁸⁵.

Ettevõtjate sabotaažist pidi üle ai-
 tama revolutsioonilise terrori ra-
 kenamine tõrkuvate ettevõtjate vastu:

¹⁸⁴ Э. В. Ткачев, стр. 401.

¹⁸⁵ Французская буржуазная революция, стр. 352.

nad kuulutati "kahlasteks". Tooraine
 ja tööjõu nappusest püüti üle saada
 rekvizitsioonide abil. Kui jakobiinide
 diktatuurid organid said teada mingi
 vajaliku tooraine koguse olemasolust,
 ei viivitanud nad selle rekvireeri-
 misega. Nii näiteks, kui Rahvapääs-
 tekomitee sai teada, et Rouenis on
 ühel apteevrit teatanud kvantum po-
 last, andis ta otsekohese välja dek-
 reedi: see peab rekvireerida ja toi-
 metada kindlasse kohta¹⁸⁶. Apteevrite
 kästi manita seaduses ettenähtud
 kahjutaru. Kui ta aga peaks püüd-
 ma potast varjata, tuleb ta viivita-
 matult aretseerida. Kui komitee sai
 teada, et Marseille's leidub mõ-
 nedes kauplustes väärolit, iduus
 dekreet: väärol rekvireerida, omanike-
 le tasuda maksimumiseaduse alusel¹⁸⁷.
 Lahtematuks elementiks jakobiini-
 de tööstuspoliitikas oli laialdaselt
 praktiseeritav tööjõu rekvireerimine.
 Peale armeevärbamise teravdas töö-
 käte puudust ka palgamaksimumi
 kehtestamine. Et pääseda elatust
 mitte pakkuda suutvast tööst, töö-
 lised jooksid ära ja astusid vale
 nime all sõjaväkke (mõne eriala
 tööliste oli sõjaväkkeminek otsest

¹⁸⁶ Э. В. Ткачев, стр. 369.

¹⁸⁷ seadusmas

keeldatud). Sama nähtusega tuli kokku
 panna ka termidoorlastel ja veel
 nende ajal ähvardas tööst kõrval-
 hooldajaid "kahtlaseks" kuulutamine. Rek-
 vireeritud või mobiliseeritud töölised
 töölased otsest sõjaväeduste rahulda-
 miseks, neid võis suunata tööle kuhu
 vaja, samuti allusid nad seaduse rik-
 kumise puhul raskemale karistusele.
 Juba 4. mai ja 11. septembri dekree-
 did¹⁸⁸ andsid administratiivvõimudele õi-
 guse rekviireerida töölisi välja jähva-
 tamiseks. Sama 1793. a. 23. augusti Pa-
 rüsi Kommuuni määrus¹⁸⁹ kuulutas rek-
 vireeritaks ehitustöölised. Üldise maxi-
 mumi seaduses oli eriarikkel, mis no-
 litas kohalike võime välja kuuluta-
 ma rekvisitsioone ja karistama kol-
 mepäevase vangistusega töölisi, kes "sea-
 dustlike põhjusteta" keelduvad tööta-
 mast oma peremeeste juures. 1794. a.
 3. jaanuaril kuulutati rekvisitsioonile
 alluvaks kõik töölised, kel on midagi
 oma erialalt ühist laevahitusega.¹⁹⁰
 12. jaanuaril võttis Komment vastu
 dekreedid¹⁹¹, millega kuulutati rekviireeri-
 taks kõik paberitööstuse töölised.
 Eriti laiaulatuslikult hakati rekviiree-

¹⁸⁸ Революционная правительств..., lk. 178 ja 189.

¹⁸⁹ sealsamas, lk. 244.

¹⁹⁰ Э. В. Ткачев, lk. 415.

¹⁹¹ sealsamas, lk. 417.

rimisi teostama 1794. a. kevadel.

Tulles vastu ettevõtjate nõudmistele, jätsid jakobiinid kehtima Asetava Kogu päevist pärineva Le Chapelier' seaduse, mis keelas karmide karistuste ähvardusel igasugused töölisorganisatsioonid ja streigid. 24. oktoobril 1793. a. avaldas Konvent dekreedid, mis kinnitas 1791. a. 28. septembri seaduse, millega Le Chapelier' seadus laiendati ka põllutöölisitele¹⁹². Suurepäraselt märkis Marx kirjas Engelsile 30. jaanuaril 1865. a.: "Prantsuse kodanused väga karmilt" ... karistavad iga liiki töölisühinguid sel ettekäändel, et need kujutavad endast tsunftide taastamist ja on vastuolus liberté constitutionnelle'i ja droits de l'homme'iga. Väga iseloomulik Robespierre'ile, et samal ajal kui "konstitutsioonilisest" 1789. a. Kogu väimur loeti giljotiini väärivaks reetmiseks, kõik selle kogu seadused töölisite vastu jäid jõusse¹⁹³.

Äärmiselt ebameeldiva päranduse said jakobiinid oma selkääjailt sassis finantside näol. Tõsi küll, need ajad, mil Prantsuse finantsüsteem oli hiitgavas korras, olid kadunud koos Colbertiga ja abso.

¹⁹² Э. В. Шаповал, стр. 426.

¹⁹³ К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. XXIII, стр. 233—234.

sultaadid jäid tulemata. 27. juu-
 nil teatas üks saadik Konvendis: Teie
 keelate spekulermise nullaga. Tahate
 teada, kuidas teidetakse teie dekreedid?
 Eile õhtul ma nägin Vivienne'i tä-
 navat kaht erainent, kes müüsid
 kuldliidloori 100 livre'i assignaatide
 eest¹⁹⁶ 1. augustil võttis Konvent vas-
 tu dekreedid, milles kõrgendati karistus-
 määrat assignaatide diskrediteerimise
 eest — trahvi kuni 6000 livre'i ja
 sunnitöö kuni 20 aastat. Kehtestanud
 lisaks veel surmanuhtluse valerahat-
 tegijatele, mõistid jakobiinid sama-
 aegselt, et ainult sunnivahenditega
 pole võimalik tõsta assignaatide
 kurssi, ja hakkasid taotlema assign-
 naatide hulga vähendamist. Konven-
 di 31. juuli dekreedid alusel¹⁹⁷ kuul-
 sid käibelt kõrvaldamisele ja hävi-
 tamisele kõik kuningad juldiga, s.o.
 kuni 1792. aastani väljastatud as-
 signaadid, mille nimisväärtus on
 üle 100 livre'i. Etmetatud assign-
 naate võeti edaspidi maksuvahendi-
 na vastu vaid rahvusvara de müü-
 misel, maksude ja sundlaenu ta-
 sunnidel, samuti kõigi teiste raha-
 liste kohustuste täitmisel riigi suh-
 tes. 1794. a. 1. jaanuarist alates ei

¹⁹⁶ Французская буржуазная революция, т. 337.

¹⁹⁷ Революционное правительство..., т. 227.

võetud riigikassa poolt neid assignaate enam vastu.

Ent assignaatide väärtesetustuni-
ne jätkus kõigest hoolimata Pal-
judes piiriäärsetes rajoonides nagu
Elsassis, Franche-Comté's, Roussillo-
nis ja mujal keeldusid talupojad
assignaate vastu võtmast ja olid
nõus müüma vilja vaid metallra-
ha eest¹⁹⁸. Robespierre Mooren ja
Le Bas teatasid Rahvapääste Komiteele
Saltes'ist 16. augustil, et eriti ras-
kenda tud on assignaatide käibimine
mässuliste alade naabruses: „Me
olime tunnistajaks, et assignaate
keelduti vastu võtmast tasuma esi-
mise järgu tarbainete eest... Või-
mud on jõetud sundima täitma
vastavaid seadusi“¹⁹⁹.

Augustis saavutas assignaatide
kurs madalseisu — 22% nimisvää-
ruses²⁰⁰. Septembris hakkab nende
kurs mõnevõrra tõusma tänu ül-
dise maksimumi ja sunnime-
etvõttele ja jõuab detsembris
48%-ni. 1794. a. algusest peale al-
gab uus, nüüd juba peatumatu
langus.

Peamiselt endiste privileegritud
seisuste liikmete vastu oli sunna-

¹⁹⁸ A. Maitez, Борьба с гопоровукой..., lk. 289.

¹⁹⁹ Терениска Подеевска, Ленинград 1929, lk. 157.

²⁰⁰ H. Sée, lk. 44.

tud ja metallraha kõibesse tõmbamist
 taotles Konventi 13. novembri dek-
 reet²⁰¹ mille järgi kõik peidetud väärt-
 asjad kuuluvad nende leidmisel
 konfiskeerimisele. 1/20 nende assignaa-
 tides väljendatud väärtusest an-
 takse ülesandjale.

1793. a. 20. märtsil teatas Konvent
 masside nõudmistele järele andes,
 et ta kavatses kehtestada progres-
 siivse maksu luksusele ja nii-
 liikuvale varandusele nii ka kin-
 nisvaradele. Alles vahetult jakobiin-
 liku pöördel, 30. mail astus
 Konvent järjmise samm: teatati,
 et rikkad kodanikud maksusta-
 takse ühe miljardi livre'i ulatu-
 ses²⁰² Laenukvii tungid pidid olema
 kehtivad emigrantide varanduste
 ostuiseel. Tselomulik, et decreet võe-
 ti vastu montanjaari Barère'i ette-
 panekul. Finantside Komiteele tehti
 ülesandeks konvreeetsele abinõude väl-
 jatöötamine.

31. mai - 2. juuni ülestõusu ajal
 oli miljardilise laenu realiseerimi-
 ne populaarseks loominguks²⁰³ Finants-
 side olukorrad oli selline, et laenust
 olenes riigi päästmise pankrotist. Tä-

²⁰¹ Революционное правительство..., lk. 228-229.

²⁰² Революция, lk. 220.

²⁰³ Французская буржуазная революция, lk. 338.

rast ülestõusu õnnestumist teinud ja
 Jakobiniidid Londonis selles küsimuses
 formilised vaidlused, mis näitasid, kui
 võrd Jakobiniide parem liib kartis
 kahjustada suurkapitali huvi. Küsi-
 muse otsustamine liikus ühelt is-
 tungiilt teisele. Finantside Komitee
 esitas uus laenu läbiviimise pro-
 jekt: — neist viis panid ette maksus-
 tada suudlaenuga tulud ja ainult
 ühe nägi ette kapitalide maksusta-
 mist. 29. juunil otsustati lõpuks, et
 laenu ei võeta mitte varanduselt
 ega kapitalilt, vaid tuludelt²⁰⁴. Suud-
 laenust vabastati perekonnainimesed,
 kelle aastane tulu on vähenemine
 10000 livre'i ja vallalised, kelle
 tulu on alla 6000 livre'i. Seega
 allusid maksustamisele tegelikult vaid
 suurkodanused. Oluline oli siin
 kõigepealt puht-politiline kaalutus:
 taotleti enamasti suurkodanlastest
 koosneva žirondiinide partei nõrges-
 tamist. Seoses hebertistide mõju
 tugevnenemisega abandati 3. — 7. sep-
 tembri dekreediga neid määrat: val-
 laliste aastatulust jäeti maksusta-
 mata 1000 livre'i, abieluliste või-
 lastega perekonde aastatulust — 1500 liv-
 re'i pluss 1000 livre'i iga ülal.

²⁰⁴ Революция, новое управление... , стр. 220.

peetava kohta. Kogu ülejäämid tulu kuulus sunllaenuga maksustamiseks, kusjuures proportsioonid olid järgmised: tulult, mille summa on 1000 livre'i või vähem (kaasa arvanata maksustamisest veiba sissetulekut) võetakse laenuks 1/10, tulult 1001 — 2000 livre'i võetakse 2/10, jne. kuni 9000 livre'i ni, millelt võetakse 9/10. 9000 livre'i ületavalt aastatult võetakse seda summat ületava osa tervelt. Sunllaenu teel kokkutulnud assignaadid hävitatakse. Sunllaenu laenuist tõestavad viitingid ei kannu intressi ega lähe käibele, see-est võib neid kasutada maksuühendina rahvusarade ostuisele. Nus seadus pidi vähendama käibivate assignaatide hulka.

Sunllaenu meelgemislegu näitab Konvendi klassipoliitika teatud muutumist: juunis ja juulis jüüdis ~~jüüdis~~ jakobiinide juhtiv grupp (dantonistid) kõigepealt rahustada keskkodanlust. Hebertistide mõju tugevumine viis 3. ja 7. septembri võrõlemisi radikaalse dekreedini.

Jõukama kodanluse vastu sunnitud maksustamispoliitikat teostasid eriti efektiivselt vasempoolseist jakobiinidest Konvendi komissarid.

Nii teatas Laplanche, kes teostas massu-
 kogumist Cheri ja Loireti departe-
 manangudes, 4. oktoobril Rahvapääste-
 komiteele: „Mina poolt siinult ri-
 kastele ja aristokraatidele peale pan-
 dud revolutsioonilised massud ai-
 tavad tublisti kaasa avalise arva-
 mise tõumle ... Homme ma jagan
 igasuguste välgaminekuteta rahvu-
 se poolt 20 livre'i igale 5000-st
 või 6000-st varandusega sammu-
 tile ... Asutanud revolutsioonilise
 heategevuse kassa, ma justkui leid-
 sin nülluse arve”²⁰⁵ Samas kirjas
 teatab ta veel, et ta on „... mak-
 sustanud rikkad revolutsioonilis-
 te massudega vastavalt nende jõu-
 kusele ja eriti nende koduma-
 vastasele käitumisele”²⁰⁶ Samuti an-
 dis Laplanche oma abilistele käsu
 toimida tema eesnõu kohaselt.
 Ja tõesti ei jäänud need maha:
 nad korjasid 249 000 livre'i Vier-
 zoni distriktis, 313 000 livre'i
 Sancerre'i distriktis²⁰⁷. Fouché tea-
 tas avalikult, et temale usaldatud
 juurkonnas „häbene taise olla rik-
 kad” ja praaktiseeris samuti laial-
 daselt rekviireerimisi ja kontributsioone.

²⁰⁵ Революционное правительство..., lk. 229.

²⁰⁶ Lealsamas, lk. 230.

²⁰⁷ А. Майбег, Террор, lk. 71.

Taolised rikkaste marsestaminead
 polnud muudugi reeglina ja neid
 teostasid, toetades kohalikele rikkis-
 tule, vaid ühinevad vasempoolset
 Kouvendi komissariid. Seadusandlu-
 ses ei läinud jakobiinid kaug-
 male eelnevalt käsitletud suundae-
 must.

Eespool toodust nähtub, et jako-
 biinide tööstuspoliitikas oli do-
 mineerinuks joores tööstuse ra-
 kendamine vabariigi kaitse teenis-
 tusse. Sellel alal saavutasidki ja-
 kobiinid silmapaistvaid tulemusi.
 Sõjalise tootmise arendamine toi-
 mus osalt tsiviil tööstuse arel-
 mille reas harudes toimus langus.
 Võitluses sõjatootmise toodangu tõu-
 su eest tuli jakobiinidel võidelda
 selliste tõsiste raskustega nagu
 rea ettevõtjate sabotaaž, tööjõu
 ja toorainete nappus. Neist püü-
 ti üle saada suunivahendite ra-
 kendamisega. Eriti resolventne ja
 isegi vaenulik oli jakobiinide po-
 liitika tööliste suhtes. Jakobiinid
 jätsid kehtima Le Chapelier' sea-
 duse, teostasid laialdaselt tööjõu
 rekviireerimisi, kehtestasid töötam max-
 simumi. Kõige nende abinõude tööliste
 vastane iseloom on veelkorraldus rõ-

lutamisega liiga ilmsel.

Suurt energiat ilmutasid jakobiinid ka võitluses vabariigi finantside seisukorra parandamise eest. Nende poolt teostatud maksimumipoliitika ja sunnivahendid suntsid assig-naatide määruse tustumise protsessi teatud määral aeglustada. Jakobii-nide massivõimude seadusandluse teravik oli suunatud suvkodanlu-se vastu. Eriti ageralt teostasid kohalikel viimase maksustamist va-sempoolseist jakobiinidest Kowendi ko-missariid.

V Jakobiinide sotsiaalmajanduspoliitika 1794. a. kevadel ja suvel ning selle osa jakobiinide diktatuuri languses

Eelnevalt nägime, et jakobiinide, revolutsiooniliste kodanlike demokraatide partei polnud homogeenne ei oma klassikoostiselt ega ka vaadetelt. Tegelikult kujutasid jakobiinid endist Prantsuse ühiskonna revolutsiooni süvendamisest huvitatud kihtide esindajate blokki. Seejuures säilitasid sellesse blokki kuuluvad jõud ka oma erihuvid. Sellest tingituna esines juba 1793. a. jakobiinide sotsiaalmajanduspoliitikas nii seadusandluses kui ka seaduste elluviimisel tunduvaid kõikumisi. Eriti teravalt ilmusid need erihuvid esimest korda 1793. a. septembris. Asi läks teatavasti peaaegu relevantsetud ülestõusuni ja lahendus ajutiselt maksimumipoliitika süvendamisega.

1794. a. alguseks olid nabariigi piirid juba väljaspool hädaohtu. Kõrvaldatud oli ka siseinise kontrevolutsiooni võidud oht. Need asjaolud aitasid nihutada ühised huvid tagajärgidele. Seda teravamalt hakkavad ilmuma blokki kuuluvate eri riikide erihuvid. Selle tagajärjel nõrgenes jakobiinide blokk. Jakobiinide diktatuur oli tekkinud nabariigi seisundi tugevdamiseks; nabariigi tugevnemine omakorda viis aga jakobiinide diktatuuri sotsiaalse baasi ahnemisele.

Jakobiinide diktatuuri aparaadis avaldusid need erihuvid nõude võitluses, mis lõpuks viis lõhe tekkimisele jakobiinide leeris ning hiljem nende diktatuuri langemisele.

1793./94. a. talve lõpul tugevnes toitluskrisis. Kaupluste uste taga seisis lõputud sabad. Kui leiba süüski veel kuidagi saadi, siis teisi olid lood lihaga. Toiduainete puuduse pinnal tekkisid rahutused. Nii tungisid Saint-Antoine'i elanikud 5. vantooi (23. veebruaril) hommikul Vincennes'i jõe kallale talupoegade vanuritele ja võtsid neilt ära toiduained. Realnägi ja kirjutas: "Ühed tassisid nende [toiduainete. - H. L.] eest, teised tassisid need ära igamuguse tasuta. Oma meeleheitel vandusid ta-

lupojad, et nad ei too enam midagi
 Pariisi "208 15. vantoosit (5. märtsil) ra-
 porteeris üks teine vaatleja: "Toidu-
 ainete jaotamisel otsustab jõud ja
 täna hommikul pidi mitu naist
 peaaegu maksma eluga neljandiku
 [naela. — H. L.] või eest "209

Tsitlusrahutuste pinnal muutub
 aktiivseks jakobiinide vasempoolne
 tiib — hebertistid. 1794. a. kevadeks
 on Hébert evolutsioneerunud
 märgatavalt vasemale, peegeldades
 sellega ka nende ühiskondlike jõu-
 dude arengu protsessi, kelle huve ter-
 esindas: revolutsioon ei pidurdanud,
 vaid isegi soodustas väikekodanlike
 teatavate kihtide pauperiseerumist.
 Kui 3. oktoobril 1793. a. "Le Père
 Duchesne" kinnitas, et "... keegi ei
 vääri sellist austust, kui tubli
 suurkaupmees, kaupmees-patrioot..."²¹⁰
 ja veel 27. oktoobril avaldas ka-
 hetsest, et "... maksimumi määra-
 misel ei nähtud ette neid kaotusi,
 mida paratamatult kannavad väi-
 kekaupehed "211 siis vantoosi algul
 ta kirjutab: "Ma ei halletse juur-
 viljaga kauplajat rohkem kui suur-
 kaupmeest, sest ma näen kõigi müü-

²⁰⁸ А. Майев, Борьба с доробужной..., стр. 401-402.

²⁰⁹ Sealtsamas, стр. 401.

²¹⁰ Sealtsamas, стр. 244.

²¹¹ Sealtsamas, стр. 321.

ja te ühist riidet ostjate vastu, leian väikepoodnikel sama palju kurja tahet kui suurkaupmeestel"²¹². Olusat võimalust külluse loomiseks näeb Hebert terrori kahastamatus rakendamises:

"Vältimatult tuleb suurendada revolutsioonilist aruved ja saata ta gij. jotiiniga sees [külla. — H. L.]; ma rannun teile, toiduaineid tuleb külluses"²¹³

5. vantsiid (23. veebruaril) saatis Kordeleede klubi Konventi ametliku deputatsiooni hebertistliku spekulantide karistamise nõudmisega. Vantsiikeskel läheb asi nii kaugele, et hebertistid kutsuvad rahvast rebastatud ülestõusule robespjeristliku valituse vastu. Kuid otustaval momendil ei toetanud laiad massid hebertiste. See seletub asjaoluga, et robespjeristid teostavad teatava taktikalise taandumise, võttes näiliselt omaks terve rea hebertistide nõudmisi ja läksid nendest isegi kaugemale. Nii toimus hebertistide isoleerimine, millele peatselt järgnes nende liivideerimine. Ajalukku läks see manööver vantsi dekreetide nime all.

8. vantsiid (26. veebruaril) esines Saint-Just Rahvapäästekomitee nimel Konventis programmilise kõnega, milles dek-

²¹² D. Maïez, *Торговля с гороховою...*, lk. 406.

²¹³ *Jealousias*, lk. 407.

laareeris: Patriootide omad on püha, kuid vändeseltlaste varandus tuleb jagada õnnetutele" ²¹⁴ Samast päevast pärinev Konvendi dekreet kuulutab, et vabariigi vaenlasiks tunnistatud isikute varandus sekkesteeritakse vabariigi kasuks ²¹⁵. Seda täiendab 13. vantoosi (3. märtsi) dekreet ²¹⁶, mis käsib kohalikel võimudel koostada puudustkaunatavate patriootide nimekirjad, samuti revolutsiooni vältel aretseeritud omad. Rahvajäättekomiteele tehakse ülesandeks väljja töötada konkreetsed abinõud puudustkaunatajate abistamiseks revolutsiooni vandenlaste arvel.

Mathiezi on vantoosi dekreetide tähendust üle hinnanud, käsitledes neid robespijeristide sotsiaalpoliitilise programmiina. Mathiezi arvates viinuks selle programmi teostamine niisuguse riigikorra kehtestamisele, mis valitseuks tõeline võrdus. Tegelikult polnud tõusva kapitalismi tingimustes niisuguse korra kehtestamiseks mingit pinda: "... Prantsusmaal endal polnud sotsialismile materiaalseid eeldusi, polnud panku, sündinudate kapitaliste, masinatööstust, raudteid..." ²¹⁷. Демократический диктатор, millele oli

²¹⁴ Cf. Манфред, lk. 139.

²¹⁵ Слово в истории в документах..., lk. 183.

²¹⁶ Революционное правительство..., lk. 259-260.

²¹⁷ В. И. Ленин, Соч., т. 25, lk. 102.

ka jakobiinide diktatuur " ... ei suuda
 püüdnud ... kapitalismi aluseid. Ta
 suudab parimal juhul läbi viia maa-
 omandi põhjaliku ümberjaotamise ta-
 lurahva kasuks... ²¹⁸ ja robespjeris-
 tid ei teinudki tõsisemat katset
 püüdnud kannatajate patriootide abista-
 miseks aretseritud kontrrrevolutsionää-
 riide arvul. Pärast hebertistide pu-
 rustamist leidis nantooi seadusand-
 lus " ... vaid nõrka peegeldumist va-
 lituse praktilises tegevuses. ²¹⁹ Varan-
 dusega patriootide ja kontrrrevolutsio-
 näärude nimekirjade koostamine ede-
 nes aeglaselt. Lõpuks asendas 11. mai
 dekreet " kahtlaste " aretseritud va-
 randuste jagamise püüdnud kannata-
 vatele patriootidele toetuse organi-
 seerimisega põdurale ja vigasele
 ja saatis sellega nantooi seadusand-
 luse lõplikult erri ²²⁰ 24. mail määr-
 rati Pariisi vigastele kerjustele iga-
 päevane toetus 15 - 20 sou suuruses
 summas. Sel palliaatsel abinõul pol-
 nud plebeiliste masside seisukohalt
 peaaegu mingit tähtsust. Jakobiidid
 ei rikkunud kodanliku eraomandi
 puutumatuse põhimõtet kuidu kui
 ainult äärmise vajaduse korral. Sel-
 liselt polnud aga mõeldav tõhus

²¹⁸ V. I. Lenin, Teosed, 9. kd., lk. 38-39.

²¹⁹ Французская буржуазная революция, lk. 462-463.

²²⁰ Leabimas, lk. 472.

sotsiaalne hoolekanne. Vantosis ei ole
 laialdasena proklamatsioon, mandas
 ta lõpuks äbariüks kodanikuks
 heategevuseks.

Paralleelselt väikekodanuse ühe osa
 vaesumisega toimus teise rikkastumi-
 ne. Vaatamata kõigile jakobiinide
 poolt rakendatavale kitsendustele
 rekruteerus linna ja maa väike-
 kodanikest rihtidest pidevalt uu-
 mskodanlus. Selle kohta märgib En-
 gels, et kodanlus "... arenes ...
 kiiresti juba revolutsiooni kestel, ühelt
 poolt aadlilt ja riikult konfiskee-
 ritud ning siis edasiinõudud maa-
 omandiga spekulatsioonide abil ja tei-
 selt poolt sel teel, et ta sõjaväeva-
 rustajate kaudu pettis oma rahvast²²¹.
 Spekulatiivsed elemendid osutasid
 revolutsioonilise valituse majandus-
 poliitikaile ägedat vastupanu. See
 suurenes sedamööda, kuidas para-
 nes olukord riigis.

Oma agentuur kujunes umskodan-
 lused ka jakobiinide hulgas. Pa-
 rempoolsed jakobiinid - dantonistid -
 esinesid juba 1792. ja 1793. a. kodan-
 liku eraomandi järjekindlate kaits-
 jateks. Oma avamise päeval, 11. sep-
 tembril 1792. a. dekreetis Rahvuskonvent
 Dantoni ettepanekul, et "... isiku- ja

²²¹ F. Engels, Anti-Dühring, lk. 226.

omandi puutumatus on rogu rahvuse
 kaitse all ²²² jällegi Dantoni ettepane-
 nel kehtetat. 1793. a. 18. märtsil sur-
 manuhtlus agraar seaduse (maa vörd-
 se ümberjaotamise) esitamise eest.
 Täbaralt kirjutas juba tolle perioodi
 Dantoni kohta Marx: „Vaatamata sel-
 lele, et ta asus Mäe tipul, oli ta
 teatud määral S.oo juhiks ²²³ 1794. a.
 nõudsid dantonistid energiliselt se-
 nise sotsiaalmajanduslike kursi muut-
 mist — maksimumipoliitika tõdren-
 damist ja spekulantide vastu sui-
 natud seadusandluse kaotamist. Sel-
 pinnal tekitab dantonistide kokkupõr-
 ge jakobiinide bloki domineeriva
 rühmitise — robespjeristidega — mil-
 le tulemusena on dantonistide liid-
 rite giljotineerimine. Viimane asjaolu
 määrab uskodanuse lõplikku semal-
 demist revolutsioonist.

Nii vasem- kui ka parempoolse
 elementide semaldumist jakobiinidest
 soodustas eriti jakobiinide 1794. a.
 kevade ja suve sotsiaalmajanduspo-
 liitika.

Nagu selnevalt nägime, lahendasid
 jakobiinid 1793. a. suvel talu oeg-
 konna enamuse enam-vähem
 vastuvõetavalt agraarala kolm põhi-

²²² Революционное правительство..., lk. 146.

²²³ К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. III, lk. 609.

probleemi. Kuid talupoegade petitioonides püstitati veel terve rida nõudmisi, mida aga jakobiinid ei suutnud või ei tahtnud lahendada. Kuna „agraraarseaduse“ — maa võrdse ümberjagamise — projekti esitamise eest kehtis endiselt surmanuhtlus, siis seda petitioonides otseselt ei nõuta. Küll aga esineb ta tihti varjatud kujul — nõutakse farmide suuruse vähenemist²²⁴. Eriti saagevad talupoegade seda laadi nõudmised 1794. a. kevadel, mil oli enam-vähem lõpule jõudmas 1793. a. suvel dekreeti teeritud agraraanordude elluviimise ja ilmus, et talupoegade maaühja kustutamiseks oleks võimalik veel palju ära teha, seda eriti kulakute ja farmeriite arvul, kes olid endile haaranud lõviosa emigrantide maadest. 19. maist 1794. a. pärinev Gersi departemangu ühe rahvaühingu aadress Konvendiile nõuab piiripane mist rikkaste farmeriite ahnusele ja teeb ettepaneku, et ükski kodanik ei tohi võtta reuolile rohkem kui ühe farmi²²⁵. Páside — Calais' departemangu talupojad, pöördudes Konvendi poole, nõuavad samuti: „Paljud.. farmid tuleks edasi

²²⁴ Французская буржуазная революция, к. 382.

²²⁵ Русская история в документах..., к. 189 — 190.

müüa. Enamik esimesse perioodi kuulu-
vatest rahvusvarade fondi müükidest
oli ebaõige, kusjuures teinisti
müüdi farm, millel 400 arpanti ja
isegi rohkeni maad. Need farme-
rid on nii võimsad, et meie de-
partemangus kolmel neidest on maa-
tükk pikkusega 2 lieu'd ja laiuse-
ga 2 lieu'd ja need pole veel õi-
ge suuremad. Kui annuleerida need
tehingud, siis on vaja maamüüki teos-
tada väikese tükkide kaupa ²²⁶.

Côte-d'Or departemangu Pruisi rah-
väähingu petitsioon 20. juulist nõuab
seaduse andmist, mis keelaks oma val-
duses pidada neid maid, mida ei
sundu ta harida isikliku tööga ²²⁷. Sa-
ma nõuavad Jura departemangu
kahe rahväähingu petitsioonid 16. juu-
lil 1794. a. ²²⁸. Nad juhivad tähelepanu
kubakante kuritarvitustele, kes ostsid
kokku suurel hulgal maid, ja ren-
tisid seda hiljem kõrge tasu eest
kehvikeile.

Ent jakobiinid ei rahuldanud neid
talurahvamaaside nõudmisi, sest nende
klassisolemus ei lubanud sellisel mää-
ral rikendada kodanlike omandi puu-
tumatusse põhimõtet. 1793. a. 3. ja 10.
juuni ning 17. juuli dekreedid jäid

²²⁶ Новая история в документах..., lk. 190.

²²⁷ Seal sameas, lk. 189.

²²⁸ Seal sameas, lk. 189.

jakobiinide kõige kõige male minevama-
teks sammudeks agrarismis.

Miisid ei vastanud jakobiinide ag-
raarpoliitika 1794. a. kevadel ja su-
vel enam küllakohvistu huvidele.
Välseim osa talu-egkonnast, samuti
keskmised olid rahutud seetõttu, et
konfiskeeritud emigrantide maad sat-
tusid peamiselt linna- ja maako-
stauluse kätte ja taotles nuid maa-
saamist farמיד vähendamise teel,
või müümata rahvusvarade jagamist
või vähemalt nende müügi korra muut-
mist müüdavate maade suurema tü-
keldamise suunas. Teisest küljest, se-
damööda, kuidas küllakostaulus ra-
huldas oma maad, seeläbi ta
revolutsioonilisest valitsusest ja tun-
des, et vabariigi armee võitluga
on tema omadusõigus kindlustatud
avaldas rahulolematust Rahva pääs-
tekomitee poliitikaga, eriti majan-
duselu reglementeerimisega.

1793. a. sügisel olid jakobiinid
rakendanud rea radikaalseid abi-
nõusid vabariigi päästmiseks teda
ähvardavast nälgist ja sellega kaas-
nevast välise ja sisevise kontre-
volutsiooni kombineeritud peale-tungi-
nõidu ohust. Robespjéristide, jako-
biinide bloki domineeriva rühmitise
radikalismi terve rea sotsiaal-ma-

ja anduslike, eriti aga toitlusalaste probleemide lahendamisel tingis algul "pööraste" hiljem hebertistide poole kaldumate plebeiliste masside pidev surve, aga ka sõja ja revolutsiooni vajadused. Riigivõimude sekumise majandusellu oli jakobiinidele vaid ajutiseks abinõuks, mitte printsiibiks. Robespierre kinnitas kordusalt, et maksimum on Konvencile peale summitud. Erakordsete vajaduste äralanemine — interventide ja oma maa kontrerevolutsioonäride liiuasamine — jakobiinide bloki lõhenemine, tugevuse surve kodanuse ning väikekodanuse jõukama osa poalt pidinüma ja viiski maksimumipoliitika lõdvendamiseni. 14. vantoosit (5. märtsil) teatas Barrère, et "on võimalik kaubandust tõrjendada, mitte aga tappa"²²⁹. See avaldus oli iseloomulik uuele nersile majanduspoliitikas. 20. vantoosit (11. märtsil) tühistati esimene järge tarbainete väljaveo keeld. Surmanuhtlus spekulatsioonide eest jäeti kehtima vaid juhul, kui spekulatsioon toimis kontrerevolutsioonilise eesmärgiga. Kehtestati terve karistuste gradatsioon. See ka lakkas kehtimast 1793. a. 26. juulis saadus, mis tundis spekulatsiooni füles.

²²⁹А. Майев, Топота с доробузною..., lk. 423.

ostmise) eest vaid üht karistust – sur-
manuhtlust. 9. Jünnuaali (29. märtsi)
dekreediga kaotati revolutsiooniline ar-
mee. Kehtestati uued, igas distriktis
eri sugused maksimumhinnad terve-
le reale laiaatarkaupadele. Uued
hinnad olid endistest tunduvalt kõr-
gemad. 12. Jünnuaali (1. aprilli) dek-
reet kaotas aruannete esitamise ko-
lustuse oma äritegevuse kohta väi-
nekaupmeestelt, ent suurkaupmehed
olid endiselt kohustatud esitama
aruandeid kohalikele võimudele, „... just-
kui alla kriipetades, et uus maks-
imum tuleb teatud määrad vastu
väikeomanike ja väikekaupmeeste hu-
videle ...”²³⁰ Sisuliselt tekkis uus,
kolmas maksimum. Sii kontrolli kõr-
ge määral ka uued hinnad kait-
sened tarbija huve märksa vähem
kui 1793. a. toitlusalane seadusand-
lus. Tekkis jällegi 1000ne pind spe-
kulatsiooniks. Maksimum kaotas oma
endise tähtsuse. „Kolmanda maks-
imumi” põhieesmärgiks oli kaubaring-
luse taaseslustamine. 23. Jünnuaa-
lit (12. aprillil) nimetab Fleuriot
sarlata niidens inimesi, kes levitavad
uusidust, nagu poleks kaupmehed
Pariisis väljaspool hädaohu²³¹. Kui

²³⁰ Французская буржуазная революция, lk. 473.
²³¹ А. Майеэ, Борода с дородовиной..., lk. 425.

20. Jüermiinaalil (9. aprillil) keegi Lel-
lievre tegi ettepaneku lubada kaup-
lemisega tegelda vaid neil, kes on lä-
bi teinud erilise puhastuse, mis
järgmisel päeval ta aretseriti' Rahva-
päästekomitee käsul²³². Samal ajal
muutub Mathiezi järgi Konvendi ko-
missaride ja Rahvapäästekomitee va-
helises kirjavahetuses maksimumi küsi-
mus teisejärguliseks²³³. 27. Jüermiinaali
(16. aprillil) dekreet säilitas rekviree-
rimisõiguse ainult Toitus- ja Vares-
tuskomiteedele ja tegevarmee komissa-
ridele²³⁴.

2. Jüermiinaalil (21. aprillil) pidas Rah-
va päästekomitee vajalikkus eraldada
maksimumiseaduse alt ree nn. étouf-
fes de luxe — bätist, meesliin, gaas-
riie, pitsid jms.²³⁵ Neid võidi nüüd
sest peale müüa vaba kokkuleppe
alusel kujuneva hinnaga. Seda mo-
ti seeriti väitega, et luksusartikli-
te hinna kunstlik alandamine on
soodne vaid rikkastele. Mõni päev en-
ne Robespierre'i langust tõstis Rahva-
päästekomitee seebihinda, et ergutada
nabrikaute alustama uuesti tootmist²³⁶.

²³² A. Maizey, *Tropoda s gorodovuznoj...*, lk. 425.

²³³ *sealsamas*, lk. 430.

²³⁴ *sealsamas*, lk. 424.

²³⁵ E. B. Шаповал, lk. 360.

²³⁶ A. Maizey, *Tropoda s gorodovuznoj...*, 427.

Mii oli Rahvapöälte konitee ise sunni-
tud rikkuma massimunniseadust.

Ent nabariigi toitusolekord pot-
nud 1794. a. suvel veel kuigi palju-
töötan ja 8. messidooris (26. juunil)
on Konvent sunnitud välja andma
dekreedi kogu saagi täielikust rek-
vireerimisest. Rekviireerimisele allusid
kõik viljaligid ja keert. 8. messidoo-
ri dekreedid järgi tuli igas kommu-
nis sisse seada erilised raamatud,
kuhu talupoeg pidi märkima kogu
oma saagi, maha arvama oma
tarviduste rahuldamiseks ja seenuks
müües vilja. Petriuse eest ähvardas
vilja konfiskeerimine. 8. messidoori dek-
reet läks kangemale 1793. a. 11. sep-
tembri seadusest: viimases ei näh-
tud ette üldist rekviireerimist, ta
eesmärgiks oli kõigepealt turgude ra-
rustamine ja ta ei hävitunud kau-
banduse vabadust. Mathiezi järgi
8. messidoori dekreet oli tähtsaks
sammuks teel kommunistile rahva
toitlustamise alal²³³. See, misde täiesti
ekstlik väide on tüüpiline Mathiezi-
le, kes ka nunnel juhtudel püüdis
Robespierre'ile omistada sotsialistlik-
ke tendentse.

8. messidoori seadus vastas miidugi
linna- ja maakehviste taotlustele. Kuud

²³³ A. Maizey, Борьба с голодовкой..., lk. 434.

nagu nägime, ei teinud jakobiinid
 1794. a. midagi küllakelhvistu heaks
 agrararküsimuses. Saunuti andis jako-
 biinide eelneund seadusandlus õige
 arvavad võimalused spekulatsiooniks
 teiste laiatarbekaupadega, mis käis
 risti vastu kelhvistu huvidele. Lisaks
 võisid uue seaduse kelhvistule vähegi
 märgatavad positiivsed tulemused ilu-
 neda alles sügisel. Teiselt poolt
 tähendas see dekreet jakobiinide ja
 talupoegade-väikeomanike arvuka ri-
 hi vahekorvi, rääkimata ketanlu-
 sest, kellel juba ammu polnud põh-
 just helligitada õrnumaid tundeid
 jakobiinide vastu ja kes talusid
 neid vaid seetõttu, et kartsid ja-
 kobiinide kukutamise korral kaota-
 da revolutsiooni ajal omandatud maa.
 Uue seaduse võttis küll jõukam osa
 vastu väga vaenukult. Antud kü-
 simuses järgnesid küllakodanusele ka
 keskmikud. Siin seal minnakse üle
 otsele relvastatud vastupanule rek-
 viireerijatele. Juba 1794. a. algul kir-
 jutas Konvendi komisсар Lefiot
 Orléanist, et Belleville'i ja Léré'
 kommunid võtsid vangji rühma rek-
 visitsioonide toimepanemiseks saadetud
 rahvuskaartlasi.²³⁸ 1794. a. juuni lõpus
 Loge'i küllakeses kann talupoega, ven-

²³⁸ А. Майер, Борьба с городоюзной..., lk. 357.

naad Chaperout'id, selle asemel, et
alluda seadusele, barrikadeeritud oma
suurtalus, tapid 5 ja haavasiid
17 rahvuskäärlast²³⁹ kaudest jagusa-
mises tuli maja põletada.

Kehvikonna eemaldumisele jako-
biinidest viitas kaasa ka jakobiini-
de töölispoliitika. Muide, antud
töös on terminid 'tööline' tarvita-
tud tavalisest veidi erinevas laie-
mas tähenduses: selle all mõeldak-
se kõiki pidevalt palga eest füü-
silise tööga tegelevaid inimesi. Töö-
lisi tänapäeva mõttes leidis tol-
le aegsel Prantsusmaal üpris taga-
sihoidlikul hulgal. Nagu nägime,
ajasiid jakobiinid juba 1793. a. töö-
liste suhtes allavõrutatult väenu-
likku poliitikat — see väljendus
Le Chapelier' seaduse kehtimajät-
mises ja tema karmis rakendamises
eriti aga töötasu maksimumi-
kehtestamises ja tööjõu rekvisitsioo-
nide laialdases rakendamises. Kõik
need jooned on veelgi tugevamaid
kehtid omased jakobiinide töölispo-
liitikal ka 1794. a. kevadel ja
suvel. Nii saatsid Pariisi ühe tu-
bakanamufaktuuri töölised 11. ap-
rillil oma delegaatsiooni nüüd juba
mitte enam hebertistlikku Kommu-

²³⁹ A. Майев, Труды с гороховиной..., lk. 355.

ni taotlema töötasu tõstmist. Robespierist Peillan teatas tööliste, et nende nõudmisi läbi ei vaadata, küll aga tuleb seaduse täit rangust rakendada munitsipaliteedi loata koalitsiooni korraldamisel tööliste suhtes.²⁴⁰ Delegatsioon kõneleja arreteeriti. "Tööliste meelest näitlikult, et kõik muutava Hogue tööliste vastu summutud seadused jäävad jõusse"²⁴¹ 9. floreaalil (28. aprillil) surus munitsipaliteet maha sadama tööliste koalitsiooni, mille eesmärgiks oli töötasu suurendamine.²⁴² Sadama inspektorile anti käsk arreteerida esiveedajad. Kommuni 16. floreaali (5. mai) proklamatsioon sisaldas ähvardus anda viivitamatult kohtu alla kõik tööliised, kes lahkuvad töölt.²⁴³ Väga laialdaselt hakatakse teostama tööjõu reviireerimisi. Seda rakendati isegi käsitööliste suhtes. Siis kuulutati 1794. a. 1. märtsil (9. vantoosil) reviireeritaks kõik kingsepatöökojad ja iga kingsepa kohustati kohalikele administratsioonile üle andma 2 paari saapaid iga 10 päeva kohta.²⁴⁴ Rahvapääste komitee 15. floreaali (4. mai)

²⁴⁰ Французская буржуазная революция, т. 465.

²⁴¹ Sealhamas.

²⁴² А. Матвеев, Борьба с городовичной..., т. 442.

²⁴³ Sealhamas, т. 443.

²⁴⁴ Е. В. Ткачев, т. 312.

määrus käsib Transpordikomiteed asu-
 tada töökoda uuelte valmistamises
 ja rekvireerida selleks vajalik hulk
 vastava eriala töölisi²⁴⁵. Kõnendi
 dekreet samast kuupäevast kuulutab
 mobiliseeritaks kõik tootmises ja trans-
 pordis töötavad inimesed, samuti esime-
 se järge tarbekaaride müüjad²⁴⁶. 5. mail
 (18. juunil) pöördus Pariisi Kom-
 muni pealinna töötava elanikkonna
 poole ähvardava proklamatsiooniga,
 milles tööliste nõitus töötamistõesti-
 se eest nõudustati kontrevolutsiooni-
 ga. 11. juunil (30. mail) dekreet kuu-
 lutas lõikuse läbiviimiseks rekviree-
 ritaks kõik maal elavad ja tavali-
 selt lõikustöödel töötanud inimesed²⁴⁷. Töö-
 tam fikseeritakse nõimude poolt prod-
 teist korda kõrgem 1790. a. omast,
 vaatamata sellele, et elukallidus oli
 vahel kasvanud mitu korda. Rah-
 va päärtekomitee 13. juunil (1. juu-
 ni) määrus keelas administratsioonid
 ja sektiioonide nõimorganid tõsta
 ühiskondlikel töödel töötajate palke²⁴⁸.
 Järele andes vabrikantide nõudmiste-
 le, kuulutati 1. termidoorid (19. juulil)

²⁴⁵ Революционное правительство..., lk. 246.

²⁴⁶ Французская буржуазная революция, lk. 466.

²⁴⁷ Революционное правительство..., lk. 246 - 247.

²⁴⁸ seal samas, lk. 247 - 248.

rekviireeritud kõik klassi tööliste²⁴⁹ keid
kohustati pöörduma tagasi oma töö-
kodadesse ja jätkama tööd.

Tööliste püüdsid rekviireerimist
igati kõrvale hoida. See muutis nii
harrilikus nähtuseks, et peaaegu iga
Rahva päästekomitee määrus lõppes
sõnadega: „les ouvriers qui ne se
conformeront pas à la requisition
seront considérés comme suspects“²⁵⁰.
Vaanga määramata ajaks, mõningate
ebasoodsate asjaolude kaasmisel ka
giljotiin ähvardas rekviireerimistest
kõrvalehoiduvaid töölisi.

Rekviireeritud tööliste olukord oli
eriti raske, sest neil polnud võima-
lik kasutada seda võitlustahendit,
mis siiski jäi eraltevõtete tööliste-
le — igalüks võis individuaalselt tööst
keelduda. Riigitöödel töötajate ras-
kest olukorrast annab tunnistust Bor-
deaux' sõdamatööliste poolt esita-
tud nõudmine: lubatagu neil õhtu-
ti koju minnes kaasa võtta tööst
järelejäänud punklotse²⁵¹. Võttes ar-
vesse, et tööliste teenisid vaid 50 sou
(2 livre'i; 50 sentiini) päevas, samal
ajal kui eraltevõtjad maksid 3-3,5
livre'i, rahuldab munitipalitseid töö-

²⁴⁹ E. B. Шапел, lk. 415.

²⁵⁰ Sealtsamas, lk. 422.

²⁵¹ A. Матёз, Труды с городовичной..., lk. 414.

liste jalve

Kuni hebertistliku Pariisi Kommu-
ni poolt töötasu maksimumi tegeli-
kult ei rakendatud, siis 1794. a. juu-
lis, mõni päev enne robespjeristide
langust viidi see sisse ka Pariisis.
See asjaolu kehtes välja teravaid
proteste tööliste poolt. Kindlasti
põlmed töötasu maksimumi sisse-
viimise oia väike ka Pariisi tööliste
nõrdenisi üksikutes suhtumises ja-
kobiinide langusse.

Vaatamata kõigile jakobiinide
poolt finantsasjade parandamiseks
rakendatud abinõudele, algas 1794. a.
jaanuaris jällegi assignaatide
kursi langus. Märtsis-aprillis on
assignaatide kursis 36% nimismäär-
tusest²⁵² 23. floreaalis (12. mail) and-
sid jakobiinid dekreedid, mis nägi
ette rea karistusi inimestele "... kes
püüavad madaldada assignaati-
de kursi ja lubavad endale müüa
kaupu maksimumist kõrgemalt..."²⁵³
Kuni 6-kuise arestiga karistatavate
inimide, kes võtavad oia "... metall-
raha ostust ja müügist, erineva hin-
na nõudmisest või pakkimisest sol-
tuvast sellest, kas maksustada metall-
raha või assignaatidega..."²⁵⁴ ja-

²⁵² H. Sée, lk. 44.

²⁵³ Революционное право... lk. 209.

²⁵⁴ sealsamas.

miti karistatuse dekreedi järgi iga-
 suguseid kõnelusi, mis võivad dis-
 krediteerida assignaate. Juhul, kui
 see kehtegu on toimne pandud ra-
 bariigi vaevalaste abistamise es-
 märkega rakendatuse surmanuht-
 lust. Muidugi jättis see klausel
 kohtule avara tõlgitsemisvabadu-
 se. Tarle arvates hukkus assigna-
 aatide suhtes tarvitatud lugu-
 pidamatute väljenduste pärast
 rahkesti inimesi²⁵⁵. Nii gijlotineeri-
 ti 22. prerivaalil (10. juunil) ajistaa-
 sis kahtlustatuna keegi Mallier,
 järgmisel päeval vennaad Vanand's
 juu. Keid omal 29. prerivaali (17. juu-
 ni) määruses²⁵⁶ oli Rahvapäärtekomii-
 tee ise sunnitud tunnistama assigna-
 aatide mitte täisväärtuslikkust. Mär-
 gitakse, et põllu töölised nõuavad
 kohati pakka naturas ja seejuu-
 res 1790. a. omast poolteist kor-
 da kõrgemat. Üldise maksimumi
 ni dekreedid järgi oli neil sellens
 miide täielik õigus. Määrus aga
 lubab naturas taruda neis kohta-
 des, kus see ka varem on numbens
 olund, kuid töötase ei tohi sel ju-
 hul olla kõrgem 1790. a. omast.
 Rahas tasutav pakka või osa sellest

²⁵⁵ E. B. Tarle, lk. 334.

²⁵⁶ Революционное правительство..., lk. 248-249.

peab aga ületama poolteist korda
1790. a. vastava jalga.

Nii oldi lõppude lõpus siiski
seennitud ametlikult sanktsioneerima
assignaatide kursi langust.

1794. a. kevadel ja suvel lagunes
see revolutsiooni edasiarendamisest
ja tema saavutuste kaitsmisest hu-
vitatud jõudude blokk, mis aasta
tagasi, 1793. a. kevadel oli oma
tahte tööriistana esile nihutanud
jakobiinid. 1794. a. kevadel olid
jakobiinide sisevõitluses võitjaks
jäänud robespijeristid kindralid
ilma arveeta. Objektivselt võttes
oligi võimatu ajada niisugust
sotsiaalmajanduslikku poliitikat,
mis olmas muuteline rahuldama
kõiki sellesse blokki kuulunud
ühiskondlikke grupeeringuid. Sellest
sunnabki meile tunnustat jakobii-
nide poliitika 1794. a. kevadel ja
suvel. Nagu nägime, ei teinud
jakobiinid külas mingeid mõõdu-
si kehviinile, kelle maanälg jäi
rahuldamata. Samal ajal aga keh-
testati nende suhtes peaaegu sumi-
töörežiim. Külakehviinide olukordest
halvendas ka maksimumipoliitika
lõdvendamine. Töölisvastane seades-
anollus ja selle täpiperalne teitmine
eriti aga "kolmas maksimum" elmad.

elased jakobiinidest töölised. See ja jakobiinide languse ajalugu näitab meile et kodanlik revolutsioon ei saa töötavate ja ekspluaatavate hukade miljoneid vähegi pikema ajaks kodanluse ümber kokkoleida just sellepärast, et nad on töötajad ja ekspluaatavad...²⁵⁷ Jäänuks ilma rahvamaasidest toetusest, jakobiinide olukattur pidi hävinema ja hävineski, sest "1793. a. jakobiinide ajalooline suurus seisis selles, et nad olid "jakobiinid rahvaga", rahva revolutsioonilise enamusena, oma aja revolutsiooniliste esirindlike klassidega"²⁵⁸

Kiisus osutus jakobiinlik valitsus 1794. a. suvel oma majanduspoliitika tegevajärjel tõlise konflikti seisundis olevaks mitte ainult keelakehviistuga, vaid ka linna plebeiliste rihtidega.

Kui jakobiinide ja plebeiliste masside sidemete lõdvenemine oli 1794. a. Prantsusmaal kujunenud poliitilise olukorra üheks iseloomulikuks joonaks, siis teiseks oli jõukama kodanluse jakobiinide vastase võitluse teravnemine. Kodanlus teotles maksimumipoliitika likvideerimist, kaubanduse

²⁵⁷ J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 101.

²⁵⁸ B. H. Lenin, Col., t. 24, lk. 495.

ja tööstuse piiramata vabaduse taastamist. Hüla kodanlus, kelle revolutsiooni ajal emandatud vabadused olid vabariigi armee võitlusega kindlustatud, taevates kogu lõikase natsionaliseerimise pärast, jakobiinide poolt tema röövellikuks spekulatiivsele rikkastumisele tehtavate takistuste pärast. Kogu lõikase natsionaliseerimise vastu astusid ka keskmised. Ka prantslaste eseste kohta kehtivad Marxi poolt sakslaste suhtumise muutumist iseloomustavad sõnad: "... kogu nende inimeste mass, kes algul olid revolutsiooni vaimustatud sõbrad, muutus nüüd tema ägedateks vastasteks" ²⁵⁹.

Kõikides temale nii vasakult kui ka paremalt avaldatava sursel all, 1794. a. kevadel Konvent, milles nüüd domineerisid robespijeristid, "... võttis hoogu ulatuslikuks üritusteks, aga nende teostamiseks ei omanud vajalikku tuge, ei teadnud isegi, millisele klassile on tarvis toetuda selle või teise ürituse läbiviimiseks" ²⁶⁰.

Jakobiinide diiktatuur, olles täitnud oma ajaloolise missiooni, olles pühkinud "... ühe korraga, nagu nõia.

²⁵⁹ K. Marks ja fr. Engels, *Сор.*, т. V, lk. 8.

²⁶⁰ В. И. Ленин, *Сор.*, т. 29, lk. 182-183.

näel, kõik feodalismi jäänuised Prantsusmaale pinnalt ²⁶¹ oli muutunud takistuseks kapitalismi edasisele arengule maal ning seetõttu oli 9. termidoori riigipöörde sama seaduspärane sündmus, kui omal ajal 31. mai - 2. juuni rahvailestõus. Välise hädaohu kõrvaldamisega langes ära vajadus mobiliseerida rahvamahe kodanlike revolutsiooni kaitses. Kindlalt jalad alla saanud kodanlus ruttas kõrvaldama tema rikkastumist pidurdavat diktaatorit.

---

²⁶¹ K. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. V, лк. 206.

Lõppsõna.

Jakobiinid tulid nõimule revolutsiooni raskeimal momendil. Nende esimeseks ülesandeks oli mobiliseerida prantsuse rahvamaasse revolutsiooniseeriste saavutuste kaitsmisele. Selleks tuli aga viia lõpule feodalismi hävitamine, samuti viia revolutsioon mõnevõrra kõrgemale tema otsestest, punktotaanline eesmärkidest. See ilmneb selgesti jakobiinide sotsiaal-majanduspoliitikast.

Kõigepealt lahendasid jakobiinid agraar küsimuse. Kõigi maa fondi võrdset ümberjagamist Prantsusmaal ei toimunud ja isegi mõisnike maaomand muutuma tu eraomandi liigina tublisti kärbitud kujul säilis, tuleb agraar küsimuse lahendamist Prantsusmaal hinnata kui revolutsioonilist. Talupojad vabanesid vägjaostata seni feodaali kasuks kaotatud koormistest ja said seni nende kasutada olnud maa täisõigustlikeks omanikeks. Lisaks suurenes talu-

proletaaride käes oleva maa hulka ko-
 gukonnamaa ja emigrantide ning
 kirikumaa arvel. Agrariaaride ühis-
 se radikaalse lähendamise tõelise
 revolutsiooni saavutamise kaitsele Prant-
 smaa elanikkonna põhimassi-
 talupojad. Tõsi, nagu nägime, toetas
 taluproletaaride jõukam osa jakobiini-
 ne vaimi tingimisi ja 1794. a. su-
 vel kaldus lõplikult nende vastas-
 te leeri.

Tõhutu suur oli ka jakobiini-
 de poolt teostatud maksimumipolii-
 tika tähtsus. Revolutsiooni ja sõja-
 ga kaasnenud esimese järge tarbe-
 ainete puudus, mida teravdasid 1792.
 ja 1793. a. ikaldused, nõudis kategoo-
 riliselt riigi vahetsegamist majan-
 dusellu. Plebeiliste masside surve,
 keda majanduslikud raskused taba-
 sid valusaimini, rakendasid jakobi-
 iniid energilisi vahendeid rahve-
 hulka ole viletsuse leevendamiseks.
 Riigi toitluspoliitika etal jakobiinid
 ei hülanud kunagi sellise järje-
 kindlusega kui feedaalkorra hä-
 vitamisel, pole kahtlust, et maxi-
 mum ja rekvizitsioonid päästsid
 plebeilised massid (kõigepealt Parii-
 sis) näljasurmast, tagasid ar mee
 regulaarse varustamise toidumaa
 ja rüüstusega.

Jakobiinide sotsiaalmajanduspoliitika oleme sunnitud konsta teerimata tunduvad kõikumisi kord vasakule kord paremale. Nagu nägime, ilmutasid jakobiinid 1793. a. mõne probleemi lahendamisel tõeliselt revolutsioonilist energiat ja järjekindlust. See käib esmajoonel nende agraar- ja toiduspoliitika kohta, millega nad tulid vastu teelu-öögede enamike ja linna plebeiliste masside taotlustele. Teisest küljest kandis aga jakobiinide töölispoliitika juba tollal rõhutatult tööliste vastast iseloomu. Kordumalt deklareerisid jakobiinid erasomandi puutumatuse põhimõtet ja kees vähegi võimalik, järgisid seda ka praktikas. Eriti kõikuva iseloomuga oli jakobiinide sotsiaalmajanduspoliitika 1794. a. kevadel ja suvel, nagu ilmnes eelmisest peatükist.

Millegee seletada selliseid kõikumisi jakobiinide sotsiaalmajanduspoliitikas? Kes olid siis õieti jakobiinid?

Eelnevalt oli meil kordumalt võimalus osutada rahvamasside surve otustavale osale terve rea radikaalsete sotsiaalmajandusalaste dekreetide väljasaandmisel. Tuleb teonitada, et just plebeiliste hulkade vahetu

surve oli peategevus, mis tingis jakobiinide radikalismi paljude küsimuste lahendamisel. Praantuse kodanliku revolutsiooni näigus tõestus veel kord, et "... ainult talu proegkonna ja proletariaadi, "linna plebeilise elemendi" vahelise segamine on suuteline tõsiselt edasi viima kodanliku revolutsiooni ..."²⁶² 1793. a. teisel poolel olid jakobiinid suurelt osalt nende masside tahte täitjad. Just selliselt tuleb mõista Lenini tuntud väljendeid, milles ta nimetab jakobiinide diktatuurid "proletariaadi ja väikekodanluse ühiskondlike alamkihtide."²⁶³ diktatuuriks, ja teisel märgib, et 1793. a. jakobiinid olid olid linnas ja maakehviista esindajad,²⁶⁴ samuti Lenini väidet, et "Konvent oli nimelt alamrahva, s. o. linna- ja külakehviista madalimate kihtide diktatuur"²⁶⁵

Jakobiinide võimuletuleku põhjustest kõneldes vägivane, et jakobiinide selja-taga seisid need ühiskondlikud jõud, kes olid huvitatud revolutsiooni edasiarendamisest ja taasaarmutuste kaitsmisest kontrrrevolutsiooni peale tungi vastu, s. t. praantuse

²⁶² В. И. Ленин, Соч., т. 15, стр. 43-44.

²⁶³ В. И. Ленин, Соч., т. 11, стр. 38.

²⁶⁴ В. И. Ленин, Соч., т. 25, стр. 41.

²⁶⁵ В. И. Ленин, Соч., т. 10, стр. 339.

rahva valdab enamus. Lenin õpetab: "... revolutsiooni võidus on vajalik elanikkonna määratu suure enamuse ühinemine võitluses selle revolutsiooni nõudmistele. See määratu suur enamus peab koosnema kas täiesti ühest klassist või mitmesuguskest klassidest, kellel on mõningad ühesugused ülesanded".²⁶⁶ Selline on sotsiaalsete rühmituste revolutsiooniline blokk kirjureski 1793. a. kevadel Prantsusmaal revolutsiooni käigus justitatud ülesannete lahendamiseks ja sellele toetudes tuli võimule revolutsioonilis-demokraatlik jakobiinide partei.

Arvuliselt domineerivaks elementiks tolleajases prantsuse ühiskonnas olid väikeomanikud — kesk- ja kehv talupojad, käsitöölised, väikekaupmehed. Selle kõrvale tuleb märkida võrõlemisi ulatusliku palgataöölise kihi olemasolu. Ent maa majandusliku arengu ja tööliste klassi teadlikkuse madala taseme tõttu pölvud viimased küllalt tugevad, et mängida hegemooni osa revolutsioonis ja tundsid kaasa väikekandlusele, tollal "... kõige ägeda. maile ja kõige siiramale revolutsioonivõimudele..."²⁶⁷

²⁶⁶ V. I. Lenin, Teosed, 12. kd., lk. 368.

²⁶⁷ В. И. Ленин, Соч., т. 27, lk. 304.

Eespool oli korraldatud juttu mitmete jakobiinlike sotsiaalmajanduslike dekreetide otseselt väikekodanlast loomusest. Tunnustades tugeva väikekodanlike elemendi olemasolu jakobiinluses, saavad meile mõistatavaks ka need esimesel pilgul hämmastavad kõikumised jakobiinide sotsiaalmajanduspoliitikas, millest ülalpool kõneldud, sest "niiugused kõikumised pole sugugi juhuslikud. Need on väike tööja enese majanduslike olukorra olemise enese tõtte paratamatud. Ühelt poolt on ta rõhutatud, teda eksp. teoritakse. Teil on tahtmatult tung nõidelda niiuguse olukorra vastu, nõidelda demokraatia eest, on tung eksp. teerimise hävitamise ideede poole. Teiselt poolt on ta väikeperemees... peremehe, oma inimese instinkt... tekitab... püüdu jõuda haljale oksale, saada ise kodanlasteks... "268 Teisel märgib Lenin väikekodanlike kohta: "Olles vaenukult häälestatud" kapitalismi vastu, kujutavad väike tööjad endast... üleminekuklassi "269 ja selle pärast neile "... on paratamatult kõikumine peremehele oma te püüdluste ja re.

²⁶⁸ V. I. Lenin, Teosed, 12. kd., lk. 427.

²⁶⁹ V. I. Lenin, Teosed, 1. kd., lk. 321.

revolutsiooniliste püüdluste vahel...²⁷⁰
 Väikekodanlus "... sümpatiseerib suur-
 kodanluse hävitamisele, kuid ei
 sümpatiseeri ühistamisele ja kont-
 rollile, — ... vaat, kus on nende
 sotsiaalsete jõudude ühtlus, mis
 viis hukkamisele Suure Prantsuse
 revolutsiooni ... Väikekodanlus ... im-
 mutab kogu ühiskondlikku atmosfää-
 ri väikekodanlike tendentsidega, —
 püüdlustega, mis lihtsalt väljendu-
 vad selles: rikkalt võtsin, aga
 minge pole mul aja"²⁷¹

Kuid olens ühekihtsus vähe ja-
 kobiinides puhtakujuiselt väikeko-
 danluse ideoloogide. Nagu nägime,
 esindas üks rühmitis jakobiinide
 parteis (dantonistid) juba 1793. a.
 otseselt uskodanluse huve, vasem-
 poolsed (hebertistid) olid 1794. a.
 kevadens evolutsioneerunud ühis-
 konna proletariseerivate elementide
 huvide kaitsmisele. Seejärel kujutas
 jakobiinide partei terrorkuna ikka-
 gi 1793. a. revolutsiooni süvenemi-
 sest hurnitatud ühiskonnakihtide esin-
 dajate blokki ja kajastas juba
 siis eri klasside nii ühiseid kui ka
 erinevaid huve. Sisevõitlus jakobi-
 inide parteis kajastas just viimaste

²⁷⁰ V. I. Lenin, Teosed, 12. kd., lk. 196.

²⁷¹ V. I. Lenin, Col., t. 27, lk. 263.

kokkupõrget. Kuni ühised huvid olid veel tugevamad, seni püsis ka jakobiinide diktatuur. Kui aga kodanlik revolutsioon oli täitnud oma ülesande ja kadus ka näiline häda-ohu, lagunes nende ühiskondlike jõudude blokk, keda esindasid jakobiinid. Lõhenemine leidis aset ka jakobiinide parteis endas.

Kuna jakobiinide diktatuur objektiivselt teenis kodanliku revolutsiooni lõpuleviimise ja ta seniste saavutuste kindlustamise ülesannet, misjuures aga tehti terve rida mõõndusi rahvamassidele, siis on aimõige mõista jakobiinide osas selles revolutsioonis, "... mis õiendas absoluutismi ja feodalismiga arveid nii, nagu seda ei ole teinud ükski teine kodanlik revolutsioon ... kui oma aja revolutsioonilise klassi — kodanluse — kõige otsustavamate esindajate osa ⁴²⁷².

Pärast 9. termidoori kontrevolutsioonilist riigipööret, eriti aga Napoleoni ajal säilitati ainult need kodanliku revolutsiooni saavutused, mis olid soodsad suurkodanlusele ja talu- ja kaupmehe jõukamale osale: kiriku ja vasaadli maavalduse nõõrandamine, seisuslike privileegide

²⁷² Ajaloo õppimisest, lk. 41.

hävitanine, kaubanduse ja tööstuse na-
hadus, tööliste vastu sunnitud sea-
dusandlus.

Kui jakobiinid (muude kapitalist-
like formatiooni püsimajäämise, ta-
võidu huvides) teostasid majanduse
teatud reglementeerimist, siis pärast
I. termidoori ei tehtud enam min-
geid takistusi kapitalismi arenemisele.

Kapitalismi arenemise põhjooi määra-
vaks üldseaduseks kõigis tema arengu-
staadiumides on teatavasti Marxi
pööst avastatud lisaväärtuse seadus.
Monopoliseelset ajastul esines see ka-
pitalismi üldseadus keskmise kasumi
seaduse näol (see muudugi ei teinud
võimatuks maksimaalse kasumi taga-
ajamist). Arvatakse monopoliseelsete ka-
pitalismi arenemist määrava eesmär-
gi, näi ta Marx, et siin „... seisab asi
selles, et tootmisse avastatud kapi-
talilt saada samasugust lisaväärtust,
missugust saab iga teine kapital...“²⁷³

Et imperialismi ajastul — kapitalismi
roiskumise, ta languse ajastul kapi-
tal enam ei rahuldus keskmise ka-
suminormi saamisega, seda tõestas
J. V. Stalin oma geniaalses teoses
„Sotsialismi majandusprobleemid
“NSV Liidus“, mille ta formuleeris
kaas-aegse kapitalismi põhilise majan-

²⁷³ X. Маркс, Капитал, т. III, стр. 203.

dusseaduse. Selleks on "... maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamine antud maa rahvastiku enamuse eksploateerimise, laostamise ja pauperiseerimise teel, teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamise ja süstemaatilise paljaksriisumise teel, lõpmis sõdade ja rahvamajanduse militariseerimise teel, mida kasutatakse kõige kõrgemate kasumite kindlustamiseks⁴²⁷⁴.

Marxismi-leninismi klassikud on aga ka näidanud, et kapitalismi asendumine uue progressivsema ühiskondliku formaatsiooniga on objektiivne seaduspärane. Lenin kirjutab: "Kapitalistliku ühiskonna sotsialistlikuks muutumise paratamatust järeldab Marx täielikult ja ainuüksi kaas-aegse ühiskonna liikumise majandusseadusest ... Selle muutumise intellektuaalseks ja moraalseks tõukejõuks, selle füüsiliseks täitjaks on kapitalismi enda poolt kasvatatud proletaariat⁴²⁷⁵.

Pragu kodanlus üldse, nii ka prantsuse kodanlus on amini loobunud 1789. - 1794. a. revolutsioonilistest traditsioonidest, muutu-

²⁷⁴ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid
NIV Liidus, lk. 82 - 83.

²⁷⁵ B. H. Lenin, Col., T. 21, lk. 54 - 55.

nud progressi ja maa rahvusliku
 sõltumatuse vaenlaseks. J. V. Stalin
 õpetab: "Varem peeti kodanlust rah-
 vuse peaks, ta kaitset rahvuse õi-
 gusi ja sõltumatust, seades need
 "üle kõige" ... Kuid müüb kodanlus-
 tuse õigusi ja sõltumatust dol-
 larite eest. Rahvusliku sõltumatu-
 se ja rahvusliku suveräänsuse lipp
 on heidetud üle jarda"²⁷⁶. Tänapäe-
 val on prantsuse kodanlus Wall-Streeti
 magnaatide poolt juhitava anti-
 demokraatliku, imperialistliku leeri
 koostisosaks. Prantsuse rahva rikes-
 te revolutsiooniliste traditsioonide
 tõeliseks pärijaks on kommunistide
 poolt juhitud prantsuse proletariaat:
 "... kommunistid, alles internatsiona-
 listid, on õigusega uhked oma maa
 suurele minevikule, on uhked oma
 suurtele eelkäijatele — 1793. a. võitle-
 jatele ..."²⁷⁷

Prantsuse proletariaat võitleb tä-
 napäeval progressiivsema ühiskondli-
 ku formatsiooni — sotsialismi eest,
 selle eest, et viia tootmissuhteid vas-
 tavusse uute tootlike jõududega, võit-
 leb selle eest, et ka Prantsusmaal
 hakata kehtima sotsialismi põhili-
 ne majandusseadus, milleks on:

²⁷⁶ J. V. Stalin, Partei XIX kongressil peetud kõne, Tallinn 1952, lk. 11.

²⁷⁷ M. Тройц, Сын народа, Москва 1950, lk. 82.

"... когу ühiskonna järjest kasvava-
 te materiaalse ja kultuuriliste
 vajaduste maksimaalse rahuldamise
 kindlustamine sotsialistliku tootmise
 pideva suurendamise ja täiusta-
 misega kõrgeima tehnika baasil"²⁷⁸.

---

²⁷⁸g. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus,
lk. 86.

Kasutatud kirjandus ja lühendid*

I Marksismi-leninismi klassikud.

1. Маркс, К. Теория эквивалентов с жиро-дистами. К. Маркс и Ф. Энгельс, Сор., т. III, лк. 599 - 611.
2. Маркс, К. Морализирующая критика и критицирующая мораль. К. Маркс и Ф. Энгельс, Сор., т. V, лк. 198 - 226.
3. Маркс, К. Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnendal aastal Tallinn 1952.
4. Маркс, К. К критике политической экономии. [Москва] 1952.
5. Маркс, К. Маркс - Энгельсу 30 января 1865 г. К. Маркс и Ф. Энгельс, Сор., т. XXIII, лк. 232 - 234.
6. Маркс, К. Капитал, т. I. [Ленинград] 1950.
7. Маркс, К. Капитал, т. III. [Ленинград] 1950.
8. Маркс, К. и Энгельс, Ф. Речь перед Национальным Собранием в Берлине. К. Маркс и Ф. Энгельс, Сор., т. VIII, лк. 45 - 78.
9. Энгельс, Ф. Статьи из "Поллярной звезды". К. Маркс и Ф. Энгельс, Сор., т. V, лк. 1 - 24.

* Teose esmakordsel mainimisel lühendid pole kasutatud.

10. Энгельс, Ф. Введение к английскому изданию брошюры "Развитие социализма от утопии к науке".
К. Маркс и Ф. Энгельс, Сор., т. XVI,
л. II, лк. 286 - 308.
11. Engels, F. Anti-Dühring. Tallinn 1951.
12. Энгельс, Ф. Письмо К. Каутскому
20 февраля 1889 г. К. Маркс и
Ф. Энгельс, Сор., т. XXVIII, лк. 80-85.
13. Lenin, V. I. Karoõnikluse majanduslik
sisu ja selle arvustus hr. Struve
raamatust (Марксismi kajastus ko-
dandikes kirjanduses). V. I. Lenin,
Teosed, 1. kd., лк. 301 - 460.
14. Lenin, V. I. Sotsiaaldemokraatia
taktikat demokraatlikas revolutsioo-
nis. V. I. Lenin, Teosed 9. kd., лк. 1-114.
15. Lenin, V. I. Mida tahavad ja mida
karotavad meie liberaalsed kodan-
lased. V. I. Lenin, Teosed, 9. kd.,
лк. 210 - 215.
16. Ленин, В. И. Доклад об объединитель-
ном съезде РСДРП. В. И. Ленин,
Сор., т. 10, лк. 289 - 350.
17. Ленин, В. И. Кто за союзы с кадетя-
ми? В. И. Ленин, Сор., т. 11, лк.
37 - 43.
18. Lenin, V. I. Kuidas ei tule kirjutada
resolutsioone. V. I. Lenin, Teosed,
12. kd., лк. 191 - 213.

19. Lenin, V. I. Üldrahuusliku revolutsiooni küsimusest. V. I. Lenin, Teosed, 12. kd., lk. 368 - 372.
20. Lenin, V. I. VSDTP V kongress. V. I. Lenin, Teosed, 12. kd., lk. 399 - 445.
21. Ленин, В. И. К оценке русской революции. В. И. Ленин, Соч., т. 15, lk. 35 - 47.
22. Ленин, В. И. Тренинговые вопросы избирательной кампании. В. И. Ленин, Соч., т. 17, lk. 354 - 378.
23. Ленин, В. И. Карл Маркс (Краткий биографический очерк с изложением марксизма). В. И. Ленин, Соч., т. 21, lk. 27 - 74.
24. Ленин, В. И. Крах II Интернационала. В. И. Ленин, Соч., т. 21, lk. 181 - 232.
25. Ленин, В. И. Переход к контрреволюции в наступление («Яковичи без народа»). В. И. Ленин, Соч., т. 24, lk. 494 - 496.
26. Ленин, В. И. В руках народа. В. И. Ленин, Соч., т. 25, lk. 41 - 42.
27. Ленин, В. И. Можно ли запугать рабочий класс «яковичством»? В. И. Ленин, Соч., т. 25, lk. 101 - 102.
28. Lenin, V. I. Õhvardus katastroof ja kuidas selle vastu võidelda. V. I. Lenin, Valitud teosed, II kd, Tallinn 1946, lk. 65 - 91.
29. Lenin, V. I. Riik ja revolutsioon. Tallinn 1947.

30. Ленин, В. И. О революционной фразе.
В. И. Ленин, Соч., т. 27, лк. 1-10.
31. Ленин, В. И. Седьмой съезд РКК(б).
В. И. Ленин, Соч., т. 27, лк. 63-132.
32. Ленин, В. И. заседание ВЦУИК 29 апреля 1918 г. В. И. Ленин, Соч., т. 27, лк. 247-281.
33. Ленин, В. И. О "левом" реформизме и о мелкобуржуазности. В. И. Ленин, Соч., т. 27, лк. 291-319.
34. Ленин, В. И. Успехи и трудности советской власти. В. И. Ленин, Соч., т. 29, лк. 37-69.
35. Ленин, В. И. VIII съезд РКП(б). В. И. Ленин, Соч., т. 29, лк. 121-201.
36. Ленин, В. И. I Всероссийский съезд по внешкольному образованию 6-19 мая 1919 г. В. И. Ленин, Соч., т. 29, лк. 305-346.
37. Stalin, J. Venemaa Sosialidemokraattinen Työväenpuolue Londonin kongressi (Saadiksen märkeksi). J. Stalin, Teosed, 2. kd., лк. 45-75.
38. Stalin, J. Leninismi alustest. J. Stalin, Leninismi küsimisi, Tallinn 1952, лк. 1-69.
39. Stalin, J. Leninismi küsimistest. J. Stalin, Leninismi küsimisi, Tallinn 1952, лк. 96-140.

40. Stalin, J. Jutuaajamine saksa kirjani-
ku Emil Ludwigiga. J. Stalin, Teo-
sed, 13. kd., lk. 100 - 119.
41. Stalin, J. Esimesel üleliidulisel kolhoos-
nikute-lööktöölise kongressil pee-
tud kõne. J. Stalin, Leninismi küsimu-
si, Tallinn 1952, lk. 390 - 401.
42. Stalin, J. Dialektilisest ja ajaloolisest
materialismist. J. Stalin, Leninismi
küsimusi, Tallinn 1952, lk. 503 - 526.
43. Stalin, J. Marksism ja keeleteaduse
küsimused. [Tallinn] 1953.
44. Stalin, J. Sotsialismi majandusproblee-
mid NSV Liidus. [Tallinn] 1953.
45. Stalin, J. V. Partei XIX kongressil
peetud kõne, Tallinn 1952.
46. Stalin, J., Ždanov, A., Kirov, S. Märkused
me ajaloo õrrike konpekti kohta.
Ajaloo õppimisest, Tallinn 1949.
= Ajaloo õppimisest.
- II Allikad.
47. Новая история в документах и ма-
териалах. Под редакцией Н. М. Лу-
кина и В. М. Далмина. Москва 1934.
= Новая история в документах...
48. Теретиска Родесньера. Ленинград 1929.
49. Революционное правительство во Франции
в эпоху Конвента. Сборник документов
и материалов. Под редакцией Н. М. Лу-
кина. Москва 1926. = Революционное прави-
тельство...

III Мим kirjandus

50. Воллин, В. Т. Социальные и политические идеи во Франции 1748 — 1789 г. Москва Ленинград 1940.
51. Вольтер, Ф. Очерки по истории аграрных отношений и аграрного вопроса во Франции 1700 — 1790 г. Москва Ленинград 1923.
52. Дембо, А. Аграрное законодательство во французской революции. Советское государство и право, 1940, кр. 2, лк. 114 — 132.
53. Нареев, Н. „Коммунистическая“ петиция Жака Ту в секции Травилье. Русские записки, 1916, кр. 1, лк. 116 — 139. = Н. Нареев.
54. Новалевский, М. Происхождение мелкой крестьянской собственности во Франции. С-Петербург 1912.
55. Луцкий, С. и Позняков, В. Общинные земли в эпоху Великой французской революции. Москва 1927.
56. Луков, Т. Борьба классов и партий в Великой французской революции 1789 — 1794 г. Москва 1923 Петроград.
57. Лефевр, Ж. Аграрный вопрос в эпоху террора. Ленинград 1936.
58. Луцкий, И. В. Состояние землевладельческих классов во Франции и аграрная реформа 1789 — 1793 г. Киев 1912. = И. В. Луцкий.

59. Манфред, А. французская буржуазная революция конца XVIII века. Москва 1950. = А. Манфред.
60. Майез, А. французская революция, т. III. Террор. Москва 1930.
= А. Майез, Террор.
61. Майез, А. Борьба с дороговизной и социальное движение в эпоху террора. Москва 1928 Ленинград.
= А. Майез, Борьба с дороговизной...
62. Петров, Д. К. Ликвидация сеньориального режима во Франции по документам изданным Сакьяком и Кароном. Университетские известия, Киев 1915, кр. 8, лк. 1-215.
63. Петров, Е. Н. Борьба за уничтожение помещичьего землевладения во Франции во время революции (1789-1793 г.г.). Ленинградский политехнический институт имени М. И. Калинина, Известия экономического факультета. Выпуск I (XXV) 1928, лк. 248 - 272.
64. Потемкин, Ф. В. и Молок, А. И. Кризис феодально-абсолютистского порядка и буржуазная революция 1789 - 1794 годов во Франции. Москва 1952.
65. Шарле, Е. В. Рабочий класс во Франции в эпоху революции, т. II, С.-Петербург 1911. = Е. В. Шарле.

Sisukord

	Lk. nr.
Sis-sejuhatus	1
I Asutava Kogu, Seadusandliku Kogu ja žirondiinliku Konvendi sotsiaal- majanduspoliitika	20
II Agrararküsimuse lahendamise järele- biinide poolt	55
III Jakobiiinide võitlus nälgjaga. Teine maksimum	75
IV Jakobiiinide tööstus- ja finantspo- liitika 1793. a.	119
V Jakobiiinide sotsiaalmajanduspoliiti- ka 1794. a. kevadel ja suvel ning selle osa Jakobiiinide diktatuuri languses	136
Lõppsõnad	162
Kasutatud kirjandus ja lühendid	174
Sisukord	182